

VÉRTES JUDIT
A TANÍTÓ ÖRÖKSÉGE

Édesapám emlékére

VÉRTES JUDIT
A TANÍTÓ ÖRÖKSÉGE

SZENTES-SZEGVÁR
2007

VÉRTES IMRE NÉPTANÍTÓ EMLÉKÉRE

Sajtó alá rendezte
LABÁDI LAJOS

Műszaki szerkesztő
CSÚCS BÉLA

Lektorálta
BALLAI LÁSZLÓ

ISBN 978-963-87258-5-1

Borítón: Vértés Imre az iskola előtt
Hátsó borítón: Vértés Judit diákjai körében

© *Vértés Judit*, 2007

Kiadják
Szentés Város Önkormányzata
Szegevár Nagyközség Önkormányzata

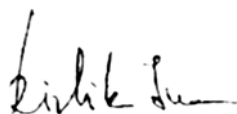
ELŐSZÓ

Rideg, rohanó világunkban meglepő és szívmelengető az a töretlen akarat és összefogás, amely e könyv megírásának szándékát és folyamatát kísérte. A gondolat nem új, édesapja régi írásait rendezgetve, hosszú évek alatt körvonalazódott Vértes Juditban, aki úgy érezte, nem szabad veszni hagynia az értékes hagyatékot. Célja annak könyvbe rendezésével a mára már a köztudatban is csak nyomokban élő, nagyszerű embereket újtjukra bocsátó tanyai tanítónak maradandó emléket állítani.

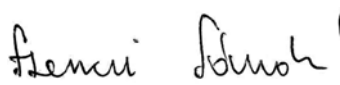
A még élő tanítványok visszaemlékezéseire, egy „hajdan-volt” tanyai tanító feljegyzéseire, és leánya elevenen élő emlékeire alapozva létrejött tehát a mű, amely hiányt pótol, hiszen a magyarországi alapfokú oktatás jellegzetes, eredményeiben és érdemeiben kiemelkedő alakjának, a hihetetlenül nehéz körülmények között élő és dolgozó tanyai tanítónak állít emléket.

A lelkes tanítványok több mint hetven évvel ezelőtti emlékeiket vetették papírra olyan színesen és elevenen, mintha tegnap történt dolgokra emlékeznének. Soraikból árad a tisztelet és szeretet, a hála a tárgyi tudáson túl azokért az erkölcsi értékekért, amelyekkel kedves tanítójuk újtjukra bocsátotta őket, s amelyek a mai napig életük legfőbb irányítói maradtak.

Megszólalnak a könyvben mindazok, akik még emlékeznek, remekül kiegészítve és megerősítve a tanító által papírra vetett történéseket, a tanyai tanító és tanítványai életének akkor természetesnek ható, mára mesébe illően nehéznek tűnő mindennapjait. Akik megélték, mára egyre kevesebben vannak. Mi többiek ebből a műből szerezhetünk e sajátos világból legalább gondolatban megélt emlékeket. Erről mesél a könyv, érdemes kézbe venni.

Szentés polgármestere

1998-tól 2006-ig
Szegvár polgármestere

AJÁNLÁS

Átnyújtom az olvasónak „A tanító örökségét”, Édesapám naplóját. Küldöm mindazoknak, akik emlékeznek még első tanítójuk simogató, biztató szavára.

A történet az ezerkilencszázharmincas években játszódik, éppen a nagy gazdasági világválság éveiben. Ezer és ezer tanító várt elhelyezkedésre akkoriban Magyarországon: friss diplomával, nagyra törő álmokkal.

A válság, a pangás negatív hatása majdnem minden társadalmi csoportot érintett. Ezért talán nem érdektelen, ha a napló a pedagógiatörténet mellett a vészterhes korszak egy-egy szeletét is megidézi. A napló első fele a négy évig tartó keserves állástalanságról szól, a második – töredékes és hiányos – rész a tanyai segédtanítóskodásról, a pályakezdés küzdelmeiről, a hétköznapi ünnepi pillanatairól. Ez a három év feleltette az előző négyet.

A túlzottan ágas-bogas, sok szálon futó történetet még édesapámmal együtt rövidítettük le. Felejthetetlen, lélekemelő munka volt. Ma is érzem simogatását, látom gyönyörű kézírását. Emlékszem minden megjegyzésére, önkritikus, kritikus, szerető szavára. Így tehát a napló minden sora, gondolata, szívdobbanása hiteles és eredeti.

Közben-közben mi mindent mesélt még! – Az esztergomi tanítóképzőről, neves, kiváló paptanárokról, nagyhatalmú egyházi méltóságokról, a Zrínyi Miklósról szóló színdarabról, a forró fejű lázadó Bors Dezsőről, a jó barát Ocsovay Gáborról... és a várva várt, furcsa segédtanítói kinevezésről.

A rövidített változatból „Apám regénye” címmel tizenkét részt le is közölt a Zalai Hírlap ezerkilencszázhetvenegyben. Ez munkám alapja.

És... amit még feltétlenül el kell mondanom az olvasónak: megkerestem édesapám tanítványait, a „szereplőket”, legtöbbjüket testvéreim is, én is név szerint ismertük, csak úgy a gyermeksorsokat, a tarisznyába zárt „cifra szegénységet”, a tanító és az iskola becsületét, a tanyai emberek határtalan tisztességét. Édesapám gyakran mesélt a sok „apró magyarról”, akik több kilométert gyalogoltak naponta. Úgy érzem, befogadtak, mint egykor tanítójukat. Megtapasztalhattam: a gyökerek mélyek, erősek; az időt meg lehet szelídíteni, akár hatvan-hetven évet is át lehet ugorni. Van folytatás; féltőn kell vigyázni az örökségre.

Megnéztem az árva tanyai iskolát is. Ott álltam a tanítói lakás ablaka előtt. Néztem kifelé az üres pusztaságba, ugyanúgy, mint egykor anyukám. Megsimogattam a húzós kutat és a „nyári tanterem” falába vésett sorokat.

Száznégyszáz évig élt a kicsi tanyai iskola, ez idő alatt negyvenhét tanító működött benne. Mint „jegénye a fényben” állta a tűző napot, a vihart. 1973. január 19-én zárták be, amikor már csak hat hűségese tanulója maradt.

De abban az egy tanteremben, a „cserepes, féltetőben” valamiféle visszahúzó, mágikus erő lehetett. Tündérléptű tanítónők nemzedékeket átölelő halk szava, szerető szigorral nevelő tanítók biztatása, száz meg száz gyermek küzdelmes közös öröme maradt a falak között.

Munkánk során sokat beszélgettünk édesapámmal. „Veszekedtünk”, „vitatkoztunk” is szenvedélyesen: a pedagógushivatásról, elméleti-módszerbeli dolgokról, nádpálcáról, pofonokról. Nem misztifikálom tehát őt érdemei fe-

---

lett. Az biztos, hogy kiváló képességeit nem élhette ki. A hadifogság, a műtétek, az agyvérzés megtette a magáét. Tele volt még energiával, tervekkel, álmokkal. Korán elment.

Végtelenül örült, amikor az „Apám regénye” megjelent a Zalai Hírlapban. Akkoriban ő már nagyon beteg volt. De! Sántikálva, féloldalas bénulással, még elment Szegvára. Ő kereste meg levélben egykori „gyermekait”. Harmincöt év telt el! Mind-mind eljöttek. Együtt vonultak ki a tanyára, az iskolához. Itt fénykép is készült. A tanító mögött mosolyog anyukám, aki elkísérte urát erre az utolsó randevúra.

A találkozó után kértem őt, hogy – amiről sokat mesélt már korábban is – írja le a tanyai élményeket. Hozzá is fogott emlékei rendezgetéséhez, csak keze már nehézkesen mozgott. Ezért hiányos és töredékes ez a rész, de ugyanúgy eredeti és hiteles, mint az „Állásháború”. A ma is Szegváron élő ősz hajú tanítványok igazolták a feljegyzéseket, az „anekdotákat”. Szavaik meggyőztek: a segédtanító FÁKLYA volt, sok-sok sorstársa megtestesítője: a TANYAI TANÍTÓ – csupa nagybetűvel.

Mire befejeztem édesapám feljegyzéseinek könyvbe rendezését, máris éreztem, mennyi minden kimaradt. Boldogan vállalkoznék rá még egyszer, százszor is, ha tehetném.

Apukám, ha hiányosan is, teljesítettem kérésedet, „végrendeletedet”. Te vezetted kezem. Elmentem Szegvára, jártam az Iskolában, összegyűjtöttem az adatokat, megidéztem, átéltem az akkori időket.

Minden úgy igaz, ahogy mesélted. Hálával köszönöm – testvéreim és sokunk nevében – a TANÍTÓ örökségét.

Budapest, 2007. március

Vértes Judit

I. ÁLLÁSHÁBORÚ

Nem kötök békét

A képesítő

Öt nehéz év sorakozott mögöttem. A tanítóképző hatalmas épülete, a komor folyosó sokáig volt otthonom, börtönöm. Jelesen képesítőttem. A neves intézmény polihisztorféléléje voltam, mindenes: jó sportoló, jó hangú, jó zenész. Öreg, hófehér hajú zenetanárunk ének- és zenekarában, „támasza, jobb keze” – ahogy ő szokta mondani. Szeretett is az öreg. Hát még én őt! Már az első napon a szívembe zártam. Csupa nagybetűvel írom le a nevét: NEMESSZEGHY ISTVÁN. Arra még példa nem volt, hogy féltett olasz hegedűi közül egyet is kiadott volna a kezéből. Nekem kölcsön merete adni egyik becses kincsét.

Elképesztő esemény volt ez! Képesítő előtt odatipegett hozzám és szemrehányóan kérdezte:

- Hogyhogy maga nem jelentkezett kántorképesítőre? Zavarba jöttem. Mást mondtam, mint amit akartam.
- Nem szeretnék kántor lenni – tanár úr.
- De hát miért nem? – kérdezte megütközve, értetlenül.

Bevallom, nyomorultul hallgattam. De az igazságot sem mondhattam! Öt évvel ezelőtt jámbor, szent köddel jöttem ide jó anyám imáitól kísérve, de fél évtized nagy

---

idő. Felemás embert csinált belőlem. Igazi lázadó azonban nem lettem, mint falumbéli osztálytársamból, Bors Dezsőből. Különbösen is... még mindig az volt a vágyam, hogy egy igen kicsi faluban taníthassak, és valami kis filiában, szabad időmben annyit orgonálhassak, amennyit csak akarok. Tétova álmodtam: kántor legyek pap nélkül, a magam erejéből. Ehhez oklevél sem kell feltétlen.

– Meg aztán pénzem sincs a képesítőre – mondtam restelkedve, de határozottan.

– Hát ezt nem engedem fiam! Beszélek az igazgatóval. Már megyek is. Magának le kell tenni a kántorképesítőt. Fontos! Érti fiam! A képesítődíjat pedig kifizetem és kész! Sokkal könnyebben kap így állást. Beírom.

Beírt. Levizsgáztam. Így lettem mégiscsak kántortanító. Német tanárom, ROSTA JÓZSEF ugyancsak a folyosón kapott el. Megismétlődött az előbbi jelenet.

– Hát te fiam miért nem jelentkezted német képesítőre? – vont kérdőre összehúzott szemöldökkel.

– Nincs pénzem a képesítőre – ismételtem keserű igazságom.

– Szamár vagy fiam! – léptetett elő. Leteszed a német képesítőt is, érted? Tudod hány ezer tanító van ma állás nélkül?

Így lett gazdagabb az oklevelem: „képesítve magyar és német nyelvű iskolákra”.

A Tanítóképző „hatalmas, komor” épülete

Anyai levél

Pár nap alatt lezajlott minden. Örülgettem, örülgettem egészen addig, amíg meg nem érkezett édesanyám levele. Elolvastam már számtalanszor, de mindig újra kezdtem előlről, és mire a végére értem, még tanácstalanabb lettem, mint voltam.

Kedves Imre Fiam!

Írod, hogy közeledik a képesítőd. Hát csak iparkodj szépen. Én imádkozom érted, hogy minden sikerüljön.

Nagyon megijesztettél bennünket azzal, hogy írod, lehetséges lenne a továbbtanulásod tanárnak. Tudod ugye, papa mióta van munka nélkül, meg Ferkó öcséd is, aki pedig elsőrangú szakember. Géza öcséd meg még inas. Mit keres? Semmit. Illetve amit megeszik. Itthon csak gond meg

---

gond nappal is, éjjel is. Az imádkozásba is belefáradtam már, mintha nem segítené se Isten, se ember rajtunk. Mancsi nővéred keres egyedül. De hát ő meg messze van tőlünk kilométerekben is meg lélekben is. Neki megvan magára a gondja mióta menyasszony, magára akar keresni. Meg is értem, de nektek is meg kellene érteni, hogy elég sokat nélkülöztem, mire négyeteket ennyire is felneveltelek.

*Ne hidd, hogy ez szemrehányás, csak megijesztettél az-
zal a további tanulással, mert szükség lenne a te kereseted-
re is, legalább addig, míg papa vagy Ferkó munkát kap
valahol. De hol kellene most ők? Sehol. Mindenhonnan
csak elbocsátanak, nem felvesznek munkásokat.*

*Persze mi is szeretnénk persze, ha tanár lehetnél. Büsz-
kék is lennénk rád, de ha nem lehet, hát nem lehet.*

*No de azért valamennyire a Jóisten mégis meghallgatta
a kérésemet. Gáspár plébános úr megszólított a minap.
Megvigasztalt és azt üzeni, hogy neked most kötelességed
öreg szüleidre is gondolni. Meg azt is mondta, hogy majd ő
segít rajtunk, szerez neked hamarosan állást – mihelyst
végzel –, megvan hozzá az összeköttetése. A Jóisten áldja
meg a jóságáért!*

*Látod fiam, mégiscsak van isteni gondviselés! Pedig
már magam is kételkedni kezdtem benne. Csak bízzál fiam!*

Várunk haza! Csókol, ölel:

Sárvár, 1931. május 11.

Mamád

Az esztergomi érseki rom. kathi. tanulóképző intézet 1900/31 évben képviselői növendékei.

 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh		 Albert Balogh	
- Albrecht F.

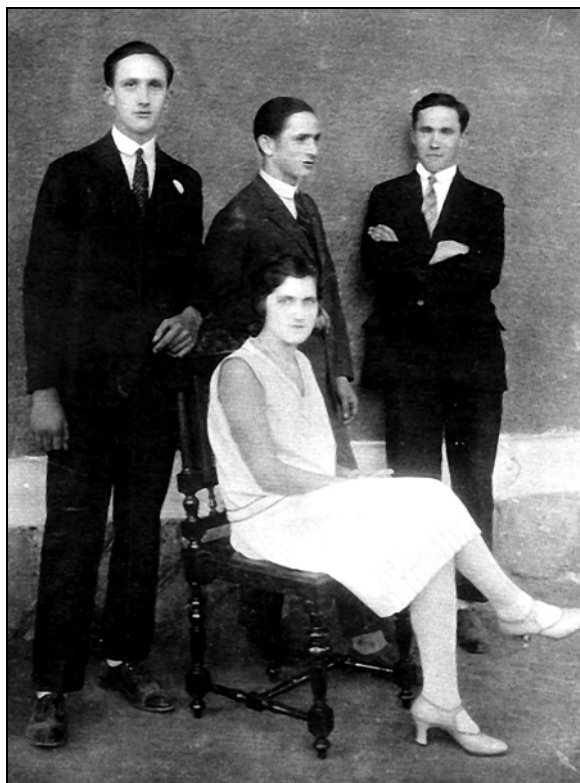

Ott álltam a folyosóablaknál, kezemben a lepedőnyi tanítói oklevéllel, meg a többivel és anyám levelével. Szomorúan bámultam kifelé emlékeken borongva.

– Igyál Imre! – rezzentett fel egy jól ismert bariton, Liptai Karcsi hangja, s az orrom elé nyomta a likőrös üveget. Mindenkit végig kínált hirtelen vett likőrökkel meg hazai kisüstön főttel. Nekem különösen sokkal tartozott, eleget taszigáltam rajta matematikából, ha el-el tévedt benne. Szívesen tettem! Hát most aztán kitört belőle a féken tartott hála az örömszilipen keresztül. Meghúztam istenesen a háromszoros képesítőre, és máris jobban éreztem magam.

– Igyék Halál bácsi! – kínáltam én is nagylelkűen az öreg pedellust, aki éppen értem jött, hogy hivat az igazgató úr. Halálnak hívtuk a száraz kis öreget, mert csontvázát eladta az Élettani Intézetnek. De az öreg élt, élt és elitta csontváza árát, csakúgy szopogatva, módjával. Halál bácsi húzott egyet-kettőt az egészségünkre, aztán: „Gyerünk, ha hív a Halál, illetve az igazgató úr.”

– Igyál Imre! – biztatott újra Liptai.

A testvérek: Mancsi, Ferkó, Géza, Imre

Az igazgatónál

– Hát idefigyeljen fiam! – mondta sietve Bartal igazgató. Csendes szavai álmosító permetként duruzsoltak körül. Nagyon szépeket, szinte hihetetlen dolgokat mondott.

– Két ajánlatot is teszek: Az első – ezt szeretném jobban –, hogy az iskola tovább is folyósítja magának az évi kétszáz pengő ösztöndíjat. Ehhez még Lepold Antal öméltósága is kiutal az egyházmegye pénztárából háromszáz pengőt. Szegeden, a tanítóképzőben kapna egy nevelői állást, la-

---

kást, meg ami ezzel jár. Így nyugodtan elvégezheti akár az egyetemet, akár a főiskolát. Biztosítjuk a helyét. Utána bemegy az Apponyi kollégiumba. Ha végzett, a mi költségünkön visszajön ide tanárnak a képzőbe.

Anyám sorai kopogtak fülemben. Hullottak, hullottak a szép szavak. Valahol a tudat határának „senki földjén” puhán leestek, összefolytak. Érzékeim könnyebb munkát kerestek maguknak. Belebotlott szemem a falon függő három országnagy arcképébe. Olvasgattam az aláírásokat.

*Gróf Klebelsberg
Kuno*

Magyar királyi Val-
lás és közoktatásügyi
miniszter stb...

*Vitéz Nagybányai
Horthy Miklós*

Ő Főméltósága a vitézek
főkapitánya, császári és
királyi kamarás stb...

*Dr. Serédi
Jusztinián*

Bíbornok, esztergomi
érsek, Magyarország
hercegprímása stb...

Azzal szórakoztam gondolatban, hogy hagytam a három országhatalmasság törzsét az aranykeretben, de a fejeket átültettem. Néha két fejet is raktam egy törzsre. Olykor fej nélküli nyakak keletkeztek. És egészen jól megvoltak úgy is.

– Nos, mit szól hozzá fiam? – kérdezte az igazgató.

Annyira tanácstalan voltam anyám levele után, hogy teljesen megzavarodva bámultam magam elé. Mire is kell itt felelni? Hirtelen összeszedtem magam, megnyomtam az emlékezet szivacsát és úgy válaszoltam.

– Nagyon megtisztelő ajánlat... de...

– Vagy pedig elvégzi a ferencrendieknél a teológiát és paptanár lesz náluk vagy minálunk. Ez teljesen ingyenes!

Erre kijózanodtam. Hol vagyok én már attól, hogy kizárólagosan papnak képzeljem magam. Másik pillanatban már mélyen vallásos, templomba járó édesanyámra gondoltam. Ha megírnám neki, hogy papnak tanulhatnék... talán egy új levelet írna: Maradj csak édes fiam, maradj!

Az igazgató kezébe adtam a levelet. Hosszasan belebámult.

– Nem értem, nem értem, de hiszen rajtuk is jobban segíthetne, ha mindezt vállalná – mondta.

Én, pedig keserűen megjegyeztem:

– Tessék elhinni, szívesen tanulnék tovább, de nem lehet. Én ennek az iskolának, de különösen az igazgató úrnak sokat köszönhetek, de... Ne haragudjanak rám, nekem dolgoznom kell.

– Nem lehet, nem lehet! – ismételte kétségbe esett szavaimat. Majd váratlanul megkérdezte:

– Mondja, nincs valami kislány is a dologban?

– Nincs! – vágtam rá megdöbbenően, nagy sebesen, annyira szívriadtan, hogy féltem, észre veszi az igazságot. Hiszen állandóan idetáncolt lázas szemem elé egy vékonyka kis leányarc, körülövezve fehér kötött kabátkájával. Így festettem meg őt magamnak, így mosolygott a diákágy felett... és vigasztalt, biztított. Az előbb játszottam az országnagyokkal. Most is ezt tettem. A hermelin palástot gondolatban kiemelttem és ráborítottam Sárrika vállára, és az én árva kis hamupipőkémét belehelyeztem az

---

eminenciás úr aranykeretébe. Mai napig nem tudom, hogyan köszöntem el a támogató jószándékában megsértett igazgatómtól, és azt sem, hogyan keveredtem ki. Arra viszont nagyon is emlékszem, hogy az aranykeret még a folyóson is nekem világított, a hermelin palástos leány is ott mosolygott a társaim válla felett, amikor faggatni kezdtek.

A híres-nevezetes Zrínyi színdarab

Bartal Lajos igazgató az Esztergom című lapban a következőket írta:

A műsor Koudela: „Az örök határ” c. férfikarával kezdődött, majd Sík Sándor: „Kiáltás Zrínyihez” c. ódájának kitűnő előadásával folytatódott. A költeményt Jászai László III. é. n. szavalta. A cserkész férfikar újabb szép magyar éneke után

Sík Sándor: „Zrínyi” c. tragédiájának két felvonása következett. A címszerepben Tölgyes Kálmán V. é. n. Zrínyit jelenítette meg előttünk. Mellette Zrínyi Péter kiváló személyesítőjét, Vértess Imre V. évest kell kiemelnünk.

Így indultam

– Na, mi volt? Miért hivatott? Mit akart? – zúdultak felém a kérdések a folyosón.

Elbeszéltem mindent. Tölgyes Kálmán végighallgatta a többivel együtt. Aztán bement az igazgatóhoz. Öt év múlva áldozópap lett belőle. Vagy áldozat? Ő tudná megmondani.

Az elmaradhatatlan képesítói banketten egyszer csak vállamra tette valaki a kezét. Hátranéztem. Német tanárom állt mögöttem.

– Visszavonom – mondta eléggé homályosan.

– Mit, tanár úr kérem?

– Amit a német vizsgadíjról mondtam. Nem kell megadni, hanem ha valamikor te is olyan helyzetbe kerülsz, hogy segíthetsz egy tehetséges diákon, akkor te is tegyél szíved, lelkiismereted, no és az erszényed szerint.

– Rendben van tanár úr! Köszönöm. Megértettem.

– Még volna egy tanácsom is. Állami állásra gondolni is merészség. Több ezerre rúg az állásvárók kérvényhalmaza a minisztériumban. Tudom, mert láttam. Ha falura pályázol, talán hamarabb sikerül.

Én megemlítettem anyám levelét, beszélgetésemet az igazgatóval.

– Azt tanácsolom – folytatta – szoktasd le magad lázadó természetedről. Nem voltál te ilyen, Bors Dezső hatását látom rajtad. De nem vethetek a szemetekre semmit. Magam is ilyen hőzöngő-lelkiző harcos voltam. Ha állást akarsz, legyél simulékonyabb. Menj csak falura, és ne feledd, hogy az út a papon keresztül vezet. Álláshoz, kenyérhez, feleséghez a kapu: a pap.

Hát így hagytam ott az „aranszívű főpapok” fővárosát és ráléptem a világ legfakóbb vándorútjára, az állástalanságéra, hogy hosszú esztendőig tapossak rajta és tapossanak engem is. Ezt nem tudhattam akkor, hiszen mindenki azt mondta: „Ennek könnyű, hamar lesz állása!”.

Magam is így hittem, hiszen három tanító voltam: magyar tanító, német tanító, kántortanító. Meg aztán velem volt a gyémánt útravaló: a szerelem. Egy csöpp bársonyvirág: Sárrika. Hát így indultam.

Aranyállás aranytálcán

A mesemondó

„Álláshoz, kenyérhez, feleséghez a kapu: a pap” – így mondta kedves német tanárom a banketten, elkeseredetten, mert őt is megcsapkodta már alaposan sorsa ostora. De „intelve” egyértelműen jó szándékú volt.

Van-e szebb, merészebb álom, minthogy valakinek – zsebében egy háromnapos tanítói oklevéllel – az orra elé tesznek egy ötezer pengős aranytálcát, rajta egy állást, jó „zsiros” állást. És még mellé mi mindent..., de ne vágjunk a dolgok elébe!

A tiszteltetett Gáspár Menyhért sárvári plébános úr – akiről anyám írt – magához hivatott okleveletem bemutatandó. Leültetett. Jól tette. Nem kellett leszédülnöm. Így beszélt hozzám:

– Nézze Imre! Oklevele már van, most már csak egy jó állás kellene. Ahhoz meg... egy szép feleség! Hát mit szólna ahhoz, ha én megadnám magának mind a kettőt?

Mit szólhattam? Tátottam a számat. A plébános egy darabig élvezte bamba képemet, aztán rendületlenül folytatta:
– Somogyban, az én szülőfalumban most üresedik meg egy kántortanítói állás. Az öreg igazgató megy nyugdíjba. Apám ott községi bíró, a plébános meg testi-lelki jó barátom. Minden egyháztanács tag jó hívünk. Az állás biztos. Most már csak az a kérdés, hogy akarja-e ezt a helyet?

Hogy akarom-e? Mit lehetett erre felelni? Fel kellett volna szökkenem, bombaként robbanom, keresztül ugrani az óriási íróasztalt, a mesemondó nyakába hullani és ordítani:

– Akarom! Akarom! Akarom!

Nem ugrottam fel. Nem ordítottam, csak ültem, mint egy szélütött. Túl szép volt ez ahhoz, hogy el lehessen hinni. Az „állás” szónál, pedig már elém libbent „menyasszonyom” arca, a „feleség” említésekor élni kezdett a kép. Árva Hamupipőkém palacsintát sütött kipirult arccal, az elképzelt tanítólakásban. Nem tudom, honnan vette megbokrosodott fantáziám éppen a palacsintát..., de ez nem is érdekes. Erősen figyeltem az álmképre: a magasba ugró, majd a valóságos talajra visszapotyanó palacsintákra. Úgy szerettem volna egyet elkapni!

Embervásár

Nem tudtam a papnak szólni semmit. De ő tudott. Az volt a kenyere. Éppen a kenyérről szónokolt széles gesztussal, prózai aláfestéssel..., egy csepp rosszindulat nélkül:

– Nézze Imre! A kenyér úgy jobb, ha van mit rákenni! (No ez így van!) A tej is úgy finomabb, ha kalácsot lehet bele aprítani. (Mekkora igazság!) Mindez megvan otthon. Apám már nagyon öreg, nem sokáig él. Száz hold földünk van.

Ennek gazda kell! Én papi mivoltomban nem mehetek haza a falumba gazdálkodónak. De maga igen.

Mit akar ez a pap velem és a száz holdjával? El akarja adni? Rám akarja íratni? – morfondíroztam tétován. – Ez egy bolond mese!

– Nem mese ez fiam! – mondta, látva kérdőjelle vált arcomat. Ketten vagyunk mi testvérek. Én és Mancsi húgom. Ketten örökölnénk a vagyont. Földet, házat, állatokat, felszerelést, mindent... Nem kell nekem az én részem. A húgomnak adom. És... így... mindenestül szívesen adom feleségül magához.

Puff! A palacsintasütő nagy huppanással leesett. Felrezzentem a kábulatból. Álmaim tündére eltűnt. Hiszen ez meg akar engem vásárolni! Melyikünk az eladó portéka? Én? ... Állástalan apámmal, beteg anyámmal, minden nyomorúságunkkal? Vagy az a lány, akinek számára ilyen visszás módon, ebben a pillanatban kértek meg. Hát ez már sok volt. Felálltam. Kipréseltem magamból pár szót:

– Plébános úr, komoly, súlyos dolgok ezek. Köszönöm, hogy ilyen jó hozzám. De engedje meg, hogy gondolkozzam.

– Természetesen – felelte. – Meg kell mindent rágni, gondolni. Csak menjen szépen haza!

Mintha részegnek mondta volna – keményen kopogtak szavai a fejemben. Hazaszédelegtem.

Vagyon és szív

Két ember vitatkozott bennem: a boldogulni akaró a boldogságra vágyóval. Félttem a farkasarcú paptól, aki fel akart „falni” Piroskástul. Félttem anyám arcát is látni, hiszen éreztem, tudtam, ő adott el a kenyértelenség rabszol-

---

gavásárán. Hiszen – hiába tagadnám – az én lépteim is bizonytalanabbak lettek a súlyos vagyonérvektől, a komoly állásajánlattól. Talán-talán Sárka is csak diákszív-lángolás? És az élet mégiscsak kenyérből, lakásból, ruhából áll, nem csak szívből, romantikából? Gáspár Manci se lehet csúnya.

Az ajtónál álltam egy darabig. Benyitottam. Anyám szeme várakozóan tapadt rám. Nagyon hálás voltam, hogy egy darabig nem faggatott. Bemenekültem ágyamba, és igyekeztem álomba lopni magam. Ez azonban nem ment. Kábultan kimentem.

– Drága Mamám, – mondtam később – ugye szereti a fiát? Ugye nem akarja, hogy egész életére boldogtalan legyen? Egy egész életre, Mamám! Odaültem melléje, megsimogattam a sok varrástól, mosástól érdes kezét.

– Majd megszoknád őt! – szipogta valamennyire megenyhültebben.

Megkeményítettem magam. Végig kell harcolnom most már, amit elkezdtem. Egy óriási mérleg voltam. Az egyik oldalon ott volt az eszem, a súlyos száz hold, ház, állás, pénz... pénz pénz és pénz, anyám, apám, testvéreim. A másik mérlegtányéron ott dobogott a szívem. És ez győzött. Tudott győzni amazokon.

Tekintetem hirtelen anyám arcára és ősz hajára esett. Úgy, de úgy megsajnáltam szegényt. Megláttam valamit a szemében és nagyon megértettem őt. Körülnézett a kopott bútorokon, melyektől – a fényes jövő délibábjától elszédítve – el is búcsúzhatott, és most, íme, vissza kell zuhanni közénk.

Én meg nagyon keserveseket foházkodtam. Valami csodaféléért rimáncodtam, hogy csak jönne egy váratlan, mindent elsöprő fordulat. Valamiféle igen apró csoda.

Menekülés

A várva-várt csoda befutott. Másnap délben. Éppen akkor, amikor zuhogtak rám a szemrehányások. Kopogtattak. A postás állt az ajtóban. Szigorú, hivatalos hangon mondta:

– Tessék aláírni! Katonai behívó!

Felugrottam. Kikaptam a kezéből. „Tényleges katonai szolgálatra tartozik bevonulni... stb. S.A.S.”

Ember még nem örült soha jobban egy papírdarabnak, mint én akkor.

Örültem a másfél éves rabságnak, mert megmentett az életfogytiglanitól. Megcsókoltam édesanyámat, megszorongattam a meglepett postást. Aláfirkantottam a nevem, s a papírral szélvészfélegként kihariztottam. Berohantam a plébániára.

– Plébános úr! – lobogtattam a behívót, mint valami győzelmi zászlót. – S.A.S behívó! Katona vagyok. Azonnal indulok! Majd írok! Isten velük!

Huszonnégy órán belül hetedhét

---

határon túl néztem magam a tükörben: ejnye, de rusnya vagyok így kopaszon. *Kopasz fej, komisz ruha, lábtekercs, hajónyi bakancs.* Mindez nem számít, mert kicsi kis „menyasszonyommal” leszek együtt egy városban. Hát nem főnyeremény ez? Angyalbőrbe bújtam, katona lettem. Gáspár Mancsi számára meghaltam. Bátyja férjhez adta Dr. Kardos Szilárd rendőrtiszthez.

„Pengő pénz, kard és suhogó stóla.” Van-e ettől erősebb triumvirátus?

Nincs!

Betyár egy frigy, az biztos!

Őrült súlyú szent szövetség ez!

Kis hangyák, nagy kutyák

Állóháború

Telt, múlt életem katonakorszaka. Ha nehéz volt elviselni valami otromba kaszárnyai oktalanságot, Sárrikáékhoz menekültem megenyhülni. A lélekráncok, gyűrődések náluk kisimultak.

Családom ez alatt szétszóródott. Apám az állástalanságtól ostorozva „kitántorgott” Törökországba. Jó szakmunkásokra volt ott akkor szükség. Anyám visszaköltözött Pásztóra, szülőfalujára. Varrogatott vakulásig, abból élt „fényesen”, akár a szentjánosbogár: kölcsönfényből, kölcsönpénzből. Varrogatta, cserélgette az ingnyakakat. Százat? Ezret? Mindegy, nagyon sokat.

„Csak legyen vége egyszer ennek a kemény gyöngy-életnek! Másképpen lesz minden.” – így írtam, haza is, Törökországba is.

Persze már katonaidőm alatt megkezdtem a pályázgatást olyan helyekre, ahová nem kellett elmenni. Elővettem a Néptanítók Lapját, vagy a Nemzetnevelést. Megcéloztam egy-két „ellenséges” állást, betájtoltam magam rá, mellékeltem a dokumentumtöltetet, aztán kirepítettem. Nézegettem szép hazám térképét, hol is lesz a becsapódás. De hát mindig én csapódtam be. Egyetlen lövedék sem „robbant” a célban. Közelharc kell ide, ha leszerelek – gondoltam, és félrehúzódtam egy fonnyadt kis akácosba, ahol nagygyakorlaton gyötrődtünk egy nyavalyás homokos vidék veszett forróságában. Pihenő közben ért utol bennünket a posta. Itt kaptam kézbe az utolsó bumeráng-bombát. Huszonhárom éves voltam, s éppen a huszonharmadik visszaküldött kérvény érkezett meg egy nagy-fene paksamétában.

Leheveredtem és bámultam a homoktengert. Megannyi csillagocska. Mennyi icipici csillogó kvarcsem. Hanem, ott mozog valami! Egy kis fogoly hangya. Fogoly a szó legszorosabb hangyái értelmében. Valami oktalan katonaló patája mély homoktölcsért hagyott maga után. A csöppnyi állat, pedig belesodródott. Nem tud, sehogy sem tud kikeveredni az óriási homokkráterből. Pici lábacska járni, de a komisz kvarcok kiperegnek alóla, és visszavisszaesik a küszködő jószág. Nincs mibe kapaszkodnia.

Hát én nem így vagyok? No várj csak kis hangya! Fogtam egy akácgallyat, de a mentőhid megállt a kezemben. Tulajdonképpen magamat sajnálom. Nem hangyadráma játszódik itt, hanem az én sorsom. Kaján kíváncsisággal lestem, meddig bírja. Lesz-e huszonhárom? Bírta. Hetvennél több hangyarohamot számoltam meg. Aztán átbukfencezett az utolsó akadályon is, és boldogon rohant tova. Óriási vagy hangya! – tisztelegtem komolyan, lelkesen.

Az ígélet ígézete

– Mit csinálsz itt, Imre? – keveredett mellém Fabini Tibor. Elmondtam neki az „állóháború” minden keservét, és pár hét múlva bekövetkező kilátástalan helyzetemet. Egy darabig csak hallgatott, hallgatott. Aztán nagyot nevetett és a vállamra csapott.

– Rá se ránts pajtás! Leszerelünk és lesz állásod. Érted? Meglesz az állás!

– Hogyan, mit beszélsz? – dadogtam.

– Hát ide figyelj Imre! Az én apám a Salgótarjáni Acélgyár vezérigazgatója. Ott vannak bányaiskolák, gyári iskolák. Az történik, amit az apám mond.

– Ezt komolyan mondod?

– Persze, persze! Érted már?

– Értem, értem – vágtam rá tele reménységgel.

– Meglesz az állás, de most én is kérek tőled valamit cserébe.

– Mondjad csak, mondjad csak – lelkendeztem – megteszek akármit!

– Egy kis bajtársi elsősegélynyújtásról lenne szó. Hintsd be a fenekemet hintóporral, ez a kutya meleg cudarul kikészített.

Kicsit meghökkentem a nem éppen harci feladat előtt, de azért megtettem.

Fiatalkor ellenére ménkű nagy pocakja volt az acéltröszt fiának. Szóval lehúzta katonanadrágját..., de nem részletezem. Elvégeztem a feladatot akkurátusan, hogy érdemeket szerezzek a legszebb hivatás gyakorlására.

Most aztán jöhet a leszerelés!

Leánykérés

Civildíszbe vágtam magam, s repültem az ötgyermekes özvegyasszony féltett kislányához.

– Árvácskám! Lesz állás! Nem jól mondom, van állás!

Azzal elkaptam őt, s akár akarta, akár nem, elkezdtem vele nagy vígan csárdásolni. Széles mosollyal dudorásztam:

*„Nemsokára menyecske lesz ebből a lányból,
kerek kontyot fonok majd a hajából...”*

Furcsa leánykérés, de bizony ez az volt. Így lett árvácskából leánykérés nélküli, gyűrű nélküli gyors menyasszony, így lettem én beleegyezés nélküli, hallgatólagos vőlegény, így vált Csaba néniből tiszteletbeli anyós. Mindez egy ígéretállásra alapozva. Az egész nap azzal ment el, hogy haditerveket készítettünk, lakást rendeztünk, papírra rajzolva, a kertben veteményeztünk, palacsintát sütöttünk. Mindezt egy álomvárban, a megígért tanítólakásban.

De szép volt! Szívesen végigélném még egyszer, tízszer, százszor.

Kártyavár

Hosszú az út Esztergomtól Pásztóig. A kopott kis állomás végtelen álmosággal ölelte körül a toporgó várakozókat. Anyám jött elém. Apám még mindig Törökországban sínylődött. Az ötven fokos hőség, a lecsapolt mocsárvidék meghozta számára a maláriát. Ott feküdt a kórházban súlyos betegen, idegenek között.

Alig vártam, hogy hazaérjünk. Otthon megmutattam Fabini névjegyét. Egy szuszra elmeséltem a hintőporos esetet. Lelkesen emelt hangon ismétелgettem Tibor barátom szavait, hogy mekkora nagykutya az ő apja, amit akar, az szent, az

---

meglesz. Anyám óvatoskodott: ne bizzál te olyan nagyon abban az állásban. Könnyen adott ígéretet könnyen elfelejtik a nagykutyák. De azért igyekezett szegény velem örülni.

Egy hét múlva levelet kaptam. Barátom tíz sorban értesített, hogy pénteken délután felénk jár, bejön értem, és együtt megyünk Tarjánba autóval. Anyám még fájós lábairól is elfeledkezett; takarítás, súrolás, porolás, sütés-főzés, felfordulás, rendezgetés következett napokig. Hát hogyan, ekkora úr jön hozzánk, a vezérigazgató fia! Autóval, hozza az állást.

Kiálltam a kapu elé és vártam. Vártam fogyó türelemmel, növekvő bosszúsággal. Nem jött. Nem is üzent.

Pár nap múlva felkerekedtem, és elindultam szerencsét próbálni.

A Fabini villát könnyű volt megtalálni, ha címet nem is írt a „barátom”. Valóságos mesevár volt az. Nagy társaság lehetett náluk. Fények, hangok, muzsika – bennem kevés remény. A kapu zárva volt. Csengettem, vártam. Csengettem, vártam. Végre jött egy csinos szobalány.

– Tessék! – szólt, és nem tette a kulcsot a zárba.

– A fiatalurat keresem.

– Melyiket?

– A Tibort.

Túl gyorsan felelt erre vállrándítással:

– Nincs itthon.

Mutattam a levelet. Szó nélkül megfordult és visszament. Egy függöny lebbent, egy árnyalak kémlelt felém. A lány jöttében dobta felém a szavakat:

– A fiatalúr elutazott.

Csak álltam tovább. Még mindig vártam valamire. Aztán, amikor végül is felfogtam, hogy a kártyavár összeomlott, összeszedtem magam és elindultam az állomás felé.

Harminc-negyvenlépésnyiről hirtelen visszaneztem, és jól láttam: a lány beszélt valakivel. Fabini volt. Nem mert szemtől szembe férfiasan bevallani, hogy nem tudott intézni semmit... Vagy nem is akart?

Hogy lepne be örökre a hintőpor! – kívántam neki tehetetlen dühvel.

A drága mama és a papa

Jámbor óhaj

Közben megjártam Vácot is, de nem ám egyedül! Az én Árvácskámnak élt ott egy iskolatársa, barátnője; a sokat emlegetett Gabriella. Ez a jó lélek meg főjegyző férje hívott meg bennünket egy kis nyaralásra.

Korábban sohasem jártam itt. Iparkodtam hát befogadó-melengető érzéssel méricskélni mindent. Tetszett a sokfelé ágazó település, még a hatalmas börtönépület is. Fő-

---

ként így menyasszonyommal együtt. Kopogott is a kiscipő az aszfalton, röpdösött mellettem, mint egy boldog madárka. Éreztem, tudtam, nagyon örül, hogy ő is „ügyködhet”, segíthet nekem eligazodni az álláskeresés göröngyös útvesztőjében.

– Ez a „cifra palota”, itt vagyunk! – szólt hirtelen a kisszentem.

Pompás nagy ház előtt álltunk. A palota nem volt éppen hivalkodó, belesimult a műemlék-gazdag környezetbe.

A szülők igazán kedvesen, szívélyesen fogadtak mindkettőnket. A családfő – mint régi ismerősöket – még meg is ölelgetett bennünket, közben sűrűn odapislogott Gabriella felé, hogy vajon kislánya megvan-e elégedve vele.

„Nem mindennapi ember” – gondoltam magamban, amikor elsorolta címeit, rangjait. Csak úgy spontán beszélgetés közben: római katolikus egyházi tanító, címzetes igazgató, iskola-felügyelő és mindennapos áldozó, stb. Még a neve is bizalmat, jóságot lehelt: Jámbor János.

A beszélgetést a tekintetes asszony szakította félbe. Terelgetett bennünket az ebédlőbe.

– Sok jót hallottam rólatok gyermekeim – mondta szelíden együtt érző melegséggel a hangjában.

Őt nagyon hamar a szívembe zártam.

A véget nem érő sok fogás – mint anyagi valóság – fölséges volt. Az étkezés, mint szertartás, nem valami jól sikerült. A leüléshez készülődtünk, amint ez szokás, de a családfő csak állt, állt, mennyezetbe kapaszkodó tekintettel, összetett kezekkel és várt. Elmondatta az asztali áldást és még néhány imát, Sárrikám gyorsan feltalálta magát, átvette a stílust. Csendesesen befelé mormolta az imákat. Mindent csinált velük. Én folyton megkértem: görbe,

---

félíg ülő helyzetbe merülésből igazítottam magam vissza a bizonytalanul függőleges egyenesbe. Akárhogy is igyekeztem, mindig később mozdultam, mint ők; lemaradtam az imákkal is.

A hosszú út után éhesek voltunk, vártuk az áment. Eszegettünk, csipegettünk, ahogy egymásnak mondogattuk hazafelé. Igazán jólesett minden.

Az ebéd vége felé „pohárköszöntőt” mondott Jámbor igazgató úr, hogy „Istennek tetsző cselekedet akar cselekedni velünk”..., összeházasítja ezt a két szép fiatal lelket úgy, hogy alapot is teremt hozzá, szerez állást Várcott..., és szentigazság, hogy állja a szavát. Igazán jól hangzott mindez. Akkor, abban a pillanatban hittem is neki. A hit nagy erő, hát belekapaszkodtam.

– Én már mindent előkészítettem. Megemlítettem a dolgot Hokovay kanonok úrnak, holnap kell hozzámenni – mondta így kijelentő-felszólító hangsúllyal.

Eljött a holnap. Következett az útbaigazítás:

– Kollégám most lemenni ide és ide, ilyen és ilyen a ház, így és így szólítsák... mondják el neki ezt és ezt... stb. Gabriella megmutatja majd az utat.

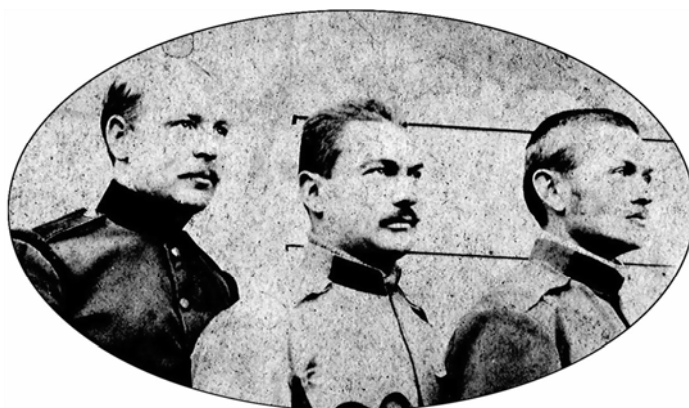
Valami furcsa gyanús érzés fogott el. Én naiv úgy képzeltem el a pártfogói működést, hogy – na most gyérünk fiatal barátaim! Elmegyünk a mindenható emberhez. Végül is ezért hívott bennünket a barátnő. Mi nem kérünk semmit. Hát nem így történt! A katonás eligazítás után várakozóan, csodálkozással néztem rá.

– Én természetesen obligón kívül akarok maradni! – mondta magyarázóan.

Fellengzős ígérete – melyet tőle senki sem várt – támogatást helyezett kilátásba, és most ő maga háttérben akar maradni. Egyszóval obligó úr nem vállal értem felelősséget. Elmentünk hát a nagyságos Hokovay kanonok úr kanonoki rezidenciájába.

Csaba János, Mihály és Lajos

– Óh, igen... ismerem már magát fiam! Magáról is hallottam kislányom! Igen, igen... – mondogatta és közben kezében forgatott egy sűrűn teleírt ívet vagy levelet!? Nem tudhattuk akkor, nem is sejtettük, mi az.

– Úgy van, úgy! Hát ez érdekes... hát ez elgondolkodtató. Igen... – kezdte előlről, majd nagy lélegzetet vett, mintha széles beszédbe akarna belelendülni. Ekkor léptek be hozzá nagy hirtelen kopogással.

– Nagyságos úr! Nagyságos úr! A püspök úr hivatja! Itt az autó már!

A kanonok úr egy határozatlan, gyors kapkodó mozdulatot tett, a kezében tartott iratra egy nagy könyvet rácsapott, és máris indult. Rohantában, sebtében odaszólt hozzánk.

– Várjanak meg gyermekeim! Üljenek nyugodtan!

Kirobogott, kidübörgött. Ajtócsapkodás. Autóberregés. Utána csend. Magunkra maradtunk. Ültünk. Vártunk. Gondolkodtunk. Az óramutató ment, mendegélt. Kezdtünk mozgolódni, türelmetlenkedni. Oldalra nézek, látom reménykedő kis menyasszonyomnak homályosodik a szeme. Odamentem hozzá, kibányásztam őt a hatalmas bőrözött karosszékből. Megsimogattam, nyugtattam:

– Ne búsulj, olyan jó, hogy velem vagy, ne sírj!

– Ugye eljövünk majd máskor? – kérdezte könnyek ködén át. Ugye visszajövünk?

– Persze..., persze...

Elindultunk hazafelé. Fogtam a kezét, jött velem, mint egy alvajáró. Abban maradtunk, hogy Jámborékhoz nem megyünk vissza. Most legalábbis nem. Küldtünk nekik egy képeslapot köszönő szöveggel. Jóval később mi is kaptunk egy terjedelmes, őszinte hangvétellű levelet Gabriellától, amihez mellékelte azt a „valamit”, amit a kanonok úr nézegetett, forgatott – amíg velünk beszélgett. Így aztán fény derült mindenre. Egy „ajánló” levél volt Esztergomból. Lepold Antal prelátus kanonok, az egyházmegyei főtanfelügyelő ő méltósága írta, aki a képzőben végig támogató jótévő volt.

Íme a levél:

Tisztelt...!

... A kérdezettről magáról voltaképpen csak jót írhatok. Igaz ugyan, hogy kissé lázadó volt a magatartása, de ezt talán fiatal kora magyarázza. Tehetséges fiatalember, jelesen végzett. Ösztöndíjjal akartuk tovább taníttatni az egyházmegye költségén, de ettől szülei nehéz anyagi helyzete miatt ő is elállt, meg mi is.

Csakhogy tanulmányai vége felé elég veszedelmes családi környezetbe került. Egy olyan lánnyal keveredett közlelbi barátságba, akinek az apját én magam is kommunista érzelműnek ismertem. Tudatom, itt laktak ideiglenesen a kanonoki házban, mint horvátországi menekültek. Saját fülemmel hallottam tőle, hogy a hercegprimás egész nyugodtan járhat gyalog is misézni a bazilikába. Krisztusnak is jó volt mezítláb, vagy saruban, legfeljebb számárháton. Ezt a proletárdiktatúra idején mondta a Csernoch hercegprimás úr őeminenciájára, amikor parádés lovait elvitték katonalovaknak. Amúgy a leányzó édesapja meghalt az I. világháború után, ezerkilencszázhuszban. Hat árvát hagyott maga után.

A lány nagyapja még szörnyűbb dolgokat követett el. Ez a Csaba Mihály nevű ember a primacia pincemestere volt és a hercegprimás úr őeminenciájának boros pincéjéből nyakra-főre adományozgatta a legfinomabb fajborokat. A kivizsgáláskor ő maga mondotta, mindezt azért, hogy a szegényeknek és a betegeknek is jusson a gyógyító nedűből. A tárgyaláson a szentírást merte előhozni idézve a jó és a rossz sáfárról szóló krisztusi példabeszédet. Bűnei miatt aztán elbocsátották állásából. Ekkor – a tanú szerint – gyilkos szándékkal támadt őeminenciájára.

Ha Kohl Medárd, a későbbi püspök úr közbe nem veti magát és saját testével fel nem fogja a bíboros hercegprímásnak szánt döfést... szörnyű még rágondolni is, hogy végződhetett volna.

Mindezért hát nagyon meggondolandó a pártolásuk. Én a magam részéről jól megfontolva a kérdést, nem is merem...

Lehet, hogy nem egészen így történt. Így hallottam Kohl Medárdtól személyesen.

Eddig az „ajánló”, figyelmeztető levél.

Egymást átölelve olvastuk az „ajánló” levelet. Én nem tudtam türtöztetni magam. Rossz szokásom szerint döngő léptekkel fel-alá járkáltam. Most börtönként szorított a négy fal.

– Hallatlan! – A történelembúvár prelátus úr! Hát meddig? ... meddig? ... hányadízigen erkölcsös így büntetni?

És... és... Az apa bűne? Van itt bűn egyáltalán? Hát hősi halált halt a honért. Árvákat hagyott maga után. A nagyapa vétkéért meg büntethető az unoka? És aki ahhoz szerető szívvel közeledik? Még az is? Az én erős kis asszonyom nem is a levél tartalmába, hanem abba rendült bele, ahogy én fortyogtam és vitáztam a láthatatlan ellenséggel. Napsugaras szelídséggel nézett rám és csak annyit mondott: – Kérem Imrém... csillapodjon! Mindez már jelentőségét veszítette. Nekünk nem tud már ártani se levél, és senki.

Az eset után még ő volt a bölcs, az okos, az előrelátó.

Tekintetes igazgató úr

Közelharc

Üresen tátongott körülöttem a világ. Anyám igyekezett megvigasztalni, arcán lángrózsák, szemében látható öröm.

– Ne búsulj Imre! – simogatott szava. – Az itteni iskolaigazgató nekem gyermekkori pajtásom, iskolatársam volt. Nagy ember az! Mindenfelé erős hivatala van a megyében. Sokat tehet. És hidd el, fog is tenni.

– Kedves mamám! Nekem a „nagykutyákból” már elegendem van.

– Tudom, tudom, de Zeke nem olyan. Hidd el! Jó ember az, finom ember. Éppen tegnap találkoztam vele. Nagyon kedves volt. Azt mondta, meg akar ismerni. El kéne menned hozzá! – mondta bátortalanul.

Nagyon emlékeztetett valamire anyám találkozása. Belém bújt az ördög. Nem bírtam magamban tartani a hirtelen támadt gondolatot.

– Nincs véletlenül olyan Gáspár Mancsi-féle eladó lánya? Nincs expressz-házasság a láthatáron?

Mire kimondtam, már meg is bántam Meggondolatlanul bántottam anyámat. Nem szólt s ez már baj volt nála. Most én igyekeztem nagy gőzzel megvigasztalni.

– Ne tessék haragudni. Persze, hogy elmegyek, persze, persze... – mondogattam.

– Indulj is már. Bármikor mehetsz hozzá. Mindent meg kell próbálni. – oldódott lassan haragja a léleksimogatásra.

A „nagy” embernél

Eltessékeltem magam a „nagy” emberhez, a „jó” emberhez. No – mondtam magamban a bemutatkozáskor –, ha a szíve jósága egyenes arányban áll tömegével, akkor ő a világ legjobb embere. Úgy is fogadott. Mintha a jóság diplomámba kerültem volna. A szertartás tömjénfüstje is megvolt. Sűrű gomolygó dohányköd terjengett körülötte, kékesen-sejtelmesen.

– Vártam fiatal barátom! Örülök, hogy bizalommal fordult hozzám.

Köhécseltem.

– Úgy jöjjön az iskolámba, mintha a magáéba jönne!

Megcsíptem magam.

– Hová is mehetne, ha nem egy öreg, tapasztalt RÓKÁHOZ.

Jóságos szavait engedtem szívemre hullani. Aztán csak mentem, mentem minden szürke reggel. Úgy odaédesgetett a „jó ember” az „ő iskolájához”, mintha odanőttem volna.

– Csak hospitálgasson! Tanítgasson! Gyakorolja magát!

Boldogan csináltam.

Ráadásul kieszközölte számomra a nagyságos királyi tanfelügyelő úrtól a 6 heti állandó hospitálási engedélyt. Gyakorlatilag ez annyit jelentett, hogy 6 hétig ingyen taníthattam az „ő iskolájában”.

– Csak gyakoroljon! – biztatott, ha meglátott. Ki ne esék a lendületből. Az lesz a legjobb, ha az én második osztályommal gyakorol. Ha letelik a 6 hét, meghosszabbítjuk. No és figyelje közben az állaspályázatokat, a Nemzetnevelésben meg a Néptanítók Lapjában. Az én megyémben segíték, ahol lehet.

Telt múlt az idő; tanítottam, gyakoroltam, hospitáltam. Semmi jele a megígért segítségnek. Hanem egy-egy meg-célzott pályázatnál azt mondogatta:

– Hja, Öcsém, oda nem érdemes pályázni, mert ott már két év óta működik egy ingyen helyettes!

– Hja, Öcsém, ott nem sok remény van, mert ennek, meg amannak van oda jelöltje.

Később sokszor eszembe jutott, milyen igaza volt, ő látta jól a helyzetet. Mindennek ellenére bíztam ígéretében, becsültem is őt, nem kérdeztem meg nyíltan: a Vármegyei Általános Tanító Egyesület elnökének nem lehetnék én a jelöltje?

Hát így támogattam én Zeke igazgató urat „saját me-gyéjében” a saját iskolájában, a „saját osztályában”. Ment mendegélt minden a maga csendes, lapos útján. Segítettem, ahogy tudtam.

Íródeák lesznek

Egyik reggel szokatlanul bizalmasan szólt hozzám:

– Kedves Öcsém! Ha nagyon szépen megkérem, nem „tá-kolna” nekem össze egy kézzel írt kérvényt? A minisztéri-umba kellene küldenem Jóska fiam helyett. (Szeretném, ha ő nem is tudna róla.) Az én írásomat ismerik ott. Ugye megteszi?

Hogyne tettem volna meg. Mások is megtettek neki mindent. Másfél tucat állástalan tanító volt Pásztón. Ezek nagy része tanított helyette, hiszen neki állandóan voltak ügyes-bajos elfoglaltságai, lévén ált. tanítóegyesületi elnök, vármegyei törvényhatósági bizottsági tag, iskola felügyelő, stb. Meg aztán előfordultak olyan döntő fontosságú peda-gógiai és történelmi események is, mint például egy-egy

---

körvadászat, ahol „ott lesz a kegyelmes képviselő úr is”, no meg ez a méltóságos izé, az a méltóságos valaki... Az ilyen alkalmakat nem lehet kihagyni, hiszen ő a szélcsendben is közelharcot folytat az oktatásügyért, az iskoláért. Ehhez is kell vadászszerencse, nyugtázta az eszmefuttatást.

Zeke Gábor igazgató és neje

Hogy mi volt a kérvényben? „... helyeztessék Jóska fia az Alföldről ide az ő iskolájához, hogy így együtt, egy háztartásban, szűkös anyagi helyzetükön könnyítsen a kegyes minisztérium...” stb.

Megírtam a Jóska nevében a nagy esdeklést én, a „hospitáló” tanító. S a gyerek hazakerült az egyetlen megüresedett állásba. A többiek és én pedig tovább vártunk, reménykedtünk. Később az is kiderült, miért kellett az ifjú Zekének sürgősen hazakerülnie az Alföldről. Mint a mesében: beleszeretett egy szegény leányba, attól kellett megmenteni a „szűkösen élő” családot.

Így hát a szerelem ellen is vétettem. De jól beváltam íródeáknak. Nemsokára egy másik mélységes alázatú kérvényt is íratott velem, hogy tekintettel az egész megyére szerteágazó bokros teendőire, mentesíttessék a tanítás alól.

Ember tervez...

– Ha ez sikerül öcsém, akkor idehozatom, aztán egészen a magáé lesz a 2. osztály – szólta elégedetten, amikor nyomtatva írt remekművemet olvasgatta. Hittem neki. Egészen meghatódtam. Mégis van szív benne. Sohasem kívántam senkinek nagyobb vaddisznó-szerencsét, mint nagyhasú jótevőmnek.

A válasz hamar befutott. Nem engedélyezték a tanítás alóli felmentést, pedig hát az elképzelés – főleg a mi szempontunkból – nem is volt rossz. Én sem lettem pásztoi tanító. Nem is lehettem, hiszen nem adtam be az államhoz kérvényt Zeke igazgató tanácsára. „Ez olyan parányi híd” – mondogatta, hogy csak egy szavába kerül. Aztán elmara- doztunk mi, morzsaleső mesevárók az ingyentanítás frontjáról. Ebben nagy része volt Bors Dezsőnek is.

Egyszer Zeke hívatta. Nagy szüksége lett volna helyettesítésre. Dezső nem ment. Amikor aztán atyáskodva felelősségre vonta, barátom kifakadt:

- Nem is megyek többé, igazgató úr! Nem tehetem.
- No, no! – hangzott a súlyos ellenérv.
- Ahhoz mi túl szegények vagyunk, hogy ilyen luxust megengedhetnénk magunknak. Az ingyenmunkából elegendem van. Ha megfizeti az igazgató úr, akkor majd tanítok.

Mi is így éreztük, de nem mondtuk ki. Végül is velem csak jót tett Zeke igazgató. Sokat köszönhetek neki. Így

---

utólag meg is emelem kalapom előtte, ahogy ő tett már messziről, ha meglátott valaki „derék jóembert, ismerőst”. S közben-közben tervezgettem a jövőt, mesevárat álmodtam tanítólakással, saját osztállyal. No és újult erővel fogtam hozzá a pályázgathoz.

Kántorbojtár-installáció

Napsugár

Nyomasztó nyári délután van. Sehol semmi szellő, sehol egy vidám napsugár. Az égen lomha felhők: Ócska, kopott, tépett függönyök. Mindjárt esik. Fülledt a levegő, mégis fázom. Olyan egyedül vagyok! Messze van minden, ami szép, jó, ami kedves. De távol vagy tőlem kedvesem! Árvácskám! De árva vagyok nélküled!

Rossz ám így halott álmok között élni: kifosztottan, fölöslegesen, megalázottan...

Abbahagytam a levélírást. Éreztem, tele van önsajnálat, túlzással és igazán nem akartam, hogy búskomor hangulatom átragadjon arra a kis szemüveges árvára.

Csak jönne már valami, bármi, hogy közelebb kerülnék a szerencsééhez, a kenyérhez, éltető Napomhoz.

Anyám szemében kezdtem a „tékozló fiú” szerepében feltűnni. Gáspár Mancit valóban eltékozoltam, s vele a felkínált állást kidobtam az ablakon. Ez tagadhatatlan. Fabini álnoksága is lassan-lassan az én mulasztásommá lépett elő. „Miért is nem mentél el még egyszer?” stb. Zekét is ott hagytam. Mindennek, mindennek ez a keserves állástalanság az oka. Eddig jutottam borús gondolataimmal, amikor megérkezett édesanyám, örömtől feszített vitorláktól hajtva:

-
- Van állás!
- Hogyan? Hol? Milyen? – ugrottam fel a váratlan hírre.
- Kicsit rosszul mondtam. Inkább félállás, de mégis csak állás.
- Nem bánom én, ha negyed vagy nyolcad is, csak tessék már mondani, hol és mi – kérdeztem izgatottan.
- Hatvan éve működik itt a drága öreg kántor, a nyolcvanegy éves Fliegler Lajos bácsi. A községi elöljáróság hálából alkalmazna mellé egy segédkántort, amíg él. Tanítani nem kell, csak kiségeíteni a kántorságban. De félév óta nincs rá jelentkező. Én mindjárt ajánlottalak. Vállald el!
- Mennyi a fizetés?
- Évi ötszáz pengő.

Fejbeütött az ötszáz pengő. A sors pofonja ez? Éppen ennyi volt a kényszerből visszautasított főiskolai ösztöndíj. És itt van még egy másik pofon is. Nem tanítói állás, „csak” kántori. Talán ezért is nem vállalja senki. Pedig lézeng itt Pásztón legalább fél tucat férfitanító – állástalanul – a szülei nyakán. Persze mindenféle alkalmi munkát vállalnak, hogy a felszínen maradhassanak.

No mindegy.

Gyerünk csak elő azzal a kántori oklevéllel! „Könynyebb így bejutni valahová” – hallottam tanáraink biztatását. Hátha ez csak lépcső lesz.

– Megyek! Elvállalom – nyugtattam anyámat.

Az aranyszavú kántor

Félóra múlva az öreg kántor előtt álltam, a még öregebb kántorlakás tornácán. Ezerráncú jóságos, piros arcú aggastyán – fonott székből ülve, kezében hosszú szárú pi-

---

pával, mint egy marsallbottal – fogadott. Az asztalon boros üveg, pohár.

– Ül le öcskös! – kínált szívesen és szelíd, szürke szemével vizsgálódva nézett rám. (De jól esett nekem ez az öcskös”, nem úgy, mint Zeke fölényeskedő „öcsémje”.)

– Hát akkor te leszel a segédem?

– Én lennék kántor bácsi, ha eltetszik fogadni.

– Persze, hogy felfogadlak. Meg is ígértem anyádnak. De azért nézzük meg, mit tudsz.

Rekedt, fáradt hangon beszólt a konyhába:

– Kislányom, hozzá ki még egy poharat!

Aggódó bámulattal pislogtam a pohárra is, a kántor bácsira is.

– Igyunk öcskös! – kezdte főnököm a beiktatási szertartást és töltött jócskán.

A bor felével is megelégedtem volna, hiszen sohasem kedveltem ezt az „ipart”.

– Nem lesz belőled fiam sohasem igazi kántor! – szögezte le pártfogóm, amikor tétozásomat észrevette. – Ez ad fényt a hangnak és színt az arcnak. Tudod, hogy hívnak itt engem hatvan év óta? Aranyszavú kántor.

És aranyszívű – gondoltam hálával. Hát csak hajtsd föl! Használni fog neked is – biztatott annyi szeretettel, hogy végül is belöktem a szokatlan adagot.

Az installációnak ezen részét berekesztve, elcsoszogtunk a templom felé. Az öreg útközben elcsípett egy palócsemetét; a feje búbjára barackot pöckölt, húsz fillért nyomott a markába:

– Gyere fűjtatni!

A kóruson kínos óvatossággal felnyitotta az orgona fedelét. Szeretettel simogatta a jámbor jószágot Játszani, majd énekelni kezdett. Fogatlan szájából, nyolcvanegy év-

---

től megfakult remegő hangon bújt elő a jól ismert dallam:
„Adj esőt a száraz földre kegyes istenünk!”... Tagoltan,
minden egyes szót megrágva énekelt.

– Így kell! – mondta. – Most te is játssz valamit!

Játszottam, énekeltem, ahogy tőlem tellett.

– Elég jó öcskös, elég jó! Csak hiányzik a kádencia. Majd megtanulod. Az a lényeg, hogy mindig tisztán énekelj. És nem csak a dallam, hanem a szöveg is nagyon fontos. Ami a fülnek érthető, az könnyebben beszivárog a szívekbe is.

Boldogan bandukoltam lefelé a csigalépcsőn. Az kínlódva recsegett lépteink alatt, de nekem nagyon vidám muzsika volt. Van állásom! Valamilyen van. Lenn, a tettehlyen még megittunk egy-egy pohár arcpirosítót, hangaranyozót. Azt is tisztáztuk, újdonsült főnökömmel, hogy a kismisén én, a nagymisén ő játszik. Hétköznap is én. Fizetés ezért a községtől havi negyvenegy pengő hatvanhat fillér. Fizetett énekes miséknél, temetéseknel a stóladíj az övé, akár ő végzi, akár én.

– A szentelt gyertya a tied lehet! – mondta nagy vidáman. Ebben maradtunk.

Azon törtem a fejem, hogy miért nem volt eddig erre a kereseti lehetőségre egyetlen egy jelentkező sem a sok állásváró fiatalember közül. A negyvenegy pengő hatvanhat fillér annyival több a semminél, hogy majdnem egy állami kezdő tanító fizetésének a fele.

„Élni kevés, de meghalni sok!”

Az „aranyzavú” kántor bácsi és feleségének síremléke

Fél állás – két főnök

Hátra volt még a kántorinasi beiktatás második felvonása. Illett ugyanis jelentkezni a plébánosnál is. Nagyságos és főtisztelendő Harkabusz László apát, szentszéki tanácsos, kerületi esperes, plébános igazán egyházi személyiség volt, ha a címeket tekintjük.

Kopogtattam. Semmi. Újra kopogtattam. Csend mindenhol. Benyitottam. Ugyancsak nagy hivatali helyiségbe jutottam. Élettelen bútorok mindenhol, de se apát, se plébános.

A Néptanítók Lapja 21. számából:

A Hevesvármegyei Ált. Tanítóegyesület folyó évi október 16-án tartotta közgyűlését. Az illusztris vendégek nagyban emelték a gyűlés színvonalát. A vendégek soraiban	ott voltak: Csernay Mátyás, a csongrád megyei általános tanítóegyesület elnöke, Harkabusz László apátplébános és Zeke Gábor pásztói igazgató, a tanítóegyesület elnöke
--	--

A harmadik szobában mégis megtaláltam. Ruhát próbált a tükörben. Emberi vagy papi hiúság játssza itt szerepét a tükör előtt? Mindegy. Tudtam, nekem ezt nem szabad tovább látnom. Igyekeztem lopva, lábujjhegyen visszavonulni. Már az ajtó kilincsén volt a kezem, amikor észrevettem. Tétova mozdulatot tett – mint a tetten ért gyerek a befőttesüvegnél – majd egész pompázatos pirosságában megindult felém.

– Brsszttókremmbrrszttókremhogyjttbekrem?

– ?!?!?

Annyit hirtelen kiszedegettem a mássalhangzók áradatából, hogy sérelmesnek tartja jelenlétemet, „szentségtörésnek”, hogy megláttam a főpróbát,

– Borzasztó kérem! Hogy jött be kérem? Mit akar, kérem?

– ismételtette.

– Bemutatkozni jöttem. A kántor bácsi küldött, aki felfogadott segédkántornak.

– Brzsszttó! Zértklettetrni-hzzám? Zzért? Eztljesen azreggkántrügye. Brsszttó.

– Ő küldött ide kérem! Az apát úr hozzájárulását kérem a döntéshez.

A felelet mindjárt magyarra fordítva:

– Kérem, nem én fizetem, hanem a politikai község. Az öreg kántor dolga, hogy kit fogad fel. Én hozzájárulok. No, Isten velem.

Kezet nem is fogott velem. Nem is lehetett. Rajta volt a szent kesztyű, pásztorgyűrű stb. és így nem szabad parolázni egy kántorjobbággal. A későbbiekben ugyancsak megkedveltem az apát-plébánost. Beültem hozzá hallgatónak a szívgyárda előadásokra, amit a polgári iskola tanulóinak tartott. Egyszer még „tanfelügyelni” is elhívott engem,

---

a kezdőt. Ballagtunk Hasznosra a poros úton és elbeszélgettünk az élet „borzasztókérem” dolgairól.

Elindultam haza azzal a tudattal, hogy beiktatásom megtörtént.

Valamikor a történelmet királyok uralkodásával mérték. Én – elég önkényesen – az állástalanok keserves krónikáját az oktatásügy minisztereinek változásával mértem. Képzős korom óta négy minisztert fogyasztott el fölöttem az idő:

- Klebelsberg Kuno: gróf volt, országos nagy ívű tervekkel, de nem tudhatta mi az, állástalannak lenni,
- Ernszt Sándor: pap volt, tudta mi a földi nyomorúság, de „tűrőké és szenvedőké a menny” stb.,
- Karafiáth Jenő: székesfővárosi polgármester volt, mesteriséget látott a miniszterségben, nem minket,
- Hóman Bálint: történelemtudós, tudós történész. Meglátta-e bennünk a történelmet? Talán akarta, de nem tudta.

Állás a láthatáron

Egyik nap a Néptanítók Lapja nagyon kedvemre való dolgokat írt. Édesanyám majd a levegőbe ugrott fájós lábával, amikor megmutattam neki az 1932. szeptember 15-diki számban közzétett hirdetést:

„Heves m. Hasznos községben elhalálozás folytán megüresedett róm. kat. kántortanítói állásra pályázatot hirdetek. Javadalma: 2 szoba, konyha, kamra, istálló, pincéből álló lakás 164 négyszögöl kerttel. Párber a hívektől 816 P, deputátum és földmunka váltság a politikai községtől 204 P, helyi tanítói fizetés törvényes csökkentéssel 227 P, 2 kat. hold 1027 négyszögöl szántó, értékegység 2, közös

---

legelőből 24/1790 rész. Megfelelő államsegély. Kötelesség díjlevél szerint. Javadalom utáni mindennemű adót a kántortanító fizeti. Pályázati kérvények, melyekhez csatolandók: keresztlevél, egyházi házasságkötést vagy nőtlenséget igazoló lelkészi bizonylat, honossági és erkölcsi bizonylat, oklevél, működési bizonylatok, proletárdiktatúra alatti viselkedésről hatósági igazolvány katonai szolgálat teljesítéséről vagy alkalmatlansági bizonylat – folyó évi szeptember 22-ig a hasznosi róm. Kath. Iskolaszékhez címezve alulírotthoz küldendők. Válaszbélyeg mellékelendő. A választás szept. 23-án délelőtt 10-kor orgona- és énekpróbával egybekötve fog megtartatni Hasznoson. Vasútállomás Pásztó vagy Tar. Útiköltség senkinek sem térítettik meg. Választás napjáig a pályázóknak a községben megjelenni tilos és kizárást von maga után.

*Pigay István
esp. plébános”*

– Ilyenről álmodtam mindig! – szóltam. Anyám se látott, se hallott, csak beszélt, beszélt.
– Két szoba, konyha (istálló), pince!... Kert! – meglátod, milyen szépen berendezzük. Baromfit is tartunk!
Lakásunkat majd szétfeszítette a bizakodás. Én azért egy kicsit akadékoskodtam:
– Ne nagyon bízzunk mamám, mert úgy nagyobbat esünk!
– Nem esünk fiam. Én ismerem Hasznost. Jó nép lakja. Téged a nép fog megválasztani.
– Nem is ismernek!
– De anyádat, Szabó Örszét igen! Nekem ott rokonaim élnek! El is megyek! Én nem vagyok pályázó! – jelentette ki harciasan.

Felderítés

Azzal sebtiben összekapkodta magát, vette botját és kísántikált. Néztem utána egy darabig, majd a kérvényfogalmazáshoz kezdtem. Össze is állítottam nagy lelki gyönyörűséggel, művészi gonddal. Ha ezt elolvassák, meg kell, hogy mozduljon a szívük. Eszembe jutott, hogy másvalahol másvalakik ugyanúgy ülhetnek reménykedve, tervezgetve. Azzal vigasztaltam magam, hogy talán azoknak nem jár ott az édesanyjuk felderítő úton a rokonépség között.

Gyerünk csak édesanyám elé – kaptam a parancsot a dús titkú estétől.

Félúton találkoztunk. Ragyogó arccal jött felém. Mindent el akart mondani egyszerre.

– Sok rokonommal beszéltem! A tanítóval is találkoztam, aki ott helyettesít. Azt tanácsolta, kérd meg a tari plébánost, hogy a vasárnapi nagymisén orgonálhass helyette, ő elutazik, Téged már odavalósínnak tekintenek én utánam. Nahát! – fejezte be a helyzetjelentést.

Később katonásan kiadta az utasítást:

– Most pedig te indulj! Ügyes legyél, okos legyél és főleg kedves, ne vágj semmihez morcos képet.

Tar csak két vasútállomásra volt tőlünk. Elballagtam hát gyalog, csak úgy a síneken. A távíródrótok zümmögéséből egész meseszöveget rakott össze fantáziám rendező művésze, szinte nehezemre esett tudomásul venni a célba érést, az álomvágányról lelépni a poros, egyenetlen talajútra és bemenni egy dohos vidéki plébániára.

A lemenő nap békésen, derűsen hunyorgott rám, s bevonta piros szegéllyel a Mátra inashegyeit, de mellettem a kis Kövicses patakot is. Csak arra gondoltam: nagyon meg tudnám szeretni hálából ezt a kis falut, ha nekem kenyeret, állást adna: utat a boldogsághoz, családhoz. Árvácskámhoz, Ő amúgy is mindig velem van, most is. Csináltam róla egy huncut fényképet. Itt lapul a zsebemben. Két felvétel sikerült egy lemezre. Sárrika ül egy régi kopott karosszéken, mint egy finom fehér álm, én mögötte állok magamba bámuló tűnődéssel, durva katonaruhában.

A plébánosnál

Hát megérkeztem. Sokáig csak álltam viharosan dobogó szívvel, kezemben a kérvény-re-mekkel. Ódon falusi valláserődítmény, méter-nyi falakkal. Benne: Pigay István esperes-plébános.

Bemutatkoztam. Ünnepelesen átadtam a papírjaimat és vártam a hatást. Amikor végzett az olvasással – mint egy automata kar – letette küzdelmes írásművem a nyolc darab nyomaték-okmánnal együtt az asztalra. Fürkésztem arcát,

---

mozdulatait. Vártam, mikor indul el egy jóságos hang és kérdezi: „Hát ennyire szeretne tanítani?” vagy: „Megmarad majd egy ilyen kicsi faluban?” Gondolataim nagy összevisszaságban kergetőztek.

– Válaszbélyeget nem mellékelte hozzá? – törte meg a csendet sorsom apostola.

– Majd eljövök érte, ha úgy dől el a választás.

– Jó – szólt fagong hangon. Egyetlen arcizma sem rándult. Most!... Most ereszttem neki a merész kérést, amelyet anyámnak tanácsoltak.

– Esperes úr kérem! Tudom, hogy tilos Hasznoson megjelennem, de tessék megengedni, hogy a vasárnapi nagymisén orgonálhassak Bagyi tanító úr helyett.

– Jó! – felelte hidegen, közönyösen.

Gyors elköszönés után iszkoltam kifelé, nehogy visszavonja a nekem ugyancsak kedvező választ.

A nagy nap

Elkövetkezett az az emlékezetes vasárnap.

Jóval előtte fenn voltam a kicsiny kóruson. Barátkoztam az orgonával. Közben felderítettem, milyen énekeket kedvelnek a hasznosiak. Éppen a beharangozást és a ministráns gyerekek becsengetését vártam, amikor felbukkant mellettem egy ismerős arc. Négy évig minden nap láttuk egymást a tanítóképzőben, most mégis úgy meredtem rá, mint egy ismeretlen rémes kísértetre. A rém Ambrus Lajos volt, egy másik kántortanító. Diákkorunkban érző lelkű kedves fiúnak ismertem meg. Egyszer, amikor náluk jártam, kihívott az istállójukba. Megmutatott ott egy

---

patyolattisztán tartott, bámész-szemű tehenet és így mutatta be nekem:

– Látod Imre, ez a „Zsemlye” tanítat engem. A képzős költségeimet a tejhozama adja. „Ő” szerzi meg az oklevelemet.

– Szervusz Imre! Mit keresel itt? – kérdezte „barátom”.

– Játsszom a misén.

– Pályázol?

– Igen.

– Én is pályázom, meg itt a templomban is szeretnék bemutatkozni – magyarázta.

Az orgona mögé hívtam, és fojtott hangon beszélgettünk. Kértem, segítsen most nekem, hiszen öt évvel idősebb vagyok nála. Másfél esztendő tatonáskodtam, apám, két öcsém állás nélkül, menyasszonyom van. Állást, otthont kell teremtenem. Szinte könyörögtem neki, hiszen tudtam, kis birtokuk szépen biztosítja mindennapi kenyerüket. Csak bámult rám, nem felelt. A szerepléshez ragaszkodott.

Felbúgott az orgona. Jól játszott Ambrus. Hangja is szép érces csengésű volt. Ment minden, mint a karikacsapás. Én csak az ellenséget tudtam benne látni. Félmisére azért lehiggadtam, csendesen oda szóltam:

– Most már átveszem.

Még jó is, hogy te voltál az első Ambrus! – gondoltam. Szóló ének következett. Kitomboltam magam. Éreztem, meg lehetünk egymással elégedve: én és a nép.

Lenn embererdő fogadott mindkettőnket. Záporoztak a kérdések. Én izgatottam motyogtam az ilyenkor illendő semmiségeket és közben olyasmi történt, amire legsötétebb hangulatomban sem mertem volna gondolni. Két markos

---

parasztember Ambrus lábához kap, vállukra emelik: „Éljen a mi kántorunk!”.

Több öblös hang folytatta: „Éljen! Éljen!”. Tudtam, hogy nem mindenki éljenzett, én mégsem láttam mást, csak vetélytársamat az „én népem két fiának” a vállán, mint Árpád-vezér a pajzson az iskolai szemléltető képeken és én elvesztem. Elvesztem, elvesztem. Hiába kapkodott hozzám egy-két jó ember, hogy engem is felemeljenek, ezt a komédiát nem nekem találták ki.

Kivert kutyaként gyalogoltam hazafelé. Nem láttam mást a szikrázva remegő meleg határban, mint Árpádot a pajzson. Anyám sokat sírt, sokat kérlelt:

– Menj ki ismét. Nincs veszve minden. Nem a nép volt az. Csak egy-két ember. Felbérelt komédiások. Menj ki! Tedd meg a kedvemért, menj ki!

Én inkább elmentem a háztól, hogy véletlenül se találkozam a hasznosiakkal, ha anyámhoz jönnek. Nem akartam hallani a beszámolókat, hogyan is történt a dolog, ki járt-kelt ott a faluban Ambrus érdekében.

Nem kellettem nekik, nem bírom magam kelletni. Közvetlenül a választás előtti napon levelet írtam Pigay esperesnek: „Visszalépek a választástól... stb., stb. Válaszbélyeg mellékelve.”

Visszaléptem hát „ostobán”, önérzetesen, elhamarkodottan, harc nélkül.

Hamarosan lezajlott a választás. Ambrus Lajos kántortanító lett.

Cirkusz és kenyér

M.K.V.K.M.

Minisztérium! M i n i s z t é r i u m! Tiszta misztérium!
Misztikus minisztérium!

Itt állok szent kapud előtt. Méregetem a feliratot, halogatom a belépést, mint fogfájós a rendelő előtt. Nézem és olvasom megbűvölten: Magyar Királyi Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium. M.K.V.K.M. Emkávékáem oda és vissza. Milyen bűvös, önmagába visszatérő „indulagörögaludni” - szerű játék ez. Itt ékeskedik a bátorító írás is:

Állástalanok fogadónapja
kizárólag kedd!
Belépés sorszám szerint!

A magas feliratok után, egy magas úr, a portástábornok fogadott. Aprólékosan kianalizálta kilétemet, kezembe nyomta a száztizenhármas varázsszámot és mutatta az irányt. Boldogan rohantam volna útlevelemmel az Ígéret Felhőkarcolója felé, ha ott bele nem ütközöm a kilincselő diplomás koldusseregbe, a lépcsőknél várakozó állástalanok kígyózó sorába. A kígyófaroknak én lettem a száztizenhármas sorszámú pikkelye.

Nagyon rossz érzés ám ilyen kígyófarok utolsó porci-kájának lenni, különösen lépcsőn, azon is lefelé. Tengernyi egyéb gátlás között elfogja az embert a bizonytalanság, a megalázottság ködös homálya. De mégis, mégis... Hónom alatt a 139-es rendelet – izzadtra szorongatva – ugyancsak ellentmondásos biztatgatása.

Az idő megállt. A lépcsők kínos-keservesen fogynak, türelmünk rohamosan. A lift rendületlenül jár, de nem nekünk! Szállítja a kisebb-nagyobb minisztériumi méltóságosokat. Ezeket mind lehet nézni, irigyelni. Idő is van rá! „Parancsoljon méltásramm! Parancsoljon méltásgramm”! Mázsányi méltóságtudattal néznek el felettünk... Valahová a semmibe.

„Panem et circenses”

A cirkusz tehát megvan az álláskérők csendes nézőse-rege számára, már csak a kenyér kell. Az is meglesz! – gondolom, és századszorra is kitapogatom a zsebemben lapuló Néptanítók Lapját.

66. évf.2. sz. 1933. jan. 15.

„139/1933. sz. eln. sz. Valamennyi alárendelt hatóságnak, hivatalnak, intézetnek, intézménynek.

...

Az 1901. évi XXIV. t. c. (az összeférhetlenségről) 13.§-ának utolsó bekezdésében akként rendelkezik, hogy kinevezésekre vagy előléptetésekre vonatkozó közbenjárást a miniszterek senkitől sem fogadhatnak el.

...

Végül szükségesnek tartom megjegyezni, hogy a tisztviselők, tanerők és egyéb alkalmazottak indokolt és jogos kívánásaikat bármikor elém terjeszthetik a szolgálati út tartásával, stb.

Budapest, 1933. január 5.

Hóman Bálint s. k.”

Váratlanul felgyorsul a kígyómozgás. Úgy látszik erősítést kaptak odabent. Ötösével adagol bennünket az altiszt kétfelé. Öt ide! Öt oda! Öt ki! Öt be! Szenzációs szervezés! Délután két óra van. Többen delet csinálnak. Leülnek a lépcsőre (igen, a lépcsőre!) és ott esznek.

Egy sápadt leányt most támogatnak ki a sorból. Arcán könnypatak. Ma már nem lesz ereje visszajönni.

Megilletődve léptem be négy sorstársammal a szent hely előszentélyébe. Egy szemüveges fiatalember trónolt a hatalmas íróasztal mögött. Olyan titkárféle, a minisztériumi gépezet elővédje, előtte éktelen nagy könyv. Ebből kéréselte ki a neveket. Libasorban álltunk előtte. Én voltam az utolsó közlegény. Ráértem számolni a ránk fordított időt. Az első aspiráns egy sovány kislány, öt percet emésztett fel. Sok! Özvegy édesanyja, testvérei vannak, öt éve állástalan, stb. stb. Sok-sok stb-je volt szegénynek és az az öt év. Nem panaszkodhatott, a „titkárféle” úr teljes öt percet áldozott rá. Egy év = egy perc. (Az én alig két esztendőmmel hamar kiemészt innen!– gondoltam.)

És ez így ment a kígyófarok sorban. Így ment kora reggeltől késő délutánig. A hivatali óra kíméletlenül mérte a lassú időt, és nézte a hallgatók kilincselő diplomás koldusereget.

Percek – sorsok

Egy óra alatt tizenöt életsors.

– Tessék, a következő!

Ez én vagyok.

– Név?

Máris lapozza a bibliát, keresi a nevem. Nagy a rend! Betűrendben vannak itt betáblázva az embersorsok.

-
- Ne tessék keresni! Nem vagyok benn a nagy könyvben.
- Hogyhogy? Kérdi megütődve, s feltolja szemüvegét a homlokára, hogy jobban megnézzen.
- Nincs benne? Hát akkor mit akar?
- Kérem, én most hoztam be a kérvényt. 1931-ben végeztem, akkor rögtön katonának hívtak be...
- Ide nem is adott be kérvényt? – vágott közbe.
- Nem. Azt hittem felekezetnél, községnél könnyebben megy a dolog.
- De hát akkor mit akar tőlünk? – hitetlenkedett.
- Kérem, engem a 139. rendelet bátorított fel és ezért hoztam be a kérvényemet. Odamutattam a Néptanítók Lapját.
- Rám se pillantott. Hátradőlt székében. Lekapta szemüvegét, összecsapta két kezét:
- Hát kérem! Ilyen még nem fordult elő. Idejön érdeklődni, és bent sincs a kérvénye. Hallatlan!
- Visszakapkodta a szemüveget és szétcsapta a könyvet.
- Nézze! Itt van pár ezer ember betűrendben. Mi ezt mind pontosan nyilvántartjuk, számon tartjuk. Ha bent van, akkor lehet érdeklődni! Látja? Látja?
- Látom, látom. Köszönöm szépen!
- Tessék, a következő! – fordult el tőlem a periszkóp ember.
- Hátravánszorogtam a fülledt szobában. Fogtam a Néptanítók Lapját, belehelyeztem kérvényemet és csendesen odatettem a sorsok asztalára. A szemüveges rám meredt. Mondani akart valamit, de fuldokló köhögés jött rá.
- Köszönöm szépen – mondtam újra, és már kinn s voltam, sorsára hagyva kérvényemet.
- Otthon előadtam az egész nehéz napot, még egy kicsit ki is cifráztam az eseményeket. Aranyszívű kántoromnak nagyon tetszett minisztériumi „csörtetésem”.

– Így kell fiam! Mindent meg kell próbálni. – nyugtázta szavaim. – Tudod-e, én hányszor vonatoztam Pestre, hány-szor ültem a magasságos minisztérium lépcsőin? És álltam nem éppen béketűrően a hivatalnokok előtt. Írtam én is a kérvényeket pont, mint te. Kilincseltem, gyalogoltam, vonatoztam, aztán kezdtem az egészet előlről.

Látta csodálkozó, figyelő arcomat. Hosszú szünetet tartott, úgy folytatta:

– Valamikor hajdanán – úgy 1895 derekán – egy pásztói „jó nevű” vendéglőben nyitottuk meg az első polgári fiúiskolát. Én voltam a rendíthetetlen ólomkatona. Meg is alapoztuk hosszú időre a polgári (iskola) működését. Képzeld! Még lakásban is tanítottunk. Akkoriban az én hajam is fekete volt. Te kellettél volna nekem akkoriban ehhez a harchoz – fejezte be a visszaemlékezést.

Meghatódtam. Zavaromban nem tehettem mást, megölelgettem.

Állástalan álláshalmozó

Szerencsejáték

Beszüntettem a pályázás távolharc-változatát is. Jó darabig nem adtam be kérvényt sehová. Ha nem kellek, hát nem leszek tanító!

A többi állástalan mit csinál? Van, aki meddő vágyakozásban, várakozásban éli napjait. Sokan bankban dolgoznak, szolgálják a tőke-istent, mások ügynökösködnek, írnokoskodnak. Megnyugodtam. Végeztem a kántor bácsi melletti munkámat, megragadtam minden kereseti lehetőséget, hogy térdre kényszerítsem az ellenséges sorsot, leg-

---

alábbis anyagilag. A szerencse pedig elkezdett apránként körülcirógatni. Öreg mesterem szerint megszűntem kontárkántor lenni, hát lettem kontár kárpitostól kezdve a zongorahangolóig minden, egészen a Morse ábécéoktatóig. A segédkántorság – melyet senki se vállalt – megfiadzott és meghozta az internátusi állást, az meg a többi apró-cseprő keresetet.

Már két éve tapostam a kültelkek sarát, amikor atyám mesterem egy úgynevezett zsíros búcsúztatás után zsebre rakva a „stólat”, s így szólt hozzám:

– Öcskös, tudnék neked még egy kis keresetet.

– Mit, kántor bácsi? – kérdeztem éppen a vastag stóladíjra gondolva.

– Az én fiam a polgári és kereskedelmi iskola igazgatója. A távol lakó gyerekeknek éppen most szervez internátust. Oda kellene nevelő. Téged ajánlottalak. Délután meg is beszélhetitek.

– Köszönöm, kántor bácsi.

Perényi Anna rajza

Vitéz Ágasváry Lajos igazgató a leány- és fiúinternátust az 1932/1933-as tanévben szervezte meg. Az alapítás okát és célját következőképpen rögzítette:

„A vidékről vonaton, vagy vonaton bejáró polgári iskolai tanulók súlyos megterhelésének csökkentése, s ezáltal ezen tanulóknál az előmenetel és az erkölcsi magaviselet tekintetében az utazgatással járó káros hatások kiküszöbölése. Másrészt a mai nehéz gazdasági viszonyok között lehetővé tétele annak, hogy bár kisebb igényeket kielégítő, de ellátás, elhelyezkedés, felügyelet, lelki élet nevelé-

---

se tekintésben teljesen megfelelő helyen töltsék a tanulók a tanévet.

Módot adni, hogy a drágább tanintézeteket megfizetni nem tudó szülők gyermekei sem legyenek kizárva a továbbtanulás lehetőségéből. Fontos cél továbbá, hogy a helybeli polgári iskola benépesítése biztosíttassék, hiszen 10.000 lakosú helyeken szűnnek meg a tanulók hiánya miatt polgári iskolák. Végző cél, hogy Pásztó községnek ezen internátus nagy fogyasztója s ezáltal nemcsak kulturális, de gazdasági életében is jelentős tényezője legyen”

Kereskedelmi iskolások, az internátus lakói

„Havi kétszáz fix”

Ágasváry Lajos, kántor bácsim igazgató fia, a szerencsés emberek mintapéldánya volt. Egy napig sem volt állás nélkül. Pályáján, mint igazgató indult. Korán megnősült: elvett egy kőbányát, a hozzátartozó leányfüggelékkel együtt. Belefogott mindenbe, ami pénzt hozott a házhoz. Még sem tudtam irigyelni, mert éreztem: a szerencséje, meg az esze mellett szíve is van.

– Hát kollegám! – mosolygott biztatóan, s kezdte sorolni tennivalóimat. – Kötelesség: Felügyelet minden második nap délutánján. Két vasárnap szabad, egy vasárnap szolgálat. Lakást, fűtést, világítást, ötszöri étkezést kap... no és pénzt is... valamennyit. Tíz pengőt havonta. Én is mosolyogtam, ő is.

– Igazgató úr, kérnék valamit! Hadd kapjak én 20 pengőt, inkább dolgozom többet.

– Mit szólna a többi tanár?

– Azoknak ez csak mellékkereset, ráadás. Mindnek van otthona, állása, jövője. Nekem a jelenem bizonytalan, a jövőn kilátástalanság. Számomra a 20 pengő is főkereset lenne. Én ilyenekből élek.

Egy pillanatig sem gondolkozott tovább.

– Rendben van! Megegyeztünk! Majd óraadásra is lesz gondom.

Másnap beköltöztem anyámtól az internátusba. Állástalanságom negyedik évének kezdetén lerovancsoltam magam. Nézzük csak, mit érek pengőkre átszámítva:

	Havi (P)
1. Segédkántorság	41,66
2. Internátus	20, –
3. Óraadás a kereskedelmiben	20, –
4. Iparos dalárda, karnagyi tiszteletdíj	10, –
5. Tűzoltó fúvószenekar vezetése	10, –
6. Magántanítványoktól (zene, nyelv)	20, –
7. Népművelési előadások, egyéb munkák	10, –
Havi összes kereset	131,66
Ehhez hozzászámítom az internátusi havi ellátás értékét kb.	70, –
	<hr/> 201,66

Havi kétszáz fix! „Az ám! Hazám!” De ezt nem te ad-
tad Hazám! Ezt én kaparom össze. Melyik kezdő tanító kap
ennyit? Persze nem sok marad belőle. Így lettem „állástalan
álláshalmozó”. De mikor lesz belőlem egész ember?

Ahogy így számolgotok, sorsom alakulásán elmélke-
dem, váratlanul lábam elé érkezik egy régvárt vendég.

– Hát megjöttél? Megjöttél kis hangyám? Kicsi hős katonám!

– Hát persze megjöttem. Láthatod. Mi újság?

– Megnősülök kis katonám! Meg én!

Erre a parányi jóbarát, átbukfencezett önmagán, megtor-
pant... talán az emberhangra. Aztán jobbra-balra való izga-
tott szaladgálásba kezdett. Csápjai sebesen mozogtak:

– Ketten lesztek a gödörben.

– Majd ketten mászunk ki belőle, ahogy tőled láttam.

– No és ha hárman lesztek? – akadékoskodott, – Ha bekö-
szönt egy pöttöm emberhangya?

– Kimászunk kis hangya, meglátod. Tőled tanultam roha-
mozni, küzdeni. Megnősülök hangyavitéz, kedves kis ta-
lizmánbogaram.

Jég hátán jégből

Nagy úr elé, nagy ügyben készülődtem. Igen tisztelt főnököm, Harkabusz apát ajtaja előtt álltam. Szerencsém volt. Semmi püspöki pompapróba, mint a múltkor.

– Laudétur! – köszöntem.

– Intrummiság? (In aeternum. Mi újság?)

– Elbocsátó levélért jöttem.

Meglepetésében nem tudott „borsszttókremmezni” értetlenül nézett rám:

– Sékk? (Tessék?)

Megismételtem:

– Kérek egy elbocsátó levelet.

– Nekaz? – kérdezte – szenaz, borsszttókream szenaz süléshez kell!

Végtelen lelki nyugalommal magyaráztam:

– Nem is olyan borzasztó az apátúr kérem, hiszen nekem is nősüléshez kell. Megnősülök.

– Brzsszttókrem..., de hát miből fognak megélni kremm?

– Éppen az apátúr múlt vasárnapi prédikációja volt az, ami felbátorított.

– Mit mond?...

– Mert azt tetszett prédikálni – és az éppen mintha nekem szólt volna – hogy „Mit aggódtok kicsinyhitűek? Aki az ég madarait táplálja és a mezők liliomát ruházza, az majd gondot visel rátok. Már pedig mennyivel többek vagytok ti azoknál!”.

A széles áll leesett. Egy darabig rám meredt. Nem szólt semmit. Elhitte, nem hitte? – nem tudom. Úrlapot kotort elő és tucatnyi „brszttókrem segítségével kitöltötte az „út-

---

levelet” a máshol megkötendő házassághoz. Átadta, még „szerencsét” is kívánt.

– Különben kérem, nem félttem magát. Megél a jég hátán is!

Ez igaz...

„Csak egy kislány...”

Nem sokkal később nagy-boldogan, kisimult lélekkel siettem haza. Anyám a kertben szorgoskodott. Meglepődve, titkomat fürkészve nézett rám.

– Mi van? Minek örülsz? Mi történt? Beszélj már!

Körülcirógattam, megigazítottam kicsi ős kontyát, úgy feleltem:

– Ó... Ó... hm... hm... sok minden történt. Félig-meddig rendben is vagyok, a többi meg a Mamától függ.

Érthető kíváncsisággal kérdezte:

– Nem értem, ködös beszéd ez. Hogyan tőlem függ? Micsoda?

– Hát nem ködösíték Mamám, nem kerülgetem a... fejest ugrok a vízbe.. Megnősülök!!

Anyám csak nézett rám, nézett elkerekedett szemmel. Még rajta volt arcán a rólam ráragadt mosolygás, de már gondfelhő kergette rajta a napot.

– Kit? – csak ennyit kérdezett.

– Kit-kit édes Mamám, hát ki mást, mint azt az apró szemüvegest, Csaba Sárikát, aki a mennyasszonyom. De hát ismeri is őt! – mondtam viharosan dobogó szívvel.

Beborult az égbolt: anyám már nem mosolygott. Elképzelt állások, tornácos házak dőltek össze benne. Szépen megálmódott helybeli cicomás mennyasszonyok úsztak el szemei előtt, messze törpülve a semmibe, a nyugodt öregséggel együtt.

Hatalmas csend ereszkedett közénk, nem szólt semmi. Örülgettem ennek a szótlan semminek. Beszéltem hozzá, csak beszéltem, szívszorongva, a világmindenséget átívelő lelkesedéssel. Nem is hallotta, már ott sem volt. Utána futottam. Simogattam, igyekeztem megnyugtani. Mikor elhadartam a magamét, ránéztem várakozóan.

– Annyi gazdag, rendes lány van itt Pásztón, miért kellene neked olyan messziről olyan szegényt elvenni? – kérdezte szemrehányóan, de valamennyire már megenyhülve

– Édes Mamám! A lelke nagyon gazdag. – higgyen nekem!

– A lelke, a lelke! – vitázott anyám a maga módján. – Azt nem lehet megenni, abból nem lehet ruházkodni, nem adnak arra hitelt a boltban, abból nem vásárolhatsz még egy kiló vöröshagymát sem a piacon.

A vöröshagymával kombinációba kevert lélek begorombított. Legalább almát vagy valami mást mondott volna, és ne vöröshagymát illesztett volna az én árvámhoz.

Nem szóltam, ő meg csak hajtogatta: „Akinek háza, földje, szőlője van, annak is lehet gazdag és szép a lelke”.

„Csak egy kislány van a világon!” – kezdett bennem turbékolni egy diákszerelem emléke, s közben gondolatban nagy vöröshagyma-koszorút aggattam a felsorolt mennyasszony-jelöltek nyakába. Ezen aztán jót mosolyogtam és átkaroltam őt:

– Ne féljen Mamám! Vállalok én mindent úgy, mint eddig, csak tessék rám bízni! Hát soha ne lehessen aranyos unoká-

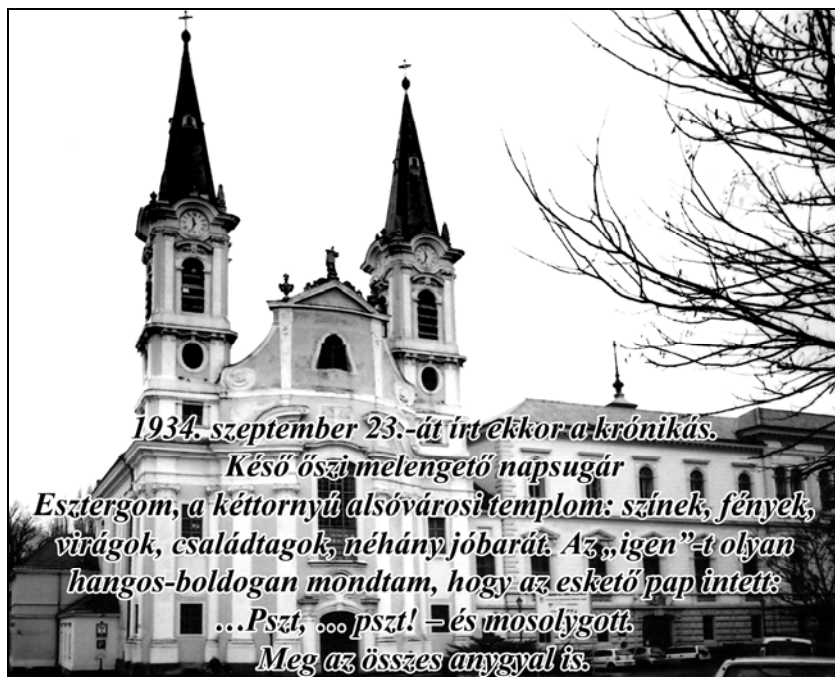
---

ja, aki megtanít bennünket mosolyogni? Amúgy lesz a Mamának egy olyan új lánya, akit nem adna oda hat Gáspár Mancsi ezer holdjáért sem. No... hm... hm... ugye megnősülünk? Ugye meg?

– Hát... bízzuk a Jó Istenre a sorsunkat! – szólt csendes megadással.

Lélekszakadva szaladtam az ékszerészhez megvenni az aranykarikákat a szivárványkarikákhoz, melyek a szemem előtt táncoltak. Ma is emlékszem: tizenhat pengő volt a két jegygyűrű.

1934. szeptember 23.-át írt ekkor a krónikás.

Késő őszi melegenítő napsugár

*Esztergom, a kéttornyú alsóvárosi templom: színek, fények,
virágok, családtagok, néhány jóbarát. Az „igen”-t olyan
hangos-boldogan mondtam, hogy az eskető pap intett:*

...Psztt, pszt! –és mosolygott.

Meg az összes anygyal is.

„Sárka hozzám magasodik: három lexikonon áll”

Keréketörés

Az igazság mérlegén

Néptanítók Lapja 67. évf. 24. sz.

„1934. november 1.

HORT római katolikus egyházközsége a nyugdíjazás folytán megüresedett IV. sorszámú férfitanítói állásra a vonatkozó egyházhatósági... rendeletek szigorú figyelembevételével pályázatot hirdet, hogy ezen állásra kezdő tanerőként segédtanítót alkalmazzon.

Kötelessége mindaz, amit a rendszabályok, egri egyházmegyei zsinati törvények és a mindenkori illetékes hatósági rendelkezések előírnak, és ami az emelkedett gondolkodású, lelki életet élő, öntudatos katolikus és mélyen hazafias érzésű, a falu népét őszintén szerető, annak a körében az Actio Chatolica szellemében apostolkodásra kélsz tanítótól, mint a lekipásztor hűséges munkatársától, iskolai és iskolán kívüli működésében, magán és társadalmi életében a szebb magyar jövő érdekében elvárható.

Kántortanító hivatalos akadályoztatása estén kiegészítésre képesek, katonai szolgálattal, leventeoktatói képesítéssel és gyakorlattal bírók előnyben. Korteskedés kizáró ok. Állása választás után azonnal elfoglalandó.

Kellően felszerelt kérvények, megcímzett, válaszbélyeges borítékkal ellátva a hirdetés megjelenésétől számított 21 napon belül római katolikus plébánia, Hort (Heves megye) címre küldendők. (574)''

November. Didereg az ember, ha hallja. Benne kong a halottak napja. Holnap lesz az ötvenedik „rohamom”. Hiá-

---

bavaló kenyértorna lesz ez is, mint a többi!? De miért lenne hiábavaló? Ennek már sikerülnie kell!

De jó volna a jövőbe látni, csak egyetlen pillanatra! Ballagtam Horton, a tiszta, szép muskátlis porták között. Ballagtam, mint reménykedő vándortarisznyás, „fényhító, tudásvető lélekmunkás” – munka nélkül. De most aztán mégis, talán, biztos, hátha az ötvenedik rohamon sikerülni fog.

Úgy megnyugodtam. Lelkemben galambszelid dallamok, százszorszép szivárványfények táncoltak... És ekkor a hatalmas csendben felcsendült a horti harang. Bűvölnen mentem a hang után.

A pap csendesen végezte ünnepi munkáját a szerény oltárnál. Schubert Ave Mariája! Az orgona halkán, lágyan szólt. Bugása szétterült a templom hajójában és a szívekben. Szétterült, mint egy széles virágos szőnyeg. Fölötte pedig pacsirta röpködött egy csöppnyi horti parasztlányka személyében. Hamisíthatatlan falusi zamatú kiejtéssel énekelt, szépen zengő áhítattal. Egy ártatlan tiszta lélek dicsőítette a tisztaság szimbólumát, Máriát.

Megrendülten támaszkodtam a templomfalhoz. Miért is hatott meg ennyire a pacsirtahang? Hát, mert nekem itt lesz a sikeres jubileumi pályázat.

Otthon meg vár az édes kicsi Asszonyom. Te jó Ég! – fohászkoztam megindultan. Hortnak, szépségnek, jósnak, tisztaságnak istene! Segíts engem ide! Elhagytalak, visszatérek hozzád! Kis mezei pacsirta, most segíts!

A pályázatokat lezárták. Pelle „jegyző” elkészítette a végleges ranglistát. Első voltam ötvenegy ponttal, második egy „B” listás tanító harminckettővel, harmadik egy hadiárva tanító huszonnégy ponttal. A legkevesebb pontegy-

---

séggel bírók visszafelé: Első tíz pont, második tizenhárom, harmadik Gulyás Pál hatvani tanító tizennyolc ponttal.

A horti templomocska... és felhangzott az „Ave Maria”

Jubileumi véletlen

A Főtisztelendő Plébánia Hivatal felterjesztette a kimutatást a Nagyméltóságú Püspöki Hivatalba. Itt „ünnepélyesen” kijelölték az első három pályázót. Hármuk közül kellett tehát választani a püspöki leirat, a vonatkozó rendeletek és a szent igazság értelmében.

Másnap a Tekintetes Egyháztanács mondott egy zengzetes „Dicsértesséket”, a választási ceremónia előtt elénekelték a pápai himnuszt, aztán a „vonatkozó egyházhatóság...stb. számú rendeletek szigorú figyelembevételével” – a hármas jelölés értelmében, átugorva a méltóságos püspök úr által kijelölt első hármat... Átugorva negyvenkét pályá-

---

zót, megválasztották az utolsó három közül Gulyás Pál hatvani állástalant a tizennyolc pontjával.

A visszakapott kérvény égette a kezemet. Szorongattam számtalan mellékletével együtt. Mintha átok keringene körülöttem. Valami virágos varázslat elvisz mindig egész közel a célhoz, akkor egy láthatatlan kéz rápenderít egy nagy kerékre, átforgat rajta és összetört tagokkal, tehetetlenül kerülök le róla.

Hogy lehet ez? Mi lehet az a titokzatos erő? Miért kanyarodott olyan cifrát a józan ész? Ki adhat erre feleletet?

Ki más, mint a pap. A pap nem tagadhatja le az igazságot, még akkor sem, ha megtagadta. Megtudom tőle! Indulás vissza!

Az ötágú ostor

– Tessék! Mit óhajt?

– Plébános úr! Kérem, legyen őszinte hozzám! Szíveskedjék megmondani, mi az oka csúfos lemaradásomnak?

Nem tetszett neki a szótekervény nélküli bevezetés. Állt és várt. Én is.

– Ha jól meggondolom – mondta nagy sokára –, öt kifogás merült fel Ön ellen.

– Súlyos ötnek kellett lenni, ha az első helyről... – Itt közbevágott.

– Látja, éppen ez volt az egyik ok. Ez a szinte „ijesztően” nagyarányú pontelsőség. Hogy tudott ennyit összeszedni?

Válasz helyett megmutattam a tételes pont-kimutatást.

– A plébános úr támogatott?

– Nem Önre szavaztam. Higgycsökkentve, nyomós öt ellenérvet sorakoztattak fel, alaposan tájékoztattam. Elgondolkodtunk

---

például azon is, hogy egy kiváló tanítót – saját kántorát – miért nem pártolja az apátplébános?

– Dehogynem pártolt kérem! Hiszen elismerő működési bizonyítványt is adott.

– Írást adott, de amikor itt járt és érdeklődtem önről, azt válaszolta, hogy korrekt akar maradni, az ő kerületében nem protezsál senkit.

– És mi volt az ötödik ok?– kérdeztem most már akkora adag tehetetlen dühvel, hogy alig tudtam visszaparancsolni indulatkitörésemet. Észrevehette, mert nagy sokára kérdezett csak.

– Ugye önnek beteg a felesége? A falu fél a beteg asszonytól. Azt mondták, hogy súlyos rákbetegségben szenved.

Felugrottam, mintha vipera csípett volna meg:

– Micsoda? Rákbeteg? Ki mondta ezt az örültséget? – kiabáltam teljesen megzavarodva ettől a képtelen rágalomhadjárattól. – Majdnem ordítva folytattam:

– Tudja plébános úr mi baja az én feleségemnek? Mi az a rák, amitől megrettent a falu? A gyermek, aki születni fog. Igaz, még csak pár hetes. Gyermeket vár a feleségem, érti plébános úr? Gyermeket!

Furcsa, hosszú hallgatás következett. Fájdalommal birkóztam, a pap meg csak nézett, nézett, de most már töprengő-vívódó arckifejezéssel. Valami felvillanhatott benne, valami megvilágosodott igazság-morzsa, mert így szólt:

– Hát tanító úr, őszintén bevallom újra, ön ellen voltam a választáson, mert irgalmatlanul befeketítették előttem. Tudja mit? Fellebbezze meg a választást! Hagyja itt minden okmányát! Az új választáson minden erőmmel maga mellett leszek.

A bátorító szavak ellenére is reménytelenül szédelegtem ki a faluból. Negyven kilométer gyalogút állt előttem. Két csendőr jött Hatvan felől. A hosszú szuronyok kérked-

---

ve villogtak. A kakastollak összeszedték a gyér november esti fényt.

Itt az erő! Itt a hatalom! A koronásgombos járőrvezető rám morgott:

– Mit csinál maga ott?

– Imádkozom.

– Úgy?

– Úgy!

– Oszt miér imádkozik?

– Egy döglött verébért – mondtam nagy bátran.

Bolondnak néztek, nem mutatták meg hatalmukat, ott-hagytak.

„Temetés”

– No öcskös, széna-e vagy szalma? – kérdezte drága öreg kántorom.

Elmeséltem mindent. Egy darabig nem szólt, majd lassan ráeresztette vállamra kezét és szokatlanul nyugodtan, azt mondta:

– Ne búsulj! Én már úgysem sokáig nyaggatom az orgonát, árván marad a pipa is, a borocska is, meg a pásztói kántorság is.

Meg akartam állítani, de leintett a pipaszárral:

– Hagyd el! Tudom, mit akarsz mondani! Ne menj te már sehová! Várd meg nyugodtan, amíg én bejelentkezem Péter bátyánál! Akkor aztán te leszel a „helyi jelölt” és kész. No igyunk erre!

Álmomban a kántor bácsi koporsóját vittem, markomban a stóladíj lapult, és közben nyögve énekeltem a temetési szertartást. Volt öröm, mikor felébredtem.

„Borban az igazság...”

Gondviselés

Ugyanazon az éjjelen, amikor én átkozódva és megszegyenültem vonszoltam magam hazafelé Hortról, egy másik országúton jött értem Fortuna szekere. Útban volt felém a Gondviselés.

Talán félórát sem alhattam könnyes boldog bódulatban, amikor valaki megkocogtatta az ablakot:

– Tanító Úr! – lehelte befelé.

Az ablakra meredtem.

– Ki az?

– Tessék már kinyitni! Jó hírt, üzenetet hoztam!

– Mondja csak bátran!

– Hollókőről jövök. Elviszem a tanító urat oda, meg Gyöngyöstarjánba is a választásra.

Nem értem az egészet. Én nem is adtam be egyik helyre sem kérvényt. Tarjában meg helyettes tanít, becstelenség lenne őt háborgatni.

– Nem becstelenség ez, kérem. Ő hagyta cserben a falut, nem mi őt. Ezt mi jobban tudjuk. Tessék már készülődni!

A jó ember arra az esetre célzott, amikor egy hétre eltűnt a tanító, de magyarázatot nem adott. Akkor helyettesítettem ott én pár napig. Ez azután még kétszer megismétlődött. Én megismerkedve a faluval, a gyerekekkel – helyettesítettem.

– No, induljunk már! Fogja ezeket a papírokat tanító úr! Isten áldja tekintetes asszony!

A Gondviselés bajszos, csizmás angyala suhintott egyet az ostorral, és meglódult a fuvarral. Úgy éreztem,

---

útban vagyok az ÁLLÁS felé. S ha mindez igaz, és nem álom, akkor visszavonok minden átkot.

Visszatérek hozzád égi Jóság! Megsegítettél, szolgálni foglak.

Korán reggel futottunk be két lóerős, rázós vonatunkkal Hollókő görbe vidékére. Hirtelen jött „főnököm” megbízását teljesítve meg-megállt, „titokzatos” beszélgetésbe bonyolódott, majd visszapattant hozzám.

Rázós vonatunkkal megérkeztünk Hollókőre

– Nem baj! – mormogta csendesen. Irány Gyöngyöstraján!

Úttalan utakon „robogtunk”, míg végre delelőre megérkeztünk. A plébánia előtt „lecövekeltek”.

– Ide betérünk! – mondta „őrző-angyalom”.

A plébános elküldött a jegyzőhöz, aki a falu történetét ismertette velem, kínos aprólékosan.

Nagyot bólogattam minden erőtejesebben hangsúlyozott szám vagy adathalmaz után.

A jegyző a bíróhoz küldött:

– Nyerje meg a bírót magának és megnyerte az állást! – kaptam az útravalót.

Elzarándokoltam tehát a bíróhoz. Piros arcú, fehér hajú „Szent Péter” fogadott.

– Éppen jókor jött tanító úr! Segítsen a borkóstolónál, de ne ennek a zsványnak, hanem nekem! – a borüzérre mutatott,

---

akivel tárgyalt éppen. A borkereskedőnek esze ágában sem volt haragudni. Hozzáédződött már az ilyen bemutatásokhoz. Leereszkedtünk mindnyájan a pincébe. Itt következett be az én megpróbáltatásom. Az öregbíró a szépen faragott asztalkára helyezett három-négyféle bort és nagy vidáman, komolyan felszólított:

– Kóstolja meg és válassza ki tanító úr, melyek a legjobb.

No, ilyen erőpróbám sem volt még! Pedig már ugyancsak sokat pályáztam – gondoltam magamban. Szorgalmasan kóstolgattam, igyekeztem nagy szakértelmet lopni arcomra.

– Ez a legjobb! – mondtam reménykedve, hátha összeölelkezik véleményem a bíróéval.

A magasabb szakértelem nagyot nevetett.

– Persze, hogy jó! De az csak asszonybor. Édes.

Ezt elég megvetően mondta, de aztán annyira megbékült, hogy később jókedvünk delelője táján így szólt:

– Eresszem meg egy nótát kántor úr!

A megszólítástól megtisztelve éreztem magam. Való-e operaária falusi bíró borpincéjébe? – vitassa, aki akarja. Elénekeltem Petur bán „bordalát”. Minden szakaszt külön, de a refrént már együtt harsogták velem.

– Na ez jó volt! – nyugtázta a borszakértő „Szent Péter”. Köszönjük kántor úr.

A pincei hangpróba után derűs hangulatban vártam a választást.

A templomi főpróba helyszíne napjainkban

Betyárbecsület

A különös Canossa-járás után átvonultunk a csöppnyi falusi templomba harcolni hanggal állásért, jövőért.

Elöttem Kovács Sándor helyettes tanító játszott. Hamar befejezte, gyorsan elvonult és nem jött közénk. Én is odaültem a tyúkketrecforma zenealkalmazhatósághoz és állást kértem: „Égi jóság, hiszek benned, tudom, hogy szeretsz...”

Magam írtam e szavakat egy ismerős dallamra. Vágyakból összegyúrt „kolduló” ének volt ez. Ma így hangzanék: „Állást, kenyeret, munkát kérek. Végeztem. Köszönöm.”

A templomban kitört a botrány. Valaki elkezdte: „Éljen!” – és tapsolt is hozzá. A kíváncsi hallgatóság átvette, a kint várakozók pedig megsokszorozták. Ezzel úgy látszott, egy megnyert csata befejeződött. Én is bíztam. Soha sehol nem sikerült szebben énekelnem, sehol még templomban

---

nem éljeneztek, tapsoltak úgy, mint itt. Bár ne tették volna! Meg lehet ezt bocsátani? Nem!

Később átmentünk az iskolába, eredményhirdetésre. A főjegyző száraz, hivatalos hangon közölte: Mint az egyház-tanács elnöke, kihirdetem az eredményt. A képviselőtestület mérlegelve az önök okmányait, szereplésüket, valamint Kovács tanító úr eddigi folyamatos, „áldozatos” munkáját, őt választotta meg.

Az ajtó nyitva volt. A kint várakozók mindent hallottak.

Kitört a földi háború.

Hijjnye az anyjuk keserves mindenségit! Hát maguknak választanak kántort vagy a falunak? Zúgott, morgott, kiabált asszony, ember. Mire bárki is megakadályozhatta volna, egy helyi nagyhatalmú éles nyelvű asszony félrelökött mindenkit és berohant a terembe.

– Nem kell nekünk a maguk kántora! Csak tartsák meg! Beáramlottak az ajtón a többiek is hasonlókat kiabálva, szitkozódva.

– Nem kell! Nem kell, gyalázat! Akkor miért hirdették meg az állást? Mire föl ez a cirkusz? Nem kell a macska-hangú! A csizmás kell!

A „Mélyen Tisztelt Iskolaszék” – a tizenkét választó apostol – megrémülve hallgatott. Aztán hirtelen-váratlan kitört az égi háború. Az asszonyok szoknyájukat fejükre kapva, a férfiak kalapjukat szemükre húzva – otthagyták az ostromlott iskolát.

Hát így lett Kovács Sándor helyettes tanító a kántor. Ezúttal nem kutattam az okokat, hiszen tudtam, az én népen éljenzése, tapsa, bizodalma – semmi volt a mérlegen.

Erő és hit

Azért valahogy mégiscsak bizakodva hazaindultam. Lakásunk előtt egyszerű ruházatú, hófehér hajú ember állt: levett kalappal, vigyázzállásban. Nem értettem, sokalltam ezt a nagy tiszteletet.

– Tekintetes kántortanító úr! – kezdte komolyan. Azt szeretném mondani a falu nevében, hogy elmegyünk mi az igazságért a püspökhöz, magához a hercegprímáshoz is. A pénzt össze is szedtük az útra. Holnap indulunk hárman, – csak ezt szerettem volna mondani. Isten áldja!

Három hét múlva levelet kaptam:

„Tekintetes Kántortanító úr!

Kétszer voltunk a primási hivatalban. Sajnos hiába volt minden. Megmondták kerek-perec, hogy az úr nem jó katolikus ember, mert fellázította a falut a pap ellen. Még az is baj volt, hogy kocsival jött a választára. A mi igényünket meg sem hallották. De mi azért magát soha sem felejtjük el. Jó egészséget, sok erőt kívánunk. Isten áldja.”

Amíg élek nem felejttem el az idős embert, a betyáros tüntetést és az égi háborút. Kudarcaim után, megharcolt örömeimhez erőt és hitet adott.

Véd- és dacsövetség

Egy pillanatra visszatáncolok az 1933-as év küszöbéhez.

Nagydolog történt ekkor Pásztón, éppenséggel Hóman Bálint Corvin-láncos történelemtudós minisztersége idején. Jó néhányan – én is! – még mindig állástalanul, „tehetetlenül” toporzékoltunk, lázadoztunk, pályáztunk.

M E G H Í V Ó

Saját érdekében, közös ügyünk javára okvetlenül
gyere el mához egy hétre este 7 órára hozzánk a Szent-
lélek-utca 123.sz.alá.

Az ivet azonnal vidd eggyel tovább !
A legutolsó pedig juttassa el idejében hozzánk!
Pásztó, 1933. január 13-án

Székedy József
Bors Dezső

S o r s z.	N é v és kor	Jössz? Nem jössz?	Hány éve vagy állás- talan?	Van-e kere- seted? Mennyi? /Havi/	Milyen hang- szeren ját- szol ?	Ének- karban milyen szólam- ban voltál?
1.	Arányi Gizi 21	Igen.	2	Nincs.	Zong.	Szopr.
2.	Bobák Béla 24	Igen	2	- -	- -	- -
3.	Bors Kálmán 23	Igen	2	10.-	Heg.	T.I.
4.	Bors Dezső 22	Igen	2	20.kb.	Heg.	T.II.
5.	Csiz Edit 20	Igen	1	- -	Zong.	Szopr.
6.	Dömösi Klára21	Igen	2	- -	Zong.	Alt.
7.	Fehér László20	Igen	1	- -	Heg.	B.I.
8.	Gáti Klára 21	Igen	2	- -	- -	Alt.
9.	Hellén Irén 21	Igen	2	- -	Zong.	Alt.
10.	Laki László21	Igen	1	- -	Heg.	B.II.
11.	Laukonidesz József tanár26	Igen	3	20.-	- -	B.II.
12.	Lamm Ilona 22	Igen	2	20.-	Zong.	Alt.
13.	Nagy idai Giz22	Igen	3	10.-	Citera	Szopr.
14.	Nagyidai R. 22	Igen	2	- -	Gitár	Alt.
15.	Szántó Lajos22	Igen	2	60.-	Heg.	B.II.
16.	Székedi Józ21	Igen	2	- -	Cimb.	T.I.
17.	Ocsovay Gábr22	Igen	3	20.-	Heg.	T.II.
18.	Vértés Imre 24	Igen	2	41 P.	Zong.harm. heg.	B.I.
19.	Zobor Mária	Nem				

P.Á.T.E.

„A kézzel szerkesztett lapunk sorsunk tükre”

Ekkor vettem részt életem első tanítógyűlésén. Székedy Jóska szervezte, hívta lakásukra a pedagógus páriákat. Különös egy konferencia volt ez. Nem hiszem, hogy akár előtte, akár utána lett volna mása az országban. Hát először is, maga a hely: kicsiny parasztszoba, meszelt fal, sárgafölddel mázolt talajpadló, füstös barna gerendás mennyezet és pisálkozó petróleumlámpa. A falon kakukkos óra pergette az időt, bele-beleszólt a gyűlés tárgysorozatába. Szék, asztal, lóca, tulipános láda, ágyszéle ablakdeszka... és simára döngölt föld..., mindenütt tanító, tanítónő..., egytől-egyik állástalanok. Szám szerint tizennyolcan, tíz férfi, nyolc nő. Hát így alakult meg belőlünk a Pásztói Állástalan Tanítók Egyesülete (PÁTE). Minden meghívott eljött, csak Zobor Mária nem, aki szó szerint azt mondta, hogy „Nem érdekel a rongyos gárda, nem érdekel az Üdvhadsereg”. (Amúgy gazdag szülők lánya volt, nem érezhette az állástalanság sorsközösségét.)

A PÁTE célja az összefogás volt, egymás segítése egyesületieskedés és öncélúság nélkül. Tételes kimutatást készítettünk tizennyolcunkról. Komoly alapszabályt fogadtunk el. Keserves Krónika címmel lapot alapítottunk. Mindezt a szükség teremtette, nemcsak fantáziánk megbokrosodott számara.

1935 augusztusát írtuk már, amikor Székedy Jóska barátom ebbe a kicsiny konferencia terembe rendelt mindnyájunkat. Hívó hangja akadozó, megindult volt. Kivétel nélkül mindenki eljött. Hosszú percek óta döbbsent csendben ültünk. Senki sem szólt egy árva szót sem. Máskor ennyi idő alatt tüzet szított bajunk mellett a fiatalságunk.

Csak Ocsovay Gábor hiányzott. Nem jött, nem jöhetett. A tizennyolc állástalan közül elsőnek jut állásba, biztos,

---

holtbiztos, örök állásba. „Ocsvay Gabi haldoklik” – így hozta a hírt Bors Kálmán. Üzeni: menjünk el hozzá mindnyájan. Szeretne tőlünk elbúcsúzni.

Szó nélkül, komoran ballagtunk mi, a folyton reményeket temető fiatalok. Ocsvay néni már a kapuban várt bennünket.

– Jöjjenek, jöjjenek! Már régen szólítgatja magukat.

Óvatosan léptünk be a szobába. Gabi nyugodtan feküdt fejjel az ablak felé. Megérezte talán, hogy barátai ott vannak már, kinyitotta szemét.

– Megteszitek? – kérdezte iszonyú erőlködéssel.

– Meg Gabikám – felelte Székedy Jóska – Csak mondd meg, mit?

– Ti vigyetek ki a vállatokon! – szólt csendesen. Majd később! Nehogy vigasztalni akarjatok.

Néztünk rá szótlánul csodálkozva. Folytatta a magáét:

– Az iskolában ravatalozzatok fel.

Pihent egy kicsit, aztán szégyenkezve:

– Nincsen pénzünk a koporsóra... Anyám mindent rám költött... a PÁTE ....talán megtenné... ha van annyi a pénztárban.

– Megteszitek?

Mindenki rám nézett, hangtalanul kérdeve, van-e annyi? Némán bólintottam. Gabi észrevette. Arca kisimult, megnyugodott.

– Köszönöm, tudtam! – s behunyta szemét.

Jó darabig egy szót sem szólt. Amikor már azt hittük elszenderedett, megszólalt:

– Temessétek el velem...

Megállt. Vártunk. Mindenki azt hitte, hogy egyetlen vigaszát, szerelmét, a hegedűjét fogja mondani. Nem ez történt:

– ... az okleveletem, ...szegezzétek... kívül a koporsóra!

Megrázkódtam, Gabi most engem szólított:

– Imre hol vagy?

– Itt állok előtted.

– A hegedűm... a tiéd, neked adom.

– Kérlek, ... a dalárdával ... szépen, nagyon szépen énekeljetek! Anyám! ... Ne hagyjátok el anyámat.

Mi még akkor nem tudtuk, hogy ezek voltak az utolsó szavai. Gábor elaludt, angyal suhant mellette.

A PÁTÉ-t a temetés után betiltották. „Vallásellenes és nemzetellenes tevékenység gyanúja és ilyen iratok valószínű rejtegetése” címén. A következő napokban mindegyikünkönél önkényes házkutatást tartottak a csendőrök. Kézzel írott újságunkat, a „Keserves Krónikát” is lefoglalták bűnjelként. Mi azonban az egész cirkusszal, tiltással nem nagyon törődtünk.

Nálunk a csendőrök házkutatása hamar véget ért. Amikor beállítottak, Vida doktor állt eléjük az ajtóban:

– Mit akarnak, kérem?

– Házkutatást!

– Nem lehet! Szülés kezdődik! – s becsukta orruk előtt a kaput. Az orvos ezt is megtehetette.

Akkor értem haza.

A „kegyelmes képviselő” úr

Nagy feladat várt rám otthon!

A pásztói állástalan tanítók határozata alapján, háromtagú küldöttségnek kell felkeresni Ivády Béla képviselő urat, aki szeptemberben lekegyeskedik Pásztóra. Ehhez Zeke Gábor igazgató is hozzájárult.

Két társammal a Kir. Magy. Államvasutak II. oszt. várótermében vártam. Itt tartotta az audenciázást a „kegyelmes”. A titkár gépiesen dolgozott. A delegációk fogytak. Vártam, mikor szólítanak bennünket, mikor intenek. Nem szólítanak, nem intenek.

Elkapom két társam kezét és odacsörtetünk a képviselő elé:

– Kegyelmes uram! A bejelentett tanítóküldöttséggel jelentkezem.

– Tessék gyorsasasasasasasasasaséérni, mielőtt befut a gyorsvonat. Egészen mást mondtam, mint amire készültem.

– A kegyelmes úr tud arról, hogy az ön kerületében van a legtöbb állástalan tanító?

„Érthető” sértődöttséggel felelt:

– De kérem, tehetek én erről?

– Méltóztassék egyet-kettőt kineveztetni közülünk.

– De kérem, ha nincs elég állás és sok a tanító! – Idegesen simogatta kecskeszakállát, s még annyit mondott: – Mindennek Trianon az oka! Majd ha...

Nem tudta befejezni. Befutott a gyors. Ez aztán gyors ügyintézés!

Család és állás

Ezrek a mérlegen

A gyöngyöstarjáni és horti bukás után majdnem háromnegyed évig nem pályáztam. Találtunk elfoglaltságot. Nem törődtünk a tiltással, üléseztünk, gyülekeztünk, kézírással szerkesztettük a Keserves Krónikát, segítettünk egymásnak, ahogy erőnkéből tellett. Otthon éppen PÁTE gyűlés volt. Beszámoltam a „kegyelmes képviselővel” való röpke találkozásunkról. Ezután – mintha működő tantestület lennénk – a rendeletek ismertetése volt hátra.

– Helyzetjelentés az állástalanságról – kezdte Székedy Jóska visszafojtott dühvel a hangjában. – Adatgyűjteményem régebbi és újabb rendeletre mekek egybevetésén realizálódik, évi ezerkétszáz diplomás a szükséglet, kétezeröttszáz az évi termelés, így évi ezerháromszáz ember a fölösleg.

Az új pontozási rendszer – mely csak a „tanulmányi előmenetelt”, a nyelvtudást, a gép és gyorsírást, a katonai szolgálatot, a szociális helyzetet... stb. veszi figyelembe – nagyon „humánus”. Ebben az évben nyolcvan férfi-, negyven nőtanító nyer elhelyezést.

A szónok nem tudta folytatni, mindenki közbekiabált:

- Hiszen csak mi vagyunk tizenkilencen!
- Hatezerből (kb. ennyi állástalan tanító volt) százhuszat! Hallatlan! Ez csupán két százalék.
- Hallatlan! Felháborító! – zajongtunk, háborogtunk mindnyájan. Székedy Jóska magára erőltetett nyugalommal folytatta:

– Tudnotok kell, hogy a VKM külön új kérdőíveket ad ki az állandó helyettes tanítók elhelyezéséhez. Ezt kell kitölteni tekintet nélkül arra, hogy van-e „bent” már kérvénye az illetőnek, vagy nincs.

Bors Dezső, az elnök átvette a szót, és ismertette az ördögi pontrendszert. (Én ezt már ismertem és „gyakoroltam” Horton.)

Fiam van!

A PÁTE gyűlés után háborgó lélekkel, mérges, nagy léptekkel siettem haza. Még a temetésen elhangzott keserű-lázadó beszéd is a fejemben sistergett, amit Laukonidesz József barátom tartott. Otthon igazi meglepetés várt. Anyámat és Vida doktort találtam feleségem mellett.

– Mi van? Mi történt? Mi a baj? – kérdeztem lélek-riadtan.

– Még baj nincs, csak a kisvendég jelzi az érkezését. Ez a kis vendég túl nagynak ígérkezik. Nem merem érte vállalni itt vidéken a felelősséget. Fel kell vinni az asszonykáját Pestre! – mondta egy szuszra a fiatal orvos, teljes együttérzéssel és határozottsággal.

– Pestre? Hogyan? Hova? – kérdeztem olyan hevesen, viharosan dobogó szívvel, hogy Vida doktor még engem is nyugtatott.

– A Baross Klinikára. Már írom is a beutalót. Az esti vonattal induljanak, kérem. Nyugodjon meg, az asszonykája ki fogja bírni az utat.

– Uram Isten! Éppen augusztus huszadiki csúcsforgalom lesz! Hát akkor készülünk, ha menni kell.

„Jézus meggyógyítja a beteg gyermeket.
Ezt a képet már Zsigerháton fejeztem be”

Vida doktornak mindenben igaza lett. Baj nélkül felértünk. A Szent István napi tűzijáték már az én hős kis asszonyomat köszöntötte.

Kora reggel robogtam a Klinikára. Amikor megláttam az angyal-szelíd, kisimult arcú ANYÁT és négykilós gyermekét egymás mellett, hát akkor kezdődött bennem a tűzijáték.

Rohantam nagy örömmel, ragyogó arccal a Dunaparra, mindenfelé, ahol süt a nap, ahol nevet a világ, mosolyog az ég. Uram Isten! Nekem fiam van! FIAM VAN!!! Egye meg a fészkes fekete fene az összes bajokat a világon, hiszen nekem fiam van.

Ismét a minisztériumban

A nagy örömhajszolta szaladgálásban egyszerre csak azt vettem észre, hogy ismerős helyen járok. Hiszen ez nem más, mint az M.K.V.K.M. Az én „kis” minisztériumom. Igen, igen ismét a magasságos Magyar Király Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium komor kapuja előtt állok. Persze az egész azért nem véletlen! A tudatalattim hajszolt idáig. De milyen más most minden! Nem állt előttem a reménykedő koldussereg, mint két éve. Vágtattam fölfelé felettébb elszántan. Nincs fogadónap, Cerberusok sehol. A múltkori tömött várószobák üresek, ajtajuk nyitva.

Az aransapkás portás úr gépiesen szól utánam:

– Hová, hová kérem? Halló!

– Fiam született! – szinte kiáltottam és szélesen ragyogó ábrázattal mentem tovább.

Dr. Huszka Ernő ügyosztályfőnök – olvasom. Beléptem a kinyitott ajtószárnyon. Köszöntöm a személyi titkár-

---

féle urat, laza mozdulattal teszem a fogásra kalapomat, készítem névjegyemet (ezt még magam csináltam a Pásztói Hírlap nyomdájában), szóval fene előkelő állástalan lettem.

– Kérem, legyen szíves ezt Huszka ömértóságának beadni!
A titkár rám néz, majd a névjegyre. Nem tudja, kiskutyáé-e, avagy nagykutyáé?! Koronás-e, vagy sima? Hát szépen beviszi.

– Engedje csak be! – hallom bentről a méltóságos hangot. Nem volt ellenséges egy cseppet sem, inkább érdeklődő, csodálkozó.

Aranybánya – valahol

– Jó reggelt kívánok!

– Jó reggelt! – szól csendesen, és kezét fog velem.

– Kérem, nagyon rövid leszek! – mondtam.

– Tessék helyet foglalni! – így a válasz.

Beesüllyedtem a nagy bőrkalkalmatosságba és kissé megzavarodva a szótlan udvariasságtól – belefogtam a mondókámba:

– Méltóságos Uram! Fiam születet! Családom van! Állásom még nincs!

Kíváncsian fordult felém:

– És eddig miből éltek?

– Kérem, nekem van keresetem.

– Mégis mennyi?

– A havi fixem negyvenegy pengő és hatvan fillér.

– Hát ez nem sok. No és hogyan élnek meg ebből?

– Kérem, én megragadok minden munkaalkalmat, ami csak adódik. Kántorkodom, óraadó vagyok, internátusi nevelést vállaltam, kárpitozok, fát vágok, hegedüt-, német nyelvet

---

tanítok, tüzoltó zenekart és dalárdát vezetek. Dolgozom a családomért. Kérem szíves elnézését és pártfogását, már megyek is.

– Tessék csak nyugodtam tovább maradni! Beszéljünk még! Nem tud véletlenül autót vezetni?

– De igen! – vágtam rá villámgyorsan és örömmel. Három évig vezettem a gyárét, ahol tanultam.

– Hát ez nagyon jó – ha elfogadja, adnék magának egy ezerötszáz pengős állást. – mondta hosszú-hosszú hallgatás után.

Egy szót sem tudtam szólni, megbénultam, majdnem elszédültem.

– Vállalná, kérem?

– Mit, kérem szépen?

– Hát ezt az állást!

– Nem értem egészen, mit kellene csinálni?

– Tanítani.

– Hol lenne az méltóságos uram? – kérdeztem megilletődve, teljes zavarodottságomban.

– Braziliában.

– Braziliában?

– Igen. Ott kellene tanítani a magyar kolóniákon, magyar gyerekeket. Három telep lenne a magáé. Autót is adnak, hogy át tudjon járni az egyik telepről a másikra. Egész kis paradicsomot teremthetne ott magának és a családjának.

– Kérem, most született a kisfiam!

– Hát addig itthon hagyná őket, amikor megerősödnek, maga után mennének.

– Mikor kellene utaznom? – kérdeztem gyámoltalanul. Éreztem, nem fogadhatom el.

– Bizony sürgős. Tíz napon belül.

Egy darabig hallgattunk.

– Nos, mit szól hozzá? – sürgetett.

– Méltóságos úr! Ne tessék haragudni... Nem tudom... nem tudom megtenni. Nem tudom őket itt hagyni.

Huszka ügyosztályvezető nagyon sokáig nézett rám elgondolkodva. Ez újra felbátorított.

– Végtelenül köszönöm jóindulatát, de inkább kérnék itt-honi állást. Bárhol, csak együtt maradhassak a feleségemmel és a kisfiammal.

Felállt, kezét nyújtott:

– Derék ember maga fiam! – szólt egészen közvetlenül. – Nézze, biztosat nem tudok ígérni, de lehet, hogy a karácsony meghozza az állást a kisfiú mellé – mondta és mosolygott.

– Köszönöm! Köszönöm! Köszönöm! – rohantam kifelé.

– A kalapját is vigye, kérem! – szólt utánam a titkár.

Vittem. Engem meg az indulat. Talán lesz állás. Igazi. Meghozta az új kis élet.

Ezek történtek 1935. augusztus 21-én.

A koporsó árnyékából

Ünnepi percek

1935. augusztus 21. Ezen a napon jártam a Minisztériumban. Egy hónap sem telt bele, megkaptam a kinevezést:

*„Tek. Vértés Imre okl. tanító úrnak
Pásztó, Hősök u. 20.*

*Tekintetességedet 1935. október 1. hatállyal kinevezem
állami helyettes tanítónak havi 80 P, azaz nyolcvan pengő
fizetéssel és szolgálattételre a Szegvár-Tételháti tanyai All.
Elemi Népiskolához osztom be...” stb.*

Ennyi az egész. Egy tenyérnyi papír. Mégis négy évet kellett rá várni. De mi minden van a kis papír mögött.

Huszka méltóságos hamarabb teljesítette ígéretét, mint gondoltam volna. Megszüntem pedagóguspária lenni. Kisütött a nap.

És mégis sokáig, nagyon sokáig szégyelltem magam. Miért? Huszka volt az egyetlen ember a hatalmon lévők közül (az idő nem szépíti a keserű igazságot), akiben szívet találtam. És egy szót sem szóltam állástalan társaimról. Igaz, kisfiam születése teljesen megrészegett, a brazíliai állásajánlat nagyon megzavart, mégsem hagyott nyugodni a gondolat.

Papírok, emlékek

Valahol messze-messze dobog a Nagy Alföld szíve. A tengernyi síkság közepén áll egy kis iskola. Az enyém. Benne nyolcvan vagy száz kemény koponyájú kis magyar. Az enyéme. Engem várnak!

Hányat is alszunk még addig? Ötöt? Igen ötöt. Napok óta rendületlenül csomagolunk. Azt hiszem én már végeztem is a papírok rendezgetésével, rakosgatásával. Utazunk kisfiam, hallod-e? Utazunk az ígéret földjére. Utazunk Me-seországba. Nem hallja tekintetességed? Utóvégre maga már értelmes honpolgár, hiszen harmincöt napos. Kineveztek bennünket, hallod? Ezt neked is köszönhetjük. Nem vagyunk állástalanok!

– Érted, tekintetes trónörökös?

A trónörökös csendesen szuszogva, bölcsen aludt, amíg gyerekes-boldogan magyaráztam neki. Hangosan beszéltem hozzá abban a nagy felfordulásban, mely tele van lázzal, örömteli verejtéssel, amikor is az ember „halottá” fáradhatja magát észrevétlenül. Zúrzavaros álomvilág ez, úgy hívják, hogy költözködés.

– Utazunk kisfiam! Nézd csak, az üvegedények vannak soron. Ezekből már te is fogsz inni. El ne törjenek, valami papír kellene közéjük. Ha ugyan akad még a házban? Valami csak van, mondjuk a Néptanítók Lapja. Talán mégsem tépem szét. Hiszen elég súlyos áldozat volt megvennem négy éven át. Fölényesen belemarkoltam a papírhalmazba, és a befőttes üvegek közé kezdtem gyúrni. De nem sokáig. Megakadt a szemem az agyonolvasott hirdetések.

„Díjtalan vállalatok tanítást, teljes ellátás fejében. R. kat. kántortanító... stb.”

„Csekély díjért hálával mennék kántortanító helyettesnek... stb.”

„Kezdő tanító lakás és élelemért elmenne helyettes vagy házitanítónak...”

Elgondolkozva simogattam szét a lapot. Ez volt! Lakásért, kosztért, cselédbéréért kínálgattuk magunkat. És ma? Nincs sok különbség. Kevés az olyan szerencsés fickó, mint én. Tovább lapoztam. Élvezni akartam, mi mindenem vagyok már túl.

De ismét elkaptak a lélekgyötrő gondolatok. Szégyellni kezdtem szerencsémét. PATE társaimat láttam magam előtt: a padlós szobát, a füstös gerendát, a falakat, a vég nélküli forró, nagy vitákat, terveket, számokat, rendeleteket. Éreztem az ostorcsapásokat, a terméketlen, bizonytalan évek súlyát, az egész szomorú valóságot. Újra közöttük voltam.

Váratlan látogatás

Csendesen ránk hullott az este. A félhomályban végigtapogattam még egyszer mindent: udvart, kertet, szobát, emlékeket. Búcsúztam. Sáríka rám nézett, ő is temette a múltat. Elkaptam röpke tekintetét és belekapaszzkodtam egész lelkemmel. Mióta ő az asszonyom, erősebb, bizóbb, bátrabb vagyok. Sokkal többet tudok mosolyogni, mióta ő a „gondom”.

Kapucsengő riasztott fel gondolataimból. Ugyan ki lehet? Fekete fejkendős, fekete ruhás, sápadt szomorú asszonyka. Kezében írás. Biztos valamiféle fránya hivatalos akta, amin nem tud eligazodni. Ránézek, döböntem ismerem fel Ocsovay nénit.

-
- Mit hozott kedves Ocsovay néni?
– Gabikám – kezdte mondani, aztán sírósan abbahagyta, és csak nagy sokára folytatta:
– Gabikám írta ezeket a leveleket betegsége alatt, de szigorúan meghagyta, hogy csak akkor adjam át magának, ha állásba kerül, és ő már...
Üzent a halott jó barát. Vajon mi van benne? Megilletődve bontottam fel. Két levél volt. Íme az egyik:

„Kedves Imrém!

Én leszek az első halottatok, s te leszel az első PÁTE-tag, aki állás kap. Az orvos most ment el. Anyám a konyhában sír. Én tudom, mit jelent ez. Meghalok. De az én halálom neked életet, megélhetést hoz. Arra kérlek, állj mindig az elesettek, az üldözöttek, a kisémmizett emberek mellé.

Elfáradtam. Szeretném, ha anyámra vigyáznátok! Legyetek nagyon boldogok! Én is örülök, hogy segíthettem...”

Remegve átadtam a levelet feleségemnek és belekezdtem a másikba:

*„VI. Népisk. Ügyosztály
Huszka Ernő ügyosztályfőnök úrnak*

Méltóságos Uram!

Ne tagadja meg egy haldokló kérését. Én ígéretet kaptam kinevezésemhez. Nekem már nem lesz szükségem állásra, de van másik tizennyolc ugyanebből a községből. Mindannyiunk kérvénye bent van a most betöltendő 120 állásra. Az enyémet szíveskedjék visszaküldeni. Helyettem...”

Nem tudtam olvasni tovább. Erre a levélre kék színessel rá volt írva: „Okmányait nem küldöm vissza. Jobbulást kívánok. Kérését hiszem, hogy teljesíteni tudom. Aláírás.”

Lehet, hogy megkaptam volna kinevezésemet barátom levele nélkül is. Ezt már nem kutatom. De nagyon sokáig kínozott az érzés: én „végigkoldultam” hét megyét, csak magamért harcoltam, magamért lobogtam. Köszönöm Gábor, hogy példát mutattál. Kérésed parancs!

II. TANYAI ÉVEK

Van már tanítónk

A kinevezés

Tekintetességedet 1935. október 1-i hatállyal kinevezem állami helyettes tanítóvá...

Nagy szó volt ez! Négyévi állástalanság után – igen, igen nagy szó. A kinevezés Hóman Bálint kultuszminiszter aláírásával – Szegvár-Tételhátra szólt. De ez sem ment ám simán! Egy egész „kis” kitérő után érkeztünk csak meg Szegvárra.

Bizony erősebben dobogott a szívem a rendesnél, amikor megláttam az álmosan nyújtózkodó Alföldet, és a szerény vagyonunkkal megrakott szekérrel bedöcögtünk a központi iskola udvarába. A főépület előtt apró gyerekek álltak mezítláb, díszmagyarban. Kezükben virág. Egy idősebb férfi, – kalapját izgatott örömmel szorongatva – szólt is hozzám:

– Kapuk és szívek nyíltak.

A falu várta a tanítót.

Először is megkerestem Schmidt Miklóst, a központi iskola és a környező tanyasi iskolák vezetőjét. Az első zuhanyt éppen tőle kaptam: nem Tételhát az enyém. Igaz ugyan, hogy a kinevezésem oda szól... az egy nagyon szép új iskola, egy hold földdel, tanítói lakással... szóval, Klebelsberg-iskola. Oda Késő Vincét helyezték Zsigerhát-ról, engem pedig „áttettek” Derekegyházára – mondta Schmidt igazgató egy szuszra. Ők így szokták ezt, megol-

---

dani helyileg: a régieket mindig közelebb teszik Szegvárhoz, az újabbakat messzebb, a tanyákra.

– Meg azután ez a Késő Vince család is... egy éves kislánya van... – fűzte tovább a magyarázó szálát.

De hiszen én is családos vagyok! Majdnem két hónapos a kis Szilveszter – gondoltam némi keserőséggel. Amúgy Schmidt igazgatótól – a későbbiekben csak segítséget, bátorítást és elismerést kaptam.

„Szélmalomharc”

Ha így kell lennie, hát mindegy. Mennem kellett a derekegyházi iskolához. Vissza is kutyagoltam a nagy vasúti állomásra, ráálltam a kisvasút csatlakozó vágányára, nagy büszkén kiegyensúlyoztam magam..., és irány a malomi iskola.

Igazán jól tett a hét kilométeres egyensúlytorna. De aztán, ami itt fogadott! Attól először kissé megszédültem – később minden elrendező-

dött bennem.

A tanítólakás egy épületet alkotott az iskolával: padlós tanterem, földes alappal, földes konyha. Az előszobából nyílt balra a konyha, jobbra meg a tanterem.

Az első szoba „elriasztóan” gyönyörű. Olyan vad zöldre volt festve, hogy a betévedő legyek szélütötten, döglöt-

---

ten fordultak le attól a betyár zöldtől. A sarokfalnál meg kocsirúdnyi repedés, onnan sütött a szemembe – ugyancsak gúnyolódva – a hold.

Az iskola eltűnt, már csak az öreg malom mesél

Drága Jó Istenem! Ebbe a lakásba hoztam az én kicsi fiamat és feleségemet! Így vívódtam egész éjjel. Másnap kora reggel körülnéztem. Már semmi-semmi nem volt ijesztő. A tiszta, rendezett nyitott porták, a muskátlis ablakok – elbűvöltek. Leírhatatlanul szép hely. Leültem a kastély gyönyörű parkjában, és rajzolgatni kezdtem. Békésen jöttek-mentek az emberek, a gyerekek meg hamarosan mellém telepedtek, művemet nézegették. Papírt adtam a kezükbe, és versenyt rajzolgattunk. Közben-közben csicseregtek, kérdeztettek, meséltek: családról, hét-krajcáros kacajról, az iskoláról és egy „angyali” tanítónőről – Svella Szilárdkáról.

Szilárdka

De mégsem a gyilkosszínű falak üldöztek el Derekegyházáról, hiszen két hétig kibírtam ott. Más történt: pedagógiai, emberi szempontból igen tanulságos dolog.

Beléptem a tanterembe. Nyolcvanhat gyermek „fogadott”. Nyolcvanhat szempár meredt rám idegenül, majdnem haraggal. Kerestem rajzos kis barátaimat, de a sok leszegzett fejű gyerek között nem találtam őket.

Éppen az aradi tizenháromról és október hatodikáról beszéltem, amikor is szoba került előző tanítójuk: Svella Szilárdka. Egyszeriben megváltozott a nyolcvanhat gyermekarc: a szemek csillogtak, beszédesek lettek. Máris emlékeztek a tizenhárom aradi vértanúra, még a tizenegyedike is.

Következő nap, a tanítógyűlésen mindent elmeséltem Szilárdkának. Az ő szeme is csillogni kezdett, nagyon meghatódott. Szólt is ott azonnal Schmidt igazgatónak: szeretné „visszacserélni” a zsigerháti negyvenkét tanulót az ő malomiskolájával, a nyolcvanhat tanulóival. Én aztán igazán megértettem mindent! Így lett Szegvár-Zsigerhát a tényleges, végleges első állomáshelyem.

A tréfás kedvű Bacsa József – iskolaszomszédunk – vitt ki kocsival a tanyára. Nyügeimtől végre felszabadultan csak azt éreztem: van otthonom, van családom, a negyvenkét gyermek engem vár, csakis engem.

Egész úton Ambrózi Karcsi osztálytársam útravalónak szánt, fölényes szavai jártak eszemben (ő Makó mellett, egy tanyán tanított): „... Ha megszeretnek a tanyai népek, nem lesz tőlük nyugtod. Beülnek a szobádba, a világért le nem veszik a báránybőr kucsmát, az ágyak szélére teleped-

---

nek, ráköpnek a padlódra... stb. Ha pedig nem szeretnek meg, nem fogadnak be, azért nem lesz nyugtod. Idegen maradsz köztük végig. Feléd sem néznek, meg is halhatsz tőlük. Ez a tanya!”

Ilyenforma kiokítások után kezdtem meg tanyai életemet, melyre holtomig büszke leszek, mert bőbeszédű „barátom” dörgedelmes jóslatából semmi sem jött be. A tanyavilág sokkal szebben, bölcsebben vizsgázott, mint ahogy azt bárki is elképzelné.

Útközben – akinek csak tehettem – büszkén odakiáltott Bacsa József:

– Van ám már tanítónk!

Hétszilvafás birodalom

Ismerkedtem, barátkoztam a lakással, az iskolával és a „messzilátó” környékkel. Jól körülnéztem! – gondoltam, s utána „repítem” csak ki Szegvárról feleségem és kisfiam. Így is lett.

A lakás ugyanaz volt, mint a derekegyházi, de szörnyű zöld, legyek és repedés nélkül. Az előszoba gyönyörűen felcementlapozva, a konyha gondosan fölkenve sárga földdel. És el ne felejtsem! Még egy valóságos csoda: a konyhából lehetett fűteni az első szobai búbos kemencét. A szobaablak is elég szép nagy, onnan lesem majd az első fecskét és előtte vár majd engem az a csöpp asszonyka. A lakás bizony lakás, jöhet a család!

Gyermeki izgalommal léptem be a tanterembe. De sokáig vártam ezt a pillanatot. Igazán kedvező kép fogadott.

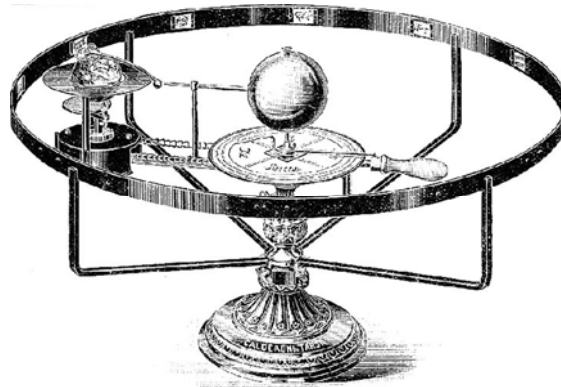

Kicsi lány a nagy padban az iskoláról álmodik

A padló frissen felolajozva. Jobbra, balra két háromlábú állványon egy-egy fekete tábla. Köztük a dobogó, rajta a nagy íróasztal. Két igen hosszú padosor három-három tanuló számára. Igaz ebből négy-négy lett, főként az icipici első osztályosokból. (Merthogy el ne felejtsem, a negyvenkét tanuló 1–6-ik osztályos volt, így – osztatlanul – együtt, egy család. A „rokon-népséget” meg a nagy ismétlősök jelentették – változó létszámmal. Ők hetente két alkalommal jártak hozzám.)

Elöl a falon a feszület és a szentkoronás címer. Hátul két nagy térkép, az egyik Nagy-Magyarország vármegyéit ábrázolta, a másik hegyeit, vizeit. A sarokban az öntöttvas kályha együtt érző barátsággal ontotta a meleget. Etettük is nagy szakértelemmel, fával, szénnel, kukoricacsutkával, amit mindennap a gyerekek hoztak. A tanterem végében egy-egy szekrény, egyikben a könyvek, a másik „szertár”. A szertár ugyancsak gazdag, jól felszerelt, de mindent használaton kívüli, igen poros állapotban találtam.

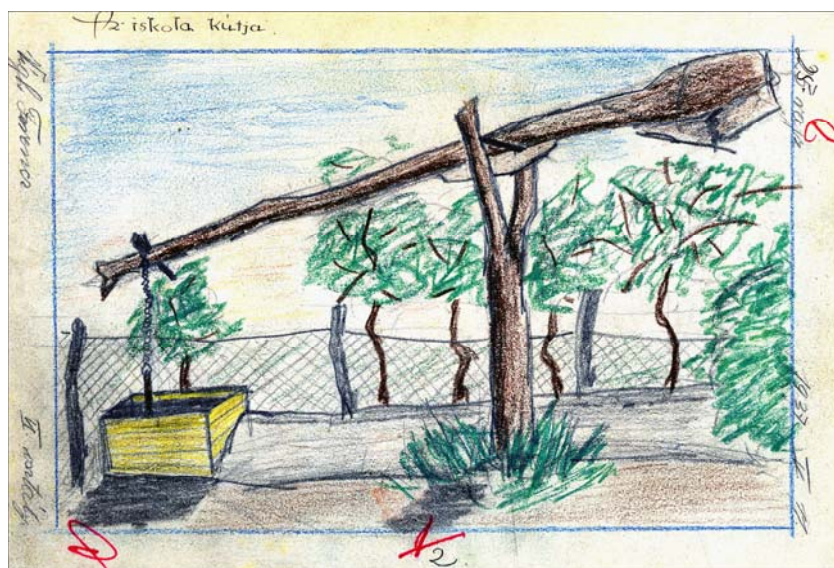

Tellurium lunarium

Tellurium lunarium, Morse-távíró, Leclauche elem, és még sok csodabogár várta ott szerencséjét. A tellurium lunariumot ki is próbáltam, gyönyörűen működött.

A könyvtár bizony eléggé „foghíjas” – szegényes – ahogy tanítványaimmal nyugtáztuk, amikor leltározást végeztünk. Ebben még feleségem is segédkezett. Ismerkedett az iskolával, a tanyai kultúrával. Később aztán jól feltöltöttük a könyvállományt, hogy a téli hónapokban még a felnőttek is kedvet kapjanak a böngészésre. De nemcsak kedvet kaptak, hanem feladatot is. A tananyaghoz kapcsolódva – el kellett mesélni csemetéjüknek: kitől és mit olvastak, az miért tanulságos és érdekes? Sokszor még a nagyszülők is megtették ugyanezt a kalendáriummal... mindnyájunk épülésére és örömére.

A tenyérnyi iskolatelek háromszög alakú volt. Közepén egy kerek húzós kút szolgált hűséggel. Mi mindenről tudott volna mesélni! Nem is hagytuk békén, alaposan „megvallattuk”. Ráadásul pompás szemléltető eszköznek bizonyult. A szikrázó víztükör fölé hajolva tanultuk a fényvisszaverődést. Benne kísérleteztük és igazoltuk Arisztotelész törvényét.

Az iskola a háromszög elejére épült, közepén a kert a hét szilvafával. Ez a hét árva, agyongömbült szilvafa jelentette újdonságom nemességemet. Büszkélkedtem is velük. Végül is megbízott állami helyettes tanító voltam a nagy magyar Alföld itteni, bizony eléggé szikes részén. Az egyenlő szárú háromszög kerten túli csúcsmaradékpedig már szántóföld volt.

Egy csapat kis magyar, Antal Imre tanítóval.
„Az én gyermekeim is itt vannak.”

Első tanítási nap

Végre nyugodtan – a világgal megbékülve – egész éjjel aludtam. Álomban végig tanítottam. Korán reggel beültem új birodalmamba. A két nagy tábla egyikét – szép szabványírással –telepingáltam a csendes foglalkozás menetrendjével: osztályok szerint, félórai beosztással.

Boldog izgalommal vártam a messziről érkező tarisznyás nebulókat. Végre megjött az első „madárka”, mosolygós, csodálkozó szemű pici lány.

– Hogy hívnak?

– Gajda Mária.

– Hányadikos vagy?

– Most leszek negyedikes.

– Biztos szereted a tejet, hogy ilyen szép, fehér az arcod.

– Igen, szeretem.

– Ugye Marikám, majd tanulunk együtt sok szép verset?

– Igen és... énekelni is tudok.

Aztán beállított a következő, bogárszemű emberke.

– Hogy hívnak?

– Szarvas János.

– Hányadikos vagy?

– Másodikos vagyok én!

– Melyik tantárgyat szereted Jani?

– A számtant, meg az olvasást..., csak a nyelvtant nem szeretem.

– Azt akkor majd együtt megszeretjük. Jó?

– Igen, jó!

A Vigh-lányok

- Hát te ki vagy kicsi lány?
Hogy hívnak?
- Vigh Piroskának.
- Igazán szép neved van.
- Melyik tantárgyat szereted?
- A földrajzot, meg az olvasást..., meg a... rajzolást.
- Ennek igazán örülök Piroška. Vannak testvéreid?

– Igen..., három leánytestvérem van,... a nővérem ismétlőiskolás.

Kucsmáját szemébe húzva, – azt fogdosva – toppant be egy pöttöm Hüvelyk Matyi. Kissé bátortalanul kezdte a bemutatkozást:

- Mezei Jánosnak hívnak..., megjöttem, dicsértessék!
- Nem fáztál ebben a nagy szélben?
- Megjöttem, oszt kicsit fáztam is. De csak a lábam.

Nőj nagyra te kis apró magyar! – ezt már csak úgy gondoltam a szívmengető válasza.

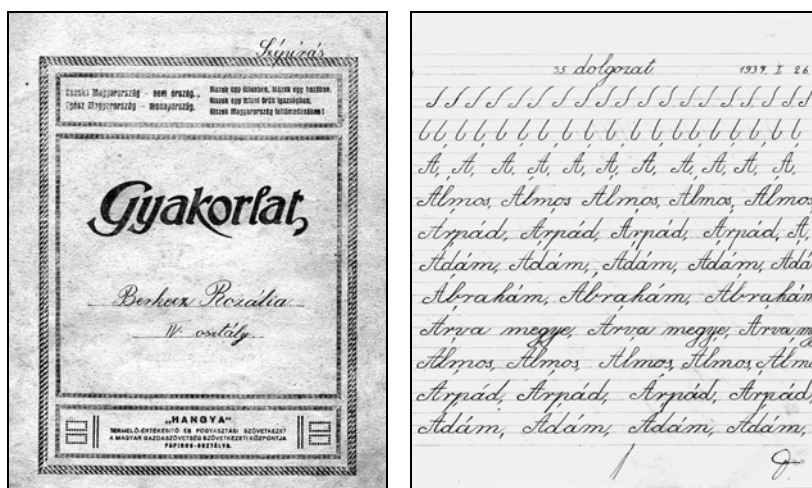
Gajda Tamás, a „jobbkezem”, csak itt már katona

- Hogy hívnak? – faggattam a következőt.
- Gajda Tamás – mondta feszes vigyázásban.
- Milyen messze laktok?
- Három kilométerre...
- Hány méter is az?

Egészen magabiztosan vágta ki a választ..., és nem is állt meg a méternél, folytatta a többi egységgel, és ami még eszébe jutott.

- Örülök, hogy szereted a számtant, no és még?
- A tornát is szeretem!

- Segíts nekem akkor a sorakozásnál, meg az ültetésnél. Legyél ma a jobb kezem! Végig az is maradt, de még tanórát is levezényelt később – egy szál maga. Aztán még egy leányka érkezett riadtan pislogva. Tudta az illetet, a rendet, mert kérdés nélkül bemutatkozott.
- Berkecz Rozália.

- Messziről jöttél? Mikor indultál otthonról Rozika?
- Még sötét volt, amikor elindultam.
- Vannak-e testvéreid?
- Igen, mi heten vagyunk.
- Nahát, heten, mint a ...
- Ugye a fiútestvéred is ide járt?
- Igen, a Bandi bátyám.
- Ül le szépen a helyedre, felmelegszel ott a kályha mellett.
- Örömteli izgalomban észre sem vettem, hogy a vas-kályhánál szorgalmasan buzgólkodik egy vékony fiúcska. Ott állt csendesen „örhelyén”, rendezgette a fahasábokat, a kukoricacsutka kupacot, a széndarabokat. A mindig segítő-

---

kész Széchenyi Palkó! Ő volt az, aki naponta háromszor annyi kukoricacsutka-köteget cipelt, mint többiek.

– Köszönöm Palkó! Ügyes vagy! Holnap is segíts majd, mert jön a kéményseprő.

Jött is másnap időre, ahogy megígérte. A legnagyobb lelki-elméleti tépelődés közben toppant be – éppen a pompás nőszíromról készültünk fogalmazást írni. Lett is olyan dolgozat a tanyai kéményseprőről, hogy csak na. A kis írományok egy része úgy fejeződött be, hogy még Széchenyi Palkó is segített, kormos is lett az orra, a Szarvas Tóni meg tetőtől talpig.

Így ment ez sorban, míg meg nem érkezett mind a negyvenkettő. Mindegyiket kikérdezgettem. Hogy hívják, hol laknak, van-e testvére, szüleik helyzete, szeret-e iskolába járni? Egyértelműen mind szeretett. Gondoltam – ez az új tanítónak szólt akkor, hiszen nem ismertek még.

Menetrend „kőbe vésve”

Egy gyermekem sem hiányzott soha. Ilyen a tanya. Ilyen volt az iskola becsülete. Előfordult, hogy aki közelebb lakott – különösen esőben, hóban – háton vagy ölben hozták el. Ha nagyon nagy „tappancsos-cuppogós” sár kerítette bennünket, akkor kukoricakévékkel felraktuk az utat – ameddig csak lehetett. Ha meg túl keményre, göcsörtösre merevedett a szikes kocsuiút – végigment rajta cement vagy vas úthengerével valaki, utána boronával elegyengette, és máris jöhetett az autó. Persze csak Schmidt igazgatónak volt „járgánya”, a tanítónak csak kerékpárja meg kölcsönlova.

Mindenre gondoltunk: kézimunka órán készítettünk egy ártalmatlan fakést, az mindnek készenlétben állt a

---

csizma szárába dugva. Ezzel kint levakarták a sarat, lemosták a csizmát és szép tisztán léptek be a tanterembe. Télen meg – főként messzebről – felváltva szállították kocsival vagy lovas szánnal őket.

A sorakozást és az ültetést Gajda Tamás intézte, aki nádpálca helyett a „jobb kezem” volt – ahogy az első napon megegyeztünk. A komoly, okos Gajda Tamás! Aki a nagy szegénységben minden házi és házkörüli munkában segédkezett édesanyjának, aki vékonyka, beteges teremtes volt. Bevásárolt, súrolt, kenyeret dagasztott, sarat tapasztott, ellátta az állatokat... és emellett az egyik legjobb tanulóm lett.

– Felállni, sorakozó kettesével, nagyság szerint! – mondta jobb kezem katonásan, minden áldott nap.

Baloldalon a lányok, jobb oldalon, az ablak felől a fiuk ültek, osztályok és csoportok szerint.

Nos, tanya ide, tanya oda – nem volt főtantárgy és melléktantárgy. Minden tudományágazat főtantárggyá lépett elő. Kineveztem őket számtantól a tornáig, hit- és erkölcstantól a beszéd- és értelem gyakorlatig. Egyenrangúsítottam őket. Így aztán a tantárgyak jól érezték magukat, a gyerekek is, én is közöttük. Talán csak az ének volt kivétel, az valahogy melléktantárgy lehetett elődömnél. A sok jó hangú gyerek nem tudta együtt énekelni a Himnuszt. Pedig a falon ott lógott – figyelmeztetőül – a Himnusz-tábla. Szigorúan elhatároztam, megtanuljuk énekelni, több szólamban – még prózában is. Úgy is lett.

A táblára felírt egész napos pontos menetrend szerint kezdődhetett a komoly munka: félóra első osztály, félóra a második, és így tovább. A többiek feladata addig csendes foglalkozás, írásgyakorlás, térképmásolás, rajzolás, olvasásgyakorlás stb.

Így ment ez délig. Tizenkettőtől kettőig ebédszünetet tartottunk. A déli menü abból állt, amit magukkal hoztak a gyerekek. Micsoda finom falatnak számított a hajnalra kisült öklömnyi cipócska és a jó nagy karéj kenyér kockacukorral. A héjában főtt krumpli meg melegítette a hidegtől elgémberedett tenyereket. És egyáltalán nem zavart senkit, ha vastagon fokhagyma-kolbászos-illatú lett a levegő. Arra mindenki nagyon vigyázott, hogy a pad ne-hogy zsíros legyen, mert azon – ebéd után kettőtől négyig még folytatódott a tanítás. A nap vége felé, amikor már sötétedni kezdett, több szólamban énekeltünk. De nagy gyönyörűség volt! Vagy az egyszeregyét mondtuk kórus-

---

ban. Soha meg nem untuk. Tudom, lehet mellette is, elle-
ne is érvelni. Egy biztos, ment a kis egyszeregy is meg a
nagy is, mint a vízfolyás.

Vázlatírás – emlékek

Az „emlékeztetőket”, az ismétlő gyakorlatokat pontosan, szépen megterveztem. Ugyanúgy, mint az egész napi menetrendet. Nem is volt ez olyan egyszerű, mert a hármas erősségű petróleumlámpa nem adott valami erős fényt. Ki is cseréltük ötösre, de emellett is csak hunyorogtam. Erőltettem a szemem. Nem csak a lámpa volt hibás, én is. Végül is be kellett mennem Hódmezővásárhelyre az orvoshoz; szemüveges lettem.

Hát ilyen – a fene nagy ködöt áttörő – csoda-lámpánál készültem a másnapi pedagógiai csatákra. Nem kérte ugyan senki – akkor még –, de én megköveteltem magamtól a vázlatírást. Egy év múlva a magasságos pedagógiai hatalmasságok írták elő követelményként. Így én már nyeregben érezhettem magam teljes évi kész vázlattal. Természetesen azért mindig ki kellett egészíteni, frissíteni kis nebulóim „kedvére” és önmagam megerősítésére

Változatos, szép munka volt. Mindig új, mindig más. Amíg készültem, görnyedtem a petróleumlámpa gyenge fényénél, a „kis szentem” varrogatott, vagy Szilveszterkével foglalatoskodott. Ma is előttem van: ül a karos-székben, kezében gobelin tábla, készül a pompázó tarka rét. Néha-néha felém néz, csendes-szelíden várja mikor végzek. Egyik este, amikor ugyancsak sűrűn lesegetett, megkérdeztem:

„Készül a pompázó tarka rét”

- Sárrikám! Te valamin nagyon gondolkodsz. Az arcod ugyancsak beszédes.
- Majd elmondom, ha végzett. Nem akarom zavarni.
- Dehogyan zavarasz! Be is fejeztem a vázlatolást. Mesélj csak, mi jutott eszedbe?
- Egy nagyon szép emlék. Éppen a második esténket töltöttük együtt Pásztón – a tizenhét pengőért kibérelt kertes lakásunkban, amikor furcsa csoszogást, gyanús mozgolódást hallok az udvar felől. Nagyon megijedtem, betörőkre gondoltam, hiszen már vaksötét volt. Maga meg viccesen felkapott egy seprűt és kiment agyonverni a haramiákat. Én meg féltettem, hogy valami bajba keveredik. Hát csak bejön, szélesen mosolyogva: – Egész banda bandita van odakint. És akkor... az ablakunk alatt felhangzott csendesen,

---

szívhez szólóan „Piros pünkösd napján...”, meg „A csitári hegyek alatt...” Emlékszik? Több szólamban énekeltek, hegedűkísérettel.

– Persze, hogy emlékszem! Az én pásztói dalárdám jött el hozzánk. Volt közöttük egy tucat állástalan tanító, de asztalos, hentes, tűzoltó, még cipész is. Én sem tudtam, hogy szerenáddal lepnek meg bennünket.

– Nahát, ezt aztán nem nagyon hiszem el, ahogy ismerem magát. Tudom, örömet akart szerezni.

– Ez pontosan így volt, ahogy mondom. De most én is mesélek neked valamit, éppen Csitárról. Oda is pályáztam, majdnem sikerült is, de valami közbejött. Éppen egy évvel esküvőnk előtt, 1933. szeptember 15-én jelent meg a Néptanítók Lapjában a nevezetes álláshirdetés. A PÁTE választmánya úgy döntött, hogy „kiutalják” nekem Csitárt. Székedy Jóskával robogtunk oda kopott, harcviselt hintón, Endrész István bácsi vezényletével. Rossz emlékem volt ugyan a hintós bevonulásról, de akkor nem tehettem mást.

Sokfelé jártam, kerékpároztam, gyalogoltam az országban, de ilyen gyönyörű vidéket és utakat – mint arra – keveset láttam. Csitár meg egyenesen lenyűgözött: tenyérszerű kedves falu, párszáz lakóval. Olyan kicsike hely, hogy még saját papját sem tudta eltartani. A választás előtti napon először Nógrádmarcfalra mentünk a plébánoshoz, aki az iskolaszéki elnök volt. Együtt találtunk nála minden szereplőt. Békésen, jóízűen falatoztak: az öreg kántor, akinek a helye megüresedik, Csentő István a másik pályázó és egy karanessági tanító, akit jól ismertem

– Csináljunk egy előpróbát! Tessék játszani valamit! – Krajcsir plébános úr a sarokban lévő harmóniumra mutatott

---

– Képzeld el! A harmónium teljesen lehangolódott állapotban volt. No még csak ez hiányzik! Legalább két órába került, mire megjavítottam. Ez aztán nagyon tetszett a plébánosnak is, a többieknek is. Játszottam, praeludiumozgattam, improvizáltam.

– Tessék valamit énekelni! Akármit! – bátorított a plébános.

– Jól van öregfiú. Jól van. – szólt elismerőleg a karancssági kántor, amikor befejeztem az előpróbát. Ezután átmentünk az ékszerdobozhoz hasonló csitári templomba.

A főpróba igazán jól sikerült. Lekecmeregtem a karzatról. Kimentem a friss levegőre. No itt aztán mire észbe kaptam volna, izmos kezek emeltek fel. Éljeneztek, biztattak, kérdeztettek. Amikor a négy jóember végre letett, erős kéz ragadott meg és valaki hátrahívott a sekrestyébe.

– Én vagyok itt a faluban a harangozó – mutatkozott be. A fiam a másik pályázó. Igaz, hogy hivatalomnál fogva engem egyházi személynek tartanak, de ez nem elég a „győzelemhez”. Magának erős jó hangja van, a fiam az éneklésben is „gyakorlatlan”, meg nem is tud az harcolni! Az isten szerelmére kérem, lépjen vissza! A feleségem súlyos beteg, már csak hálni jár belé a lélek. A másik három gyerek meg még elég kicsi, most iskolások. A jó isten megáldja, ha visszalép. Mielőtt megakadályozhattam volna, elém borult, átkarolta a lábamat és sírt.

Még be sem fejeztem az emlékezetes történetet...

– Jól tette, hogy visszalépett! – szólt közbe együttérzőn feleségem. Később hozzátette: – Majd egyszer elmegyünk arra a szép helyre. Én is így gondoltam. De nem mentünk mi sehova egy jó darabig. Böven akadt itt tennivaló. És mindig történt valami. Valami érdekes, tanulságos, vagy éppen tréfás dolog.

Hétköznapok – ünnepi pillanatok

Kicsi a bors

Egyik nap például „tanfelügyelő” érkezett hozzánk, pedig nem s jelzett a távoli gémeskút. Persze, hogy nem jelzett, hiszen én hívtam be hospitálásra Sárikámat.

– Nézd csak itt az első padban Szarvas Tóni „trónol” – magyaráztam neki lelkesen. Igen erős derék magyar, még ha ilyen kicsi is. De hát még csak elsős. Ráér megnőni. Igaz?

Tóni kihúzta magát, amennyire csak lehetett. Büszkén elvigyorodott a nem mindennapi bemutatásra.

– Látod mindig így mosolyog, ha örül valaminek. Még akkor is, ha Vajdovics doktor kijön fogvizitre. Ha fogakat kell húznia, akkor Tóni az első delikvens. Végig mosolyog, mintha az egész művelet csak gyerekjáték lenne. Így aztán a többi is kötelezőnek veszi a kényszeredett vigyort, a hókusz-pókuszt. Szóval nálunk a fogrendelés mindig simán megy. Ez bizony Tóni érdeme.

Eddig állt, mint a cövek – hiszen róla beszélt a tanítója –, majd leült, illetve fel kellett csusszannia a magas padra. Aztán kiadtam a feladatot a mindössze hat főből álló első osztálynak. Óriási lélegzetet vett a kis csapat és megkezdődött a csendes foglalkozás. Ebbe a munkás pozitív csendbe belereccsent egy palavessző törése és Tóni „hatalmas” hangja:

– Emmeg eetörött... ez a szar palavessző!

– A fránya jószág! – próbáltam enyhíteni a dörgedelmet.

– Nem fránya, Ez... sz...sz... vacak!

Odamegyek, nézem, búvölöm.

– Tényleg! Igazad van. No add csak ide Tónikám, meghegyezem én neked.

– Az jó lesz! – mondta Tóni és mosolygott.

Mindenki nevetett, én a legjobban. Ezen a napsugaras, szép napon valahogy jobban is sikerült minden, mint más-kor. Kimondottan élveztem és örültem, hogy feleségem előtt szerepelhettem.

– Kérem szépen a tintásüvegeket kiosztani! – szóltam egy kicsit később.

Gajda Marika, a tanítóasztal oldalszekrényének gondnoka felpattant és ellátta felelős beosztását. A kedves kis Marika! Aki minden áldott nap hozta családomnak a tejet, hétvégeken meg a vaját. Nagy kincs volt az akkor. Meg is becsültük. Kiosztotta a tintásüvegeket a rájuk függesztett névjegyek szerint. Elég veszedelmes munkának számított, mert ha kidől valamelyik üvegből a sűrű sötét tinta, szinte helyrehozhatatlan kárral jár. Tintás lesz a fél világ: irka, pad, nadrág, szoknya, padló, cipő stb. Hát ezektől a veszedelmektől meg kell mentenem ezt a kis tanyai köztársaságot.

– Kérlek benneteket, ha van otthon olyan vastag ácsfűrótok, mint egy tintásüveg nyaka, hozzátok el holnap.

Fúrunk-faragunk

Azon a holnapi délutánon három gyermek édesapjával és jó néhány nebuló ipari segédletével buzgólkodtunk. A hosszú-hosszú padokba lyukakat fúrtunk a tintásüvegek nyaka számára. Alul pedig kapott egy kis asztaltámasztékot az üveg, a tollnak pedig megvolt a vájat a lapon.

Soha többé nem tudott kidőlni a tinta. Három évig kamatozott tisztasággal. Vagy talán még tovább is!?

De ez a kis fűrés-faragás még mind semmi! Az igazi gyönyörűséget a szabadtéri tanterem, a „cserepes-féltetős” építése, jelentette. „Megterveztük” ám mi a jövőt, mérnöki pontossággal. Minden-minden könnyebb volt együtt. A kérő-hívó szóra jöttek a szülők, a mesteremberek, tanulóim meg majdnem mind. Még a faluból is, sokan csak, úgy érdeklődésből, segítő szemrevételezéssel.

No nem lett valami beton-erődítmény, csak... körben-körben a tartó oszlopsor, egy kis féltető szakértelemmel, gyönyörűen becserepezve. A cserepeket ingyen kaptuk egy nagylelkű derekegyházi adományozótól, Weisz Alfréd-nétől. Tanulóim meg, illetve a negyvenkét család egy-egy pengővel járultak hozzá. Kivétel nélkül mindenki. Saját elhatározásból, önszerveződéssel, jó szívvel. Emléktáblát is tettünk rá „aranykerettel”, az összes résztvevő aláírásával ellátva. Kerestem is az aranykeretes táblát, amikor 1970-ben ott jártam az emlékezetes „érettségi találkozón”. Biztos megvan valahol!

Jó időben itt tartottuk a „csendes foglalkozásokat”, a kézimunka és rajzórákat; itt formáztuk fába, agyagba a mi kis világunkat, a legmerészebb álmokat. És... micsoda szentségtörés! Itt szalonnáztunk hagyma és krumpli körettel. Szép napok voltak. Felejthetetlenek!

1970, az emlékezetes „érettségi találkozó”.
„Hol lehet az aranykeretes tábla?”

Álom-álom

Amikor a szorgos munkások elindultak haza, én még egyszer végig simítottam mindent: az oldal oszlopokat, az aranykeretes táblát és csak álltam-álltam..., bűvölten. Kezem még rámozdult volna bármilyen apró munkára, de fejem elnehezült a nagy melegben.

Lefeküdtem a nyári tanteremben a hosszú padra, és mély álomba merültem. Zuhantam, zuhantam, majd egy kis ketrecszerű szobában találtam magam. Kezemben négy évfolyam Néptanítók Lapja. Az egész köteget keserves dühvel bevágtam sarokba. Egyszeriben bódító finom illat terjengett körülöttem. Drága öreg kántor bácsim ajándékához vágtam a súlyos papírcsomagot, egy nagy, fényes réz-abronccsal összefogott icipici kis hordóhoz. Beleégetve: Tokaj 1931. Alatta cifra kis állvány, rajta a magyar címer. A félrebillent csöppnyi csapból pedig szivárog a drága nedű.

Éppen szónokolni készültem, amikor öreg mesterem átölel, vállon veregetett és így biztatott:

– Ezt igyad öcskös! Tessék mosolyogni! Igyál! Felejts! Remélj!

Poharam teletöltöttem a tokajival, hozzálöttyintettem még egy halálfejes címkés üvegből valami szörnyűséges orvosságot vagy „mérget” és ittam, töltöttem, ittam.

Valahová hátráltam, kínlódva, nyöszörögve, szédelegve. Hátrálás közben belebotlottam az ágyba, végig zuhantam rajta. Az megindult velem lefelé, valamilyen szédítő mélységbe. Egy fúvószenekar a bányászindulót kezdte játszani rettenetes hangerővel. Ordítani akartam hogy csendesebben, itt egy haldokló fekszik. Nem látjátok? A fúvósok nem hallgattak rám, Erre fölnyaláboltam magamat, kicipeltem a testemet valami gödör szélére. Beledobtam magam és mindent rádobáltam, amit körülöttem találtam: ágyat, hordót, szekrényt, Néptanítók Lapját, Nemzetnevelést. A zene elhalkult, megszűnt. Meghaltam.

Gyengéd kéz rázott fel álmomból. Drága kis asszonyom állt előttem, karján kisfiúnkkal. Micsoda ébredés volt!

Kacsamadár és a számológép

Régi szép idők! Mennyi-mennyi emlék!

Lávaként fortyog, forog a fejemben mind. Egyiket előveszem, a másik „lázadozik, követelőzik”. Hogy lehet ez? Miféle sorrendet követek? „Őt” miért nem írom ki magamból? De hát én pontosan úgy vagyok „velük”, mint aprócska nebulóimmal: egyikről eszembe jut a másik és fordítva. Egymást erősítik.

Mind-mind fontos és kedves. A sok szép emlék közül mégis élém tolakszik Berkecz Janika esete. A pici elsőt alig-alig lehetett az iskolával összemelegíteni. Lassan-lassan aztán annyira sikerült, hogy utóbb már el sem lehetett volna onnan zavarni. Meg is akarta ezt ünnepelni anyukája. De hogyan? Egyik délután – legalább öt kilométer gyalogutat legyűrve – beállított az iskolába. Karján füles kosár, abban hápog egy igen szép tiszta fehér hizlalt kacska.

– Hoztam a tanító úréknak!

– Ne haragudjék! De hát miért?

– Hát, amiért olyan szépen ideszoktatta a Janikát.

– Tessék rám figyelni! Ez a kötelességem. Igazán nem jár azért semmiféle kacsamadár. Kapom én a fizetésem az államtól rendesen. (!?) Kérem, nagyon kérem, ezt a kacsát vigye vissza szépen.

– Ne tessék velem ezt a csúfságot elkövetni, hiszen tiszteletből hoztam. Minden nap tisztára mostam, hogy ne valljak vele szégyent. Meg akarom köszönni, hogy olyan jó volt a fiamhoz.

– A kislát minden dicséretet megérdemel, soha nem késik el. És nagyon tudja a számtant.

Hát így elbeszélgettünk. A kosár és a kacsa maradt. Cserébe vettem egy aranyos kis számológépet. Betettem a kosárba és elküldtem haza Janikával a kiváló számtantudományáért.

Másnap reggel kipirult arccal, ragyogó szemekkel jelentí:

– Ezt az este faragtuk a tanító úrnak. Tessék nézni. Igazán gondosan kimunkált fa-remek volt. Nagyon hasonlított a kacsamadárra.

Gajda Tamás a „régi szép időkről” mesél

Galambok és a fényképezőgép

Gajda Tamásról is van még mesélnivalóm. Egy szomorú-borongós őszi estén baktat az iskola felé – kezében két galambfióka. Pislognak mind a hárman. Tamás a tőle megszokott határozottsággal mondja:

– Ezeket meg édesanyám küldte..., én meg elhoztam a tanító úréknak.

– Na de hogyan? Miért? Tanítsam meg repülni őket?

– Dehogyan! Tessék majd elfogyasztani!

– Köszönöm Tamás. De mondd meg édesanyádnak, máskor ne gondoljon ilyesmire. Hanem holnap délután gyere vissza. Lefényképezlek a galambokért cserébe.

Másnap el is jött, irgalmatlanul kimosakodva, megfésülködve, talpig feszes ünneplőben. Lefényképeztem. Állta, mint a cövek. Még aznap elő is hívtam a képeket. Örömmel adtam a kezébe. Vitte nagy diadallal a kincseket. Sokáig néztem őt, amint métereseget ugrálva sietett hazafelé. Nézegette a képeket, nem tudott betelni velük.

Hát a rákövetkező napon megint jön Tamás, hétmérföldes lendülettel. Kezében két csirke.

– Ezeket meg édesanyám küldte, én meg elhoztam.

– No de mi a csodáért kapom Tamás?

– Hát a fényképekért tanító úr.

Te jó ég! Ez a tanya. Oda-vissza! Mindent a legnagyobb természetességgel, szívjósággal. A tanító meg csak „kapkodhatja” és törheti a fejét, hogy is viszonozza.

Büntárgyalás

Bevallom férfiasan: nem ment könnyen és egyszerre sem a tanítás, sem a tanulás. Bukdácsoltunk, próbálkoztunk

---

és nagyon sokat gyakoroltunk. Az apró sikerek aztán meglódítottak bennünket. Valahogy mindig kikecmeregtünk a gödörből, mint a „kis hangyavitéz”. Elég sokáig tartott az is, amíg gyerekeim megtanultak igazodni az új típusú renthez, a katonás fegyelemhez. Szükség volt erre, mert például egyáltalán nem volt veszélytelen a hazafelé menet sötétben, viharban. Erre is kellett gondolnunk.

Ahány fővilágtáj felé hazaindultak a kis tarisznyások, annyi útvigyzói tisztségviselőt neveztem ki. Nagy felelőséget jelentett ez a hivatal és nagy megtiszteltetést. Minden reggel, a kezdéskor jelentettek az útfőnökök, hogy:
– Tanító úr kérem, hazafelé minden rendben volt.

Az én nótáskedvű okos tanulóm, Vígh Feri, kedvenc csikójával,
Gidránnyal

Ma is emlékszem, hogy Bottyán Terka és Vigh Feri milyen komolyan és becsülettel látta el feladatát. Meg a többiek is. Csak nagyon ritkán fordult elő más eset.

Történt egyszer, hogy Vigh Feri – aki az én nótás kedvű, okos tanuló volt – útközben tüzet rakott. Ezt én hamar megtudtam. A „büntárgyalás” így zajlott:

– Tényleg tüzet raktál Ferkó?

– Igen... Elég nagy volt.

– Honnan vettél gyufát?

– Tasnyik Jani adta.

– Figyelj rám, ha jobba-balra kigyullad a száraz kukoricás, akkor ki a hibás? Te vagy a Tasnyik, vagy én?

– Én... mer... én vagyok az útvigyázó.

– Mennyit érdemelsz a bűnödért?

– Öt tenyerest.

– Hát akkor, hozd csak a térképmutató pálcádat és mérd ki az öt tenyerest magadra.

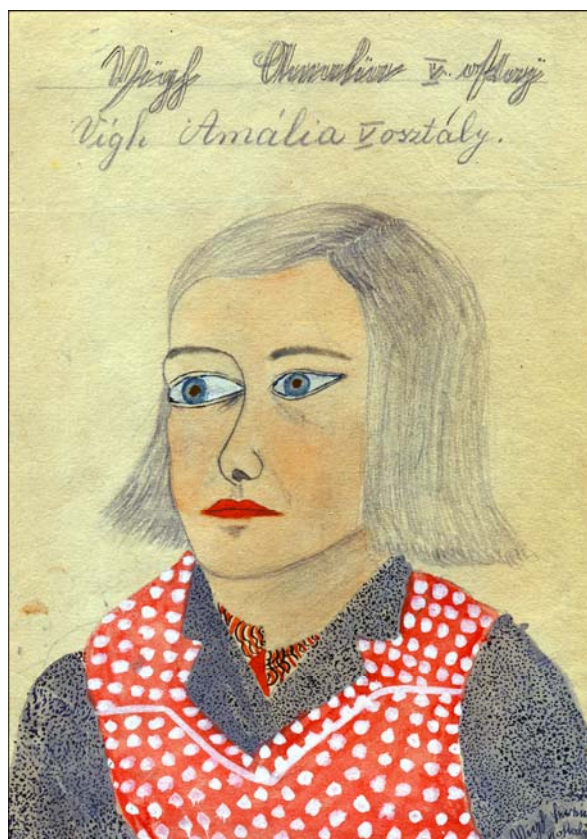
Még csak meg sem lepődött, kimérte férfiasan a büntetést.

– Várj csak egy kicsit, a tanítód is hibás, mert be tudtad csapni. Hát ezért én is kimérek magamra öt tenyerest.

Megtörtént, csattogott is rendesen.

Tudom „furcsa, vitatható büntetés” volt ez – ahogy Verdon tisztelendő nyugtázta, mikor bevallottam neki mindent. Soha többé nem fordult elő hasonló eset.

A csatát megnyertük. A nádpálcás büntetés után azonban nehezen nyugodtam meg. Talán csak 1970-ben – a nevezetes tanyai osztálytalálkozón –, amikor mindketten azt mondták: Köszönjük, hogy embert nevelt belőlünk! A toromat ugyancsak szorongatta valami.

Vigh Ferenc rajza Amálkáról

Sárka kisszentem

Még javában dühöngött a tél, a januári csikorgó fagyos tél. A búbos kemence, meg a tantermi vaskályha egyetlen prűszkölése elviselhetővé tette a hideget.

Hű-ha! Holnap január tizenkilencedike! – kaptam a fejemhez. Sarolta nap! Tudtam, mennyire örült a szerénád-nak, amikor két napos asszony volt, emlegette is nemegy-

---

szer. Hát most is készülődtem valami hasonló meglepetésre. „Jutott eszembe számtalan, szebbnél szebb gondolat”, ötlet, de végül is a helybéli cigányzenakar mellett döntöttem. Elgyalogoltam a kocsmába.

Alaposan megtanácskoztunk egy „szűkített” változatú szerenád megoldást. Gyakoroltunk, énekeltünk hegedültünk, még üveghangokat is kicsiholtunk magunkból. Hát így adtam én – nagyon komolyan – a megbízatást.

– Tanító úr! A megbízás megvan, nyugodtam hazamehet. Oszd a többit meg bízza rám. – szólt Bacsa József.

„Nyugodt voltam”, de nagyon vártam a tizenkilencedikét. Reggel korán elindult a „szűkített banda” széles nagy jókedvvel. A vezérülésen Búza István a primás, aztán a brácsás, a csellós, a nagybögös. Bacsa gazda – örökös segítőtársam – először a saját tanyájára vitte a hangászokat. Itt egy kis melegedés, többféle gyantázás, borivás zajlott – de minden csak mértékkel. Aztán betértek még telekszomszédunkhoz, Levendovics Sándorékhoz. Ott csak szerényen „gyantáztak”, melegedniük nem kellett. Sándor bátyám igen-igen örült, elhúzatta a nótáját, no és meghallgatta a főpróbát.

Ezután átlopakodtak az iskola előszobájába. Mi az első szobában szorgoskodtunk, onnan szűrődött ki egy kis pislákoló fény. Papírjaimat nagy gyorsan összeraktam, félrelöktem, amikor is felhangzott finoman, csendesen:

*„Sáríka, Sáríka kis szentem,
én magát oly nagyon szeretem.
Száll a madár, azt susogja nekem,
Hogy maga is szeret engem.”*

Később jött a többi dalüzenet is. Mind mondott valami újat, szépet, virágosat. A „kis szentem” szerette volna megköszönni a „szívhez szóló” dalokat – de nem tudta, elérzékenyült, megatódott az áhítatos tanyai csendben. Szótlanul kezét fogott a „szűkített bandával” és sietett vissza a szobába. Sokáig öleltem, úgy aludt el a karomban.

*Láttam, a régi tűz és
fény villant meg
szemükben,*

*S a lélekarang a
tanítóért is szól
szívükben.*

*Ugye, nem is volt
mindez olyan
nagyon-nagyon rég?*

*Nem hal meg az,
akire hálával
emlékeznek még.*

VJ

Vígh Piroska (Szarka Józsefné), Mezei János, Berkecz Rozália
(Bárány Györgyné), Gajda Mária (Széchényi Pálné)

Népművelés – közélet

Egy kis meditáció

De sokszor eszembe jut: nagyszerű iskola volt az esztergomi képző. Jó alapot, életre szóló muníciót adott. „Fényhintő, tudásvető, lélekmunkás” a tanító – így mondta Bartal igazgató a búcsúzásakor. Ez szépen hangzik, igaz is. De a helyszínen már közelharc folyt, kevésnek bizonyult az útravaló.

Hamar rájöttem: a tanyavilágban mindenesnek kell lenni. Mindenesnek a szó legnemesebb – néptanítói, emberi – értelmében.

Bizony-bizony a sokirányú segítségre nagy szükség volt a minden kultúrától, művelődési lehetőségtől elzárt tanyavilágban. Schmidt Miklós igazgató ezt így fogalmazta meg: „Az ezer eredőjű elmaradottságot csak ismeretterjesztéssel, felvilágosítással lehet enyhíteni. És ami még nagyon fontos, mindebben a tanítók népművelő szorgalmatossága a kulcs”. Hát ehhez tartottam magam. Először is helyben tájékozódtam. Magam is meglepődtem, milyen sokféle életközeli ismeretterjesztést műveltek Szegváron: hagyományőrző rendezvények, leventeoktatás, népünnepélyek, vöröskeresztes-, egészségügyi előadások, csecsemőgondozási tanfolyam és még sok minden más. Igazán jó alaphoz igazodhattam.

Egyszer még Szegedre is elmentem, mert sokat hallottam Lantos Béla igazgató tanító tanyai buzgólkodásáról. Nagyon örültem, hogy fogadott. Akkoriban ő már nyugdíjas éveit „szaggatta”, megkeseredett, megfáradt ember volt. Érdeklődésem, kíváncsiságom azonban felvillanyozta.

Emelkedett hangulatú beszélgetésbe bonyolódunk az iskolán kívüli népoktatási formákról, az iparos tanoncok képzéséről, a kisiskolások „gazdag lelki világának ellesett titkairól” és az alapozó jó tankönyvekről. A mai napig hálás szívvel gondolok rá és bölcs tanácsaira.

Tele voltam hát útravalóval, ötlettel, tervekkel. Egyszerre akartam megváltani a világot. Persze, hogy nem hagyta. Kezdeti próbálkozásaimat éppen ezért fájó kudar-cok kísérték. Igyekeztem hát kanyargó fantáziám megfegyelmelni és türelemre, apró araszoló lépésekre intettem magam.

„A drága Viktória testvér az én kis szemüvegesemmel”

Beültem hallgatónak Vajdovich doktor, Viktória „testvér” és Schmidt Miklós előadásaira. Igen-igen hasznosak, tanulságosak voltak. Beszédes nagy csend, feszült figyelem, érdeklődő tekintetek – így emlékszem az előadások hangulatára. Bacsza Anti bácsi meg – aki mellettem ült – azt mondta:

– Öregember vagyok én tanító úr, de minden érdekel. Meg hát nekem mondják. Oszk meg kérdezni is lehet.

Téli esték – viharlámpával

Így hát mindebből okulva folytattam tanító-elődeim felnőttoktatási gyakorlatát, szerveztem a népművelési előadásokat. Mindig telt ház volt. Ma is látom lelki szemeimmel, ahogy gyalognak hallgatóim viharlámpákkal a kezükben, dagasztják a sarat, legyűrik a hóvihart és a sörényes nagy szeleket. Legszebb emlékeim közé sorakoznak ezek a rendezvények, kicsi vibráló fénypontok a hosszú téli estéken.

Gondosan – szinte kínos aprólékossággal – készültem az előadásokra. Igyekeztem a mondandót szemléletessé, életszerűvé tenni: rajzoltam, vetítettem, felolvasást tartottam, a témához igazodó műsort szerveztem. Volt is érdeklődés és közös öröm. Hát még amikor kedves kis tanítványom

Bacsa Jóska a lepényevő versenyen

Gajda Marika szavalt és énekelt a Toldi esten (meg máskor is). Igazán nagy siker volt. Egyszer még Bacsa József is fellépett. Így bizonyítottam be, hogy ugyan első lett a lekváros lepényevő versenyen, meg a futásban, de verset is tud mondani átéléssel, szépen, hangsúlyozva. Kapott is vastapsot.

Egyik nap – úgy estefelé – Bacsa József szomszédunk átjött hozzánk feleségével, Tyukász Ilonkával és kislányukkal, Eszterrel. A mindig mosolygós Ilonka odaült a nagy rézágý szélére és hosszasan meghitten beszélgetett feleségemmel. A négyéves Eszterke meg vígan játszadozott, türelmesen megvárta, amíg a kétoldalú eszmecsere befejeződik.

– Ilonkám, sütöttem pogácsát, de „ehetetlenül” zsírosra sikerült. Nagyon sajnálom! – így a feleségem.

– Egyet se búsuljon a tekintetes asszony, kérek egy kis lisztet, tejet, „elintézem” én a pogácsát a konyhában – válaszolta a szomszédasszony és eltűnt.

Egy óra sem telt bele, mindnyájan dicsértük a frissen-sültet. Ez a látogatás azért is maradt emlékezetes a számomra, mert erősen biztattak a vendégek:

– Tanító úr! Nagyon kell az esti iskola, főleg a számtan-mértan tanfolyam. Tessék elgondolni egy „nagyhatalmú” faügynök járja a falut, akit csak tud, csúnyán átver, szegény Borosékkal is próbálkozott a minap.

Hallottam is, tudtam is ezt, mert Borosné üzent nekem, menjek el hozzájuk, szeretne tanácsot kérni tőlem.

Magyar Rozália férjével, és „egy szál Virág”

Számtan-mértan tanfolyam

A számtan-mértan tanfolyam tárgykörét – okulva korábbi kudarcaimból – alaposan megtanácskoztam Schmidt igazgatóval meg a helybéli tanítókkal is. Erre az összehangolt igényre és alapra már biztonságosan építhettem. A módszert meg felnőtt hallgatóimmal közösen izzadtuk ki.

Hetenként kétszer tartottam ezeket az előadásokat a Kórogy-parti meg az újfalusi iskolában. Hallgatóim között volt a tizenhét évesen egybekelt ifjú pár és Bacsa Anti bácsi feleségével, már túl a hatvanon. Ide járt Vigh Miklós, Gajda Pista bátyám, Bacsa József és még sokan mások. Soha nem hiányzott senki.

Hogy mi mindent tanultunk? Alapműveleteket, egyszerűet, úrtartalom-számítást, szöveges feladatokat oldottunk meg az erdő, a mező, a termőföld adataival. De még a holdtutazásról is elméltünk. Kiszámítottuk azt is, hogy a „nagyhatalmú” faügynök negyven pengővel akart kevesebbet adni Boroséknak. Jártam előtte náluk, az akkor még Szőlőhegynek nevezett szelíd domboldalon. Itt lakott két lányával az igen szegény özvegyasszony. Megmértem hát – mint Döbrögi – a legszebb diófáját, és vittem az adatokat hallgatóimnak.

A tanfolyam ünnepélyes befejezésének időpontját – ahogy ez szokás volt – bejelentettem a szegedi királyi tanfelügyelőségre. Választ is kaptunk a vonat érkezésének időpontjával, ráadásul maga Csernay Mátyás főtanfelügyelő tisztel meg bennünket Szegedről. Hát ez aztán tényleg elismerés és öröm! – gondoltuk.

Csikorgó tanyasi zimankóban, lovas szánkóval mentünk a népművelési titkár elé. De nem jött senki. Így aztán megtartottuk magunknak a vizsgát, a magunk örömére. Ment is minden szépen. Gyönyörű oklevelet állítottam ki hallgatóim részére és elköszöntünk egymástól.

Búcsúzóul még Vigh Miklós odaszólt:

– Tanító úr! Mondja meg, mi a nyavalyát fogunk mi csinálni a hosszú téli estéken a tanfolyam nélkül?

Hát nekem ez volt az igazi elismerés.

Családlátogatás kotlóssal, fogalmazással

Mindig örömmel látogattam a családokat. Biztonsággal állítom, hogy ez a szoros, szinte napi kapcsolattartás nélkülözhetetlen a tanító munkájában, a nevelés folyamatában. A képzős „recept” alapot adott ehhez is, hiszen elég sok ilyen jellegű gyakorlatot is végeztünk, még dolgozatot is írtunk, de ez mind kevésnek bizonyult itt. Az élet, a tanya, sok-sok mindent módosított, kikényszerítette a legjobb módszert.

Persze, hogy nem szorítkozhattam csupán a „lebegő” elméleti pedagógiai elvekre. Meghallgattam a családi bölcseségeket, gyermeknevelési tapasztalatokat és mindent „megtanácskoztunk”. Ezért kaphattam én is, az itt népművelő tanítók is – megbecsülést, tiszteletet.

De sokszor ültem Mészároséknál, Mezeiéknél, Berkeczéknél, Magyaréknál, mind a két Vigh családnál, Botytyánéknál, Gajdáéknál. Hiányos az emlékezetsor. Egy biztos: élet- és emberismeretet, pedagógiát itt tanultam az Isten háta mögötti tanyavilágban.

Berkecz Janikáék már előre tudták, kiszámolták mikor is jutok el hozzájuk. Meg is indult napokkal előbb a nagy készülődés, tisztogatás, portörölgetés, sütés-főzés. Janika bent üldögélt a szobában. Előtte palatábla a palavesszővel.

- Mit csinálsz Janikám?
- Rajzolgatok.
- Aztán mi a csodabogarat?
- Ami éppen eszembe jut.

Ekkor kezdett el mocorogni és hangoskodni a kotlós. Őkelme az ágy alatt trónolt egy kosárkában. Mindez húsvét tájékán volt, az első osztály vége felé.

– Hát Janikám, rajzold le a tanító bácsidnak a kotlóst, a kosarat, a másik oldalra meg írd róla valamit! De csak, ha kedved van. Jó?

A rajz elkészült. A tojások művészi rendezetlenségben, több sorban – a kotlós alatt, meg kívül is. Elképesztően sok tojást rajzolt. Ha mind kikelne, „púpos nagy gazdaságot kínálhatnánk össze”. Szó szerint így mondta Janika édesapja, amikor már távozóban voltam.

A rövid írás így szólt az első osztály dicséretére mondván:
„Űl a kotlós a tojásokon. Senki sem mondta neki, de tudja magától. Okos a kotlós, melegíti a tojásokat. Tudja, hogy egyszer csak kibújnak a kicsibék. Akkor lesz nagy csipogás és örül a kotlós a gyerekeinek. Ilyen okos a kotlós. Amit tud, azt magától tudja.”

Bevallom, meghatódtam. Még ma is agyamba van írva az egész szóról-szóra kitörölhetetlenül.

Munkában a tanító úr

Modern logopédia virágokkal

Örömmel, megelégedetten kerékpároztam hazafelé. Útközben jutott eszembe, hogy Bottyánékhoz még be kell ugranom. Házuk tája és lakásuk nagyon szerény volt, de minden tiszta, gondozott. Ebbe a szegénységbe fogadtak be még egy árva, beszédhibás menhelyi kislányt, Ludva Etelkát. Igazán nem hagyhattam, hogy annyiféle ostorcsapástól szenvedjen, segítettem, ahogy tudtam, ahogy lehetett. Persze, hogy kínlódott beszédes víg társai között. Szinte kidagadtak nyakán az erek, annyira szerette volna ő is mondani a magáét.

– Terka! Hozzál csak nekem egy tollszárat! – szóltam.

Tisztára mostam, fertőtlenítettem a toll felső, lakkos részét, majd hol itt, hol ott leszorítottam a riadt kislány nyelvét és bízattam, beszéltettem.

– Jót akarok neked Etelka! Figyelj nagyon! Látod máris szebben mondtad a tulipánt.

Hát erre felbuzdulva, türelemmel viselve a modern lo-gopédiát – alig akarta abba hagyni a gyakorlatokat. Csak mondogatta: tu-i-pá... tu..i...pá.

Egy év múlva pedig – sok-sok ismétlés és gyakorlás után – az összes virágnevet tudta.

Babamérleg

Purgelék is többször hívtak, üzentek: látogassak el hozzájuk is. Végre erre is időt szakítottam, hajtott a lelkiismeret. Tőlük nem járt hozzám senki, de ismertem és becsültem az egész kiterjedt családot.

Barátságos tiszta lakás és hatalmas sírás fogadott. Egyszerre beszélt a két szülő, a kicsi pólyás Palikára „panasz-kodtak”:

– Nem megy semmire sem ez a gyerek. Pedig sokáig és annyit szopik, hogy csak na. De aztán még tovább ordít, s bög. Hát ezt hallottam is. Odamegyek a bölcsőhöz, nézem-nézem a pöttöm rúgkapálót. Szomorúan állapítom meg, itt nincs egészséges „bőrfeszültség” a kicsi bőre „petyhüdt”. Ez éppen elég jelzés a „bajra”: biztos nem szopik eleget.

Megkértem a papát, most mindjárt menjen el hozzánk a babamérlegért, aztán majd egy kicsit méricskélünk.

– Ugyan már tanító úr! Nincs itt mit mérni! Nézze meg az anyját! Van ott tej elég, hiszen akkora, mint egy ház. – vá-

---

laszolt a családfő viccelődve. De látta elszántságomat, elindult a babamérlegért. Jött is vissza hamarosan.

Megmértük a kicsit szopás előtt és utána is. Bizonybizony a szükséges súlynak csak a felét mutatta. Éhezett! Ezért sír annyit. Megbeszéltük a pótlást feles tehéntejjel. Mindent megígértek, én meg azt, hogy nem árulom el őket Vajdovich doktornak és Viktória nővérnek. Jóval később – már Zalában, Egyedután laktunk – levelet kaptam:.. Gyönyörűen fejlődik a kis Palkó ... Hálálkodtak a messzi távolból. Velük együtt örültem!

„Ritka búza, ritka árpa”

Szeretnék még beszámolni történelmi hűséggel egy emlékezetes, „népművelői szorgalmatosságról.” A híresnevezetes szarkalábas színdarabról van szó.

Még képzős koromban – önképzőkörös társaimmal közösen – írtunk egy színdarabot. A címére már nem is emlékszem, de az nem is lényeges. Arról szólt, hogy – amíg élünk, féltőn kell őrizni, ápolni csodálatos anyanyelvünket. Annak is kötelessége ez, aki hosszú külföldi – például amerikai – távollét után hazajön, és már „töri” a magyart, meg még egy kicsit „rá is játszik”.

Próbáltunk, próbáltunk sokszor késő estébe nyúlóan. Pünkösdvasárnapra terveztük a bemutatót. De vasárnapra akkora záporosó lett, hogy el kellett halasztanunk. Mondtam is fejlógatva sűrűn: No, befellegzett a színelőadásnak. Hanem azután másnap vidám aranyló nap köszöntött ránk. Korán reggel megindult a szülőáradat az iskolaudvarra és hajrá, mindenki együtt neki a színpadnak!

Előre elterveztem, lerajzoltam mindent. A főrendezők – kezükben a sokszorosított „haditervvvel” – lázasan dolgoztak. Kukoricagórék alapzat-deszkáiból lett az alapzat, az oldalszínfal meg szarkaláb füzérekéből készült varázslatos szépre. Délután háromra megélénkült a határ. Innen is, onnan is jöttek a népek, hónuk alatt székekkel, deszkákkal, sámlikkal. Lett is a hokedliből meg a tiszteletre méltó nagy, erős deszkából olyan „helyre-pad” a nézőtéren, hogy bárki megirigyelhette volna. A színpadi hatás meg valóban fel-emelő és lebilincselő volt.

A híres-nevezetes „Szarkalás” színdarab

Egy személyben én voltam a „szűkített” cigányzenakar. Ocsovay Gábor barátom hegedűjén úgy játszottam, hogy a lelkem is beleremegett. Húztam, húztam a csárdást. „Bence Boriska” (Gajda Marika) és „Füstös Gyurka” (Vigh Feri) meg úgy ropta a táncot, hogy majd beszakadt a masszív

---

színpad. Kristálytisztán, ízes tájszólással, gyönyörűen mondták a szöveget. Így volt igaz, így volt szép.

Bárány Sándortól kaptam ezt a fényképet:
szállítja a zenealkalmatosságokat

Amúgy a zenéhez, az énekhez mindig is nagy kedve volt.

Mondtam is neki: „Húzzad, húzzad Sadikám, csak ne hulljon a vakolat, és ne repedjen a dobhártya! Ez aztán nagyon tetszett neki, még akkor is húzta, amikor a nézősereg már hazafelé tartott. Igen-igen örültem, amikor meghallottam, hogy jó zenész lett belőle. Meg is írta nekem, fényképet is küldött, ahogy kerékpárom tolja a zenealkalmatosságokat.

Ezt az előadást a „messzi látó” környék tanyai iskoláiban, de még Derekegyházán is meg kellett ismételnünk. Hát ennek aztán boldogan tettünk eleget. Hat lovas gazda – társadalmi fuvarban szállított bennünket. Ma is emlékszem, hogy a szomszéd iskolák tanítónői – Svella Szilárdka és Csajághi Erzsike hatalmas lelkesedéssel segédkeztek. „Kibeszélhetetlenül szép színdarab volt” – ahogy az immár „zenész” Bárány Sanyi mondta.

A legvégén meg több szólamban mindenki együtt énekelt: „Ritka búza, ritka árpa...”, meg „Nyílik már a szarkaláb odakünn a réten.” A közös öröm, a siker engedékennyé tett. Fél-tett hegedűmet odaadtam Bárány Sadinak, hadd próbálja ki.

Tavasztól tavaszig

Telt-múlt életem segédtanítói korszaka: megküzdött sikerekkel, örömeikkel. A gondokból, bajokból is kijutott bőven.

De a szekér haladt. Volt hétszilvafás birodalmam, iskolám, otthonom, családom. Itt volt nekem a kicsi feleségem, aki eljött velem Esztergomból, ide a világ végére. Még tanítani is be „mert” menni a nagy ismétlősök közé. Megszereztette ezeket a lányokat, nyakigláb fiúkat. Kölcsönösen megéreztek valami nagy-nagy szívmelegséget egymásból. Bizony-bizony Sárka kis szentem! Ötöst adok most neked abból a csupa izgalomban átélt tanyai három évből. Utólag bevallotta: mindig félt a szikes sivatagban. Hát még ha tudta volna, hogy az iskolakapu sohasem volt bezárva.

De sokszor állt és várt azt ablak előtt, karjában kisfiunkkal. Ma is élő, eleven gyönyörű kép. A kis trónörökös pedig erősödött, nődögélt, amint az szokás. Az egészségügyi védőnő, Wágner Viktória azt jegyezte fel róla: „kiemelkedően szépen fejlődik, testsúlya a korának megfelelő”.

De aztán szomorú tavasz köszöntött ránk. Szilveszter nyolc hónapos sem volt, amikor számarköhögést kapott. Napokig-hetekig figyeltük, lestük, karunkba emelve sétáltunk vele, mert hosszan, fojtottan fuldokolva köhögött. Vajdovich Árpád doktor napi vendégünk lett. Jelenléte mindig megnyugtató bennünket, de a kis beteg állapota nem javult.

– Be kell vinni a kicsit Szegedre, a gyermekklinikára! – mondta az orvos, hangjában aggodalommal és együttérzéssel.

Így tettünk. Az igazgató főorvos külön szobát adatott feleségemnek és gyermekemnek. Én kétszeresen is megijedtem a nagy előzékenységtől és így szóltam:

– Igazgató úr, helyettes tanító hozzátartozójának nem jár OTBA-segély.

– Arra én nem adok semmit! Első a beteg! Ki törődik az OTBA-val ilyenkor! – válaszolt határozottan.

Dicséretére mondhatom, végig megtartotta emberi és orvosi magatartását, de megmenteni már nem tudta a kis beteget. Harmadnapon kaptam meg a táviratot: „Szilveszterke meghalt! Holnap temetés”.

Utaztam Szegedre. Előtte Schmidt igazgatótól kértem kölcsön pénzt, mert: „Helyettes tanító elhalt gyermeke után nem jár temetési segély. Szeged Ph., Kis Károly, Kir. tanfelügyelő”.

Megszűnt a világ, sírni nem tudtam. Hanem amikor a kántor ugyanazt az éneket kezdte el, amelyet én szoktam énekelni gyermekek temetésekor, akkor kitört belőlem a visszafojtott bánat. Sírtam visszatarthatatlanul. Sírtam menthetetlenül. A kántor hamar végzett. Rám várt a szokatlanul nehéz feladat: nekem kellett vinnem a kis koporsót, hiszen nem tellett a pénzből másra, nemhogy koporsóvivőre. Vittem-vittem a gyermekemet a szörnyű faládjában és végigsírtam az utat az alsóvárosi temetőig. Temettem az álmaimat, a reményeimet. Temettem a múltamat, a jövőmet, a napfényt.

A szertartás után rohantam a kórházba.

– A feleségét nem szabadna kiengednünk. Nagyon beteg. Éppen hogy talpra tudtuk állítani, egyik ájulásból a másikba zuhant. Vigyázzon az asszonykájára! – mondta búcsúzóul az igazgató, hangjában sok-sok melegséggel, együttérzéssel.

A tavasz hiába dáridózott, Szegvár felé egy mindenéből kifosztott, összetört emberpárt vitt a vonat.

„Hej, élet, élet”

Bevetem az Alföldet

Nyomasztó napok, hetek következtek. Ólomsúllyal nehezedett ránk a bánat: napfényes égből a villámcsapás. Valahol, fent egy távoli csillagon kicsi angyal hintázik. Itt – a tanyasi valóságban – negyvenkét kis gyermek rója a kilométereket. Minden áldott nap.

Egymásba kapaszkodtunk. Engem valahogy mindig megnyugtató, ha kilovagolhattam – kölcsönnyeregben, kölcsönlovon. Boldogan vágattam az „Alföld tenger sík vidékén”.

Már korábban rábukkantam egy árva, gazdátlan kb. két holdas földterületre, az iskolától elég messze, de még szabad szemmel elérhető távolságban. Valamit vonzott ide. Többször is megismételtem a látogatást. Mi lenne, ha hajrázás közben bevetném ezt a földet a gyönyörű virágzó méhfűnek a magjával? Senki sem venné észre – morfondíroztam magamban. Egyik nap aztán felkészültem. Alkalmoszerűen öltöztem, éppen úgy, ahogy „kályházni” szoktam, meg az udvart takarítani. Erős szél fújt, nem zavart. Fogtam a batyumat és „hajrá”.

Bevetettem – suttyomban – a két holdat a méhek és a magam örömére. Megyek haza a jól végzett munka lelkes hangulatával, kezdeném mondani, mesélni, hogy..., de feleségem riadtan meredt rám:

– Úristen! Mi történt? Hol járt? Jól van?

Persze, hogy megijedt. Csak a szemem látszódtott ki a porból, piszokból.

– Nincs semmi baj! – nyugtattam őt, csak bevettem a nagy magyar Alföldet.

Hát erre – meg az ijesztő látványra – hosszú idő óta először olyan jóízűt nevetett, hogy újra átöleltem az egész világot.

Az „Utolsó vacsorát” is a tanyán fejeztem be,
a nagyszülők ültek modellt

Vágjuk a rendet

Tomboló nagy meleg lett. Ez már az aratás ideje. Az iskola melletti gondosan művelt területen Bacsa Gyura bácsi éppen aratott... méghozzá teltszemű gyönyörű búzát. A három Bacsa férfi vágta a rendet, a három feleség meg marokszedőként szorgoskodott.

Éppen vizet húztam, odaláttam.

– Jó munkát kívánok! – köszöntem illőképpen.

– Köszönjük! Része legyen benne tanító úr – feleli Gyura bácsi, mint korelnök.

Bevittem a vizet, kimentem az aratókhoz.

– Kérem a részem, kasza is kellenék! – szóltam teljes komolysággal, elszánta.

– Nem mondtam komolyan – szabadkozott a korelnök, de azért oda adta a magáét.

Talán el is készült rá, hogy csütörtököt mond a tanító kaszatudománya. Beálltam szépen a sorba. Birtam, megtanultam én azt nyaranta nagyapám földjén. Meg nem is maradhattam szégyenben. El is terjedt a híre tudományomnak. Nemsokára másik szomszédom, Levendovics Sándor zörgetett be hozzám a hajnali órákban:

– Gyerünk kaszálni tanító úr! Ha nem restelli!

Dehogy restelltem. Vettük a kaszákat, a satöbbiket és mentünk a határba.

„Dínomdánom”

Egyszer igen nagy megtiszteltetés ért bennünket Bottyánék részéről. Beállított hozzánk egy felpántlikázott hetyke vőfély és ünnepélyes rigmusokkal meghívott bennünket a nagyobbik leányzó, Juliska lakodalmába. Őt nem is tanítottam, csak a húgát, Terkát. Ez a pici lány azt írta egyszer fogalmazás órán, hogy: „Szegények vagyunk, mint a templom egere. Sok az egér! Édesanyám babot szokott főzni. Jó sokat, mert akkor estére is marad.”

Így aztán megértettem, hogy a lakodalmas „hajcihő” alaposan megviseli a család soványka erszényét.

– Kiteszünk ám magunkért tanító úr! Nem bab lesz a lakodalmában, hanem birkapörkölt... – újságolta nekem a

---

Bottyán gazda. Nem hencegésből mondta, inkább szomorúsággal a hangjában. Aztán így folytatta a „kitárulkozást”:

– Mert... nincs szerelem tanító úr! Még egy szikra sem. De ez a Deák István igen becsületes legény, tisztos vagyont hoz a házasságba. A kis lányom sokat sír... meg a feleségem is. Hát majd valahogy csak lesz. Talán összeszoknak!

Megvettük az esküvői ajándékot, babamérleget, ráadásnak díszes tortát készítettünk. A nagy napon aztán elindultunk kettesben a lakodalmos házhoz. Az U alakban felállított asztaloknál a tanító házaspár számára két üres hely fenntartva. Ez volt a szokás, így adták meg a tiszteletet.

Megkezdődött a szíves kínálás. Tényleg kitétek magukért, mert még aranyló sárga tyúkhúsleves is volt. Szegény Bottyánék! Ugyancsak összefogtak a cifra szegénységben. Kanalazgattuk szorgalmasan a finom levest, de a kis szentem-feleségem a birkapörköltből már nem tudott egy falatot sem enni. Valami furcsa émelyítő érzés megakadályozta ebben.

Akkor még csak sejtettük az okot – amit később Vajdovich doktor állapított meg... Sajnáltuk otthagyni kedves vendéglátóinkat, a lakodalmos népséget, de nem tehettünk mást. Majd megkövetem őket – gondoltam. Így illik. Elindultunk haza – egymásba kapaszkodva.

– Úgy szeretnék enni egy kis zsíros kenyeret! Lila hagymával! – szólt otthon Sárrikám a legnagyobb meglepetésemre, öröömre.

– Már kenem is, hozom is! – mondtam, és „elvágtattam” a konyhába. Ezt most én készítem el. Fölséges vacsora volt – nyugtáztuk, és friss kútvízzel koccintottunk.

Hosszú idő után újra álmodoztunk, tervezgettünk, „számolgattunk” és reménykedve vártuk az új tavaszt.

Amikor a tanító bíró

A „dolog” úgy esett, hogy a „nagytermészetű” Mészáros László (alaposan) megbicskázta, vállon szúrta jó barátját, Bacsa Józsefet. Mindez a faluszéli kocsmában történt. Szalonnáztak éppen, szolidan iddoggáltak hozzá. Hogy-hogy nem egyszer csak a jó barát, Mészáros László tányérjáról szúrt fel a bökőjére egy tetszetősebb szalonna darabot. Erre aztán elsodorta az igen-igen nagy természet Mészáros gazdát és csak úgy ültében belevágta bicskáját Jóska vállába. Nem részletezem a véres drámát. El lehet képzelni!

Mi lett az egészből? Hosszú-hosszú kórházi ápolás és büntárgyalás a tanyai iskolában. Úgy alakult, hogy eljött hozzám mindkettő külön-külön. Előadták az ügyet... igazán őszintén, becsületes férfi módra. Látszott rajtuk, bánják az egészet erősen. Ezért volt könnyű a bíró dolga. Megmondtam nekik, mikor jöjjenek el újra, egyszerre. Pontosak voltak! Külön-külön jöttek, beültek a tanterembe – jó mesze egymástól.

Odafüleltem. Feszült nagy csend. Kicsit vártam, hadd „puhuljanak” Aztán bementem hozzájuk. A csend folytatódott. Én is nagyokat hallgattam. Néz maga elé mind a két jó ember, mereven, eltökélten, leszegzett fejjel, de semmi gyűlölködés. Ez jó!

Beindult a tárgyalás:

– Mondja el Mészáros László, hogyan is történt az eset!

Elmondta történelmi hűséggel... kissé akadozva. Később hozzátette: – Nem kellett volna szúrnom.

– Bacsa József! Mondja meg, ha valami másképp történt!

– Pontosán így esett a dolog... tanító úr!

Hosszú szünet után:

-
- Nem kellett volna bántanom a szalonnát!
- Nahát... most akkor, hogy is lesz ez elintézve?
Feszült, nagy csend. Mészáros László megszólal.
- Hát úgy lesz tanító úr, hogy megfizetem a kórházi költségeket.
- Jó lesz így Bacsa József? Nincs valami kívánsága?
- Jó lesz tanító úr. Kívánságom nincs.
- Hát akkor maguk mondták ki, amit én is határoztam. De ha egyetlenegyszer meghallok valamiféle nagyképű kijelentést, hogy...”Belevágtam a kést, de meg is fizettem, amibe került” vagy „Belém vágta a bicskát, de meg is fizettem” – akkor én leszek a feljelentő és a terhelő tanú is. Ehhez tartsák magukat! Kérem, most pedig fogjanak kezét! Kezet ráztak, én is velük. Mentek leszegzett fejjel haza..., külön-külön.

Talán még negyedév sem telt el, megbizonyosodhattam róla: szent a béke. Szegvárról, tanítógyűlésről iparkodtam éppen haza. Látom ám a kocsmából jönnek kifelé az emberek. Lassítottam. Elöttem egy szelíden hullámozó sötét folt, egymásba kapaszkodva az én két barátom: „Akácos út, ha végig megyek...”, meg „Száz forintnak ötven a fele.”

Hát ez nagy igazság volt!

Megjöttem!

A tanítólakásban két valóságos csoda tanyázott: a búbos kemence és egy nagy családi rézágy, amit még édesapám készített, amikor megjött Törökországból. Ezt a még a sötétben is világító alkalmatosságot külön, nekünk „bütykölte”. Éjszakába nyúlóan dolgozott vele: simította, finomította, csiszolta, fényesítette. Volt is öröm, amikor elkészült.

A drága mama! Égkék anyagból varrta rá a terítőt: fodrosat, habosat.

A sarokban a nevezetes rézággy mellett egy harcviselt, puha, kényelmes karosszék díszelgett. De sokszor üldögéltem benne kicsi feleségem betegágya mellett, mert hogy a szíve alatt „óriás” baba mocorgott – ahogy Wagner Viktória testvér jósolta. A születendő élet – a második trónkövetelő – mindent elvont, felélt az anya szervezetéből. Alig-alig tudott enni, feltűnően lesoványodott. Pár héttel a szülés előtt már karjaimban hordoztam őt, apránként adogattam neki a falatokat. Soha-soha nem panaszkodott, inkább még engem nyugtatott, csendesített. Erre szükség is volt, mert abban az öregecske karosszékben visszapergettem állásbőrű múltamat. Hol egyik, hol a másik kudarcos-harcos történetet meséltem, újra átéltem a nagy „gyaloglásokat”.

– Tudod Sárrikám, a léleksebzett ember testi fájdalmakat érez. Így voltam én az emlékezetes horti-bukás után is. Jó szokásom szerint gyalog indultam hazafelé, amikor is „útonállókkal” találkoztam. De nem is akarlak téged ezzel fárasztani.

– Mondja csak, mondja! Engem érdekel, legalább nem figyelek az égzengésre. Csak arra kérem, ne indulatoskodjék, ne mászkáljon föl-le!

– Szóval... ahogy ballagok a nagy magyar éjszakában, két sötét alak vágódik elém.

„Állj! Ni, még majd nekünk jön!” – mondták nem éppen barátságosan.

Érdekes, szívem semmivel sem vert gyorsabban, mint máskor. Nem jöttem rá, hogy talán meg is lehetne rettenni, volt bajom úgy is elég.

„Hány óra lehet?” – kérdezte az egyik.

„Nincs órád!” – vágtam rá.

Nem szóltak egy darabig. Én sem. De figyeltem őket erősen.

„Tudna adni egy cigarettát?” – így a másik.

Aha! – gondoltam – a jól ismert mese. Zsebbe nyúl a páciens, és máris a nyakában vannak. No ti szerencsétlenek, jóval kezdtetek ki – gondoltam.

„Nem cigarettázok én már régen” – feleltem nyugodtan, csendesen.

„Aztán mié’r nem?” – firtatták.

„Mert mások elszivarozzák előlem.”

„Aztán mié’r gyalogol, mié’r nem vonattal utazik?”

„Nincs rá pénzem”

„Mié’r nincs? Micsoda maga?”

„Tanító vagyok, állás nélkül.”

Megenyhültek, hosszan méricskéltek a hold fényénél. Persze, hogy nem útonállóak voltak. Hatvanba igyekeztek munka után... a cukorgyárba. Pénz nélkül indultak, mint én. Állástalanok, mint én. Salgótarjánból jöttek. Végigkilincseltek az acélgyárat, szénbányát, a selypi cukorgyárat, a cementgyárat. Útközben végigkopogtatták a kőbányák irodáit. Jártak a malmokban. Szerencsét próbáltak minden közbeeső vasútállomás pályamesterénél: nem kell-e pályamunkás. Sehol nem kellettek! Egyikük napszámos volt, a másik kitanult szakmunkás.

„Pangás, pangás mindenütt tanító úr... a család meg... de ne is beszéljünk róla.”

Ebben maradtunk. Éppen csak nem ölelkeztünk össze.

Idáig jutottam az emlékezésben, a nagy mesélésben, amikor elcsendesedett az égiháború. Felálltam, rossz szokásom szerint járkálni kezdtem. Feleségem mélyen aludt.

Arcán angyalszelídség. Másnap reggel – április huszonegyedikén – egészen korán azt kérdezi tőlem:

– Nem bántották azok az útonállók?

Hát tehettem-e mást, minthogy odaborultam hozzá és csókoltam, csókoltam,... ahol értem, hiszen a szívét, az értem remegő szívét úgysem érhettem el. Szeretlen szeretettel, majdnem „agyonöleltem” mindkettőjüket.

Nem sokkal ezután Sárrikám csomagolni kezdett. Óvatosan karomba emeltem, felültünk a lovas kocsira és irány az egészségház. A drága Viktória „testvér” és Vajdovich doktor már várt bennünket. Másfél óra sem telt el, felsírt a kisfiúnk: Megjöttem! Itt vagyok! Örüljete!

Dáridózó tavasz volt, szívemben csendes orgonaszó: „Égi jószág! Hiszek benned! Tudom, hogy szeretsz.”

Cseresznyefaág

Telt, múlt az idő. Kisfiúnk, Gellért ugyancsak hamar mosolygott a világra, az meg vissza. Egyik nap táviratot hozott a postás. Szüleim üzentek: „Papával együtt érkezünk, este hatkor. Várjatok!”

Volt is öröm, nevetés, közös fürdetés, sütés-főzés és egyebek. Ezeremester édesapám arcán látható izgalom. Huncut titokzatossággal bontogat, nyitogat egy nagy csomagot. Hogy is tudták Pásztóról elcipelni? – gondoltam. Három keréken guruló, forduló, irányítható csodajárókat varázsolt, hogy „ezzel az én férfi-unokám könnyen megtanul majd járni”.

Az „aranyhajú Gellért” anyukájával...

...és apukájával

Úgy is lett! Ment a járás, mint a karikacsapás.

Szüleim még nálunk tartózkodtak, amikor egy igen-igen emlékezetes eset történt. Amíg élek, nem felejttem el. Késő délután beállít az iskolába kedves kis tanítványom, Mezei Jani. Kezében egy akkora cseresznyefaág, mint egy

---

családi karácsonyfa. Ugyancsak szemlélődnöm kellett, mire megtaláltam őt alatta. Gyönyörű pirosuló cseresznyék az ágon! Öröm volt nézni.

– Mit cipelsz te, Janikám? Mi ez az ágas-bogas „jószág”?

– Cseresznyefaág! Hoztam Gellértkének, hogy ő is ehessen fáról cseresznyét.

– Hogy is bírtad el? Csoda, hogy nem nyomott agyon. De miféle seb ez az orrodon?

– Hát... az úgy volt... mikor csúsztam lefelé, meghorzsolódott az orrom, meg egy kicsit az arcom is.

Meghökkenem: a szeme könnyes, lázban égő, az egész gyerek remeg. Felemelem a karját, kínos fintort vág. Vizsgálom a hónaljmirigyeket, meg a nyakát, arca eltorzul a fájdalomtól.

– Aszonták, katonadolog! – mondja közben fájdalmát leplezve.

Te jó ég! Csak nincs ennek a fiúcskának tetanusz mérgezése, attól a kis horzsolástól? De bizony az volt!

– Hamar, hamar „lóra” Janikám! Ülj csak fel a biciklimre, megyünk édesapádhoz.

Begurultunk Mezeiékhez. A családfő éppen a kocsival mesterkedett valamit.

– Kérem, gyorsan befogni! Ennek a fiatalembernek tetanusz mérgezése van!

Szót fogadott, jól tette. Elrobogtunk, mint a villám, mint a szélvihar. Az „ezermester” Vajdovich doktor szerint még jókor érkeztünk...”fél óra múlva már nem tudott volna segíteni”. Hála Isten – gondos ápolás után – életben maradt a kis beteg.

Janikám! De szeretnék most látni!

1970. november 8.: az „érettségi találkozó”

Beborult az ég

Nem reméltem, de az „érettségi találkozó” is elkövetkezett 1970 novemberében. Harmincöt év múltán. Meglepő és felemelően szép volt. Lelkem mélyéig felrázott. Nagyon örültem. Még egyszer átölheltem kedves tanítványaimat.

Mennyi-mennyi emlék, egyszer még mindent megírok, ha a kezem engedi. Három mozgalmas, felejthetetlen tanyai év. De szívesen maradtam volna! El kellett jönnünk mégis, odahagyva az emlékeket. A szomorú „menekülést” sokszor álmodtam vissza; milliószor végiggondoltam, valahogy így történt:

Szikrázó, vidám nyár volt, mégis úgy éreztem beborult az ég, legalább is nekem. Bacsza József már ott állt az iskolaudvaron, fényes, szép lovaival. Szentesre indultunk. (Onnan majd vonattal megyünk Zalába.) Szerény

---

rakományunkkal, pedig már Letenye felé tarthat a teherautó. Viszi közös tanyai múltunkat, a nagy családi réz-ágyat, az öreg karosszéket, az aranyhajú Gellért játékeit, a fából készült „kacsamadarat”.

Nem maradt a tanítólakásban semmi, semmi: csak a padláson a kis Szilveszter babakocsija – benne – csörgő. Visszanéztem, amíg csak lehetett.

Utószó

Az előbbi sorokkal fejeződött be édesapám visszaemlékezése, ahogy életének egy igen küzdelmes szakasza is. A tanyai három év vége felé kedvező állásajánlatot kapott Zala megyében. Nagykanizsa közvetlen közelébe, Letenyére hívták igazgató-tanítói beosztást felajánlva. Nehéz szívvel, sok-sok szempontot mérlegelve – útban volt a harmadik gyermek – vállalta az állást.

Új fejezet kezdődött családunk, mint ahogy az ország életében is: sok örömmel, sorsformáló eseménnyel, világéggel, hosszú-hosszú „utóféldrengéssel.” Az 1945-ig terjedő letenye-egyedutai időszakról még találtam széljegyzeteket, leveleket, krónikás kedvű édesapám tollából. Ezekből nagyjából követhető a tenyérnyi falucska és iskolája élete.

A II. világháború rettenete azonban őt is utolérte, megtörte, beárnyékolta az igazgató-tanító lázas munkálkodását. 1945 májusában orosz hadifogságba esett. Valahol a világvégén egy Rosztov-környéki bányában dolgozott. Innen írta szívszorító – hazavágyó – leveleit, a tábori lapokat. Mind megvan. Féltve őrzöm őket.

1947. október 6-án érkezett haza, Egyedutára. A viharos ötvenes és az azt követő évek már Nagykanizsán érték őt és családunkat. Nyugdíjazásáig, 1968-ig a Zrinyi Miklós Általános Iskolában tanított. Hozzálatott, hogy életútjának erről a későbbi szakaszáról is beszámoljon. Nem tehetette. A megpróbáltatásokkal terhes évek nem múltak el nyomtalanul. Egészségi állapota megromlott, egy agyvérzés kiütötte kezéből a tollat.

MELLÉKLET

Önéletrajz

/Vértés Imre /

1908. Április 7-én születtem Budapesten négy gyermekes munkás családban. Magam is munkásként indultam mint gyári gyermeknap-számos, majd géplakatos inas és segéd. Magam is négy gyermeket neveltem fel. Ezekből a két legkisebb jelenleg is tanul, főiskolai hallgatók. Az egyik az MDK-ban tanul. Az elemi iskola 6 osztályát Budapesten és Sárvárott, a polgári iskola 4 osztályát Sárvárott, Szombathelyen és Páczton végeztem el.

Az 1925-1931-ig terjedő 5 év alatt ösztöndíjas növendékként elvégeztem a tanítóképzőt magyar és német tanításmólvári iskolára érvényes oklevelet szerezve Esztergomban.

Az 1931-1932. tanévben tényleges katonai szolgálatomat töltöttem, majd az 1932-1935-ig terjedő tanévben az egy igazgatás alatt álló pész-tői polg. fiúiskola, kereskedelmi szaktanf. és a hozzájuk tartozó fiúinternátusban voltam óraadó és bennlakásos in-ternátusi nevelő.

Itt 1934 szeptemberében megismerkedtem.

1935. okt. 1-én állami megbízást kaptam, így 1935-1958-ig állami helyettes tanítóként 3 tanévet működtem Szegvár-Zsigmond tanyai iskolánál.

Az 1938-1943-ig terjedő tan éveket a Letenye IV. ker. áll. ált. isk.-nál szolgáltam le, mint segédtanár, r. tanító, igazgató.

Közben 1945-től 1947-ig-ig a II. világháború 6 hónapi frontszolgálatot és 30 hónapi hadifogságot hozott a számomra.

1948-1950-ig a Nagykanizsa VII. körz. /Templomtéri/ ált. iskolánál 3 évig működtem osztálytanítóként, majd igazgató helyettesként.

1950-1956-ig terjedő 6 év az ugyancsak Nagykanizsán létesített új gép-ipari technikumban telt el, ahova meghívtak műhelyoktató-nak, később műhelyfőnöknek. Ennek az iskolának megszűnte után az

1956-1957-es tanévben az ugyancsak új létesített ált. és középiskolai műhelyházat szerveztem meg és vezettem, majd ennek a megszűnte után pár heti napközis szolgálat után

1957-től a mai napig ugyancsak Nagykanizsán a Zrínyi Miklós ált. isk.-nál teljesíték az lgálatot.

Itteni szolgálatom alatt részesültem 30 évi szolgálat után 1 éves rendkívüli előléptetésben és ugyancsak utteni szolgálati időmben szereztem ált. isk. tanári oklevelet levelező hallgatóként Pécsen a Tanárképző Főiskolán.

Ma is ennél az iskolánál tanítok.
Nagykanizsa, 1965. október 6-án

Nagykanizsa, 1960. április 10.

Vértés Imre
ált. isk. nevelő

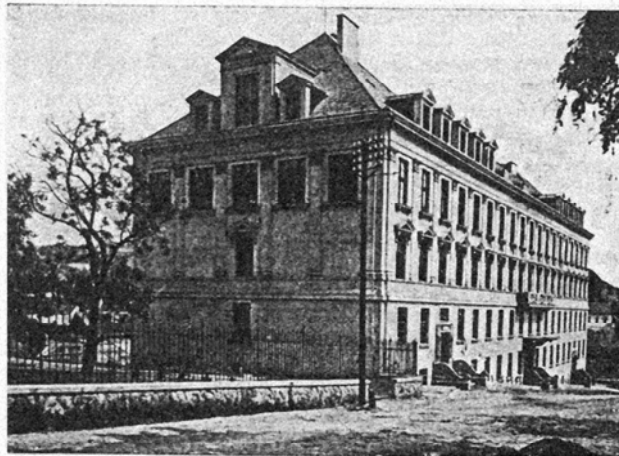
AZ ESZTERGOMI
ÉRSEKI RÓM. KATH. TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZET

ÉRTESÍTŐJE

AZ 1930—31. TANÉVRŐL

KÖZLI

BARTAL ALAJOS
IGAZGATÓ

ESZTERGOM, 1931
BUZÁROVITS GUSZTAV KÖNYVNYOMDÁJA

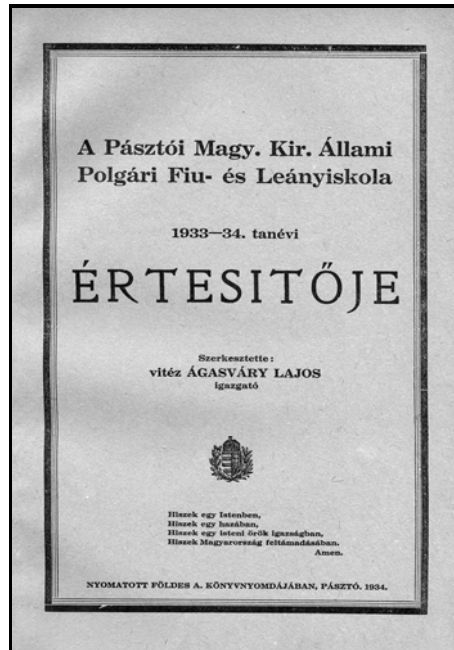
Édesapám 1931-ben végzett. Akkoriban 5 éves volt a tanítóképzés.

ÓRAREND az 1930–31. iskolai évben.

	HÉTFŐ	KEDD	SZERDA	CSÜTÖRTÖK	PÉNTEK	SZOMBAT
I. oszt.	8-9	Magyar	Német	Menniségtan	Földrajz	Német
	9-10	Történelem	Rajz	Magyar	Hittan	Földrajz
	10-11	Menniségtan	Rajz	Történelem	Magyar	Menniségtan
	11-12	Természetrajz	Zene	Ének	Gazdaságtan	Gazdaságtan
	12-1	Torna	Földrajz	Zene (a)	Torna	Írás
3-4	—	Kántorság	Zene (b)	Játék	—	Természetrajz
4-5	—	—	—	Játék	Karének	—
II. oszt.	8-9	Menniségtan	Hittan	Testtan	Hittan	Történelem
	9-10	Rajz	Magyar	Történelem	Magyar	Menniségtan
	10-11	Rajz	Német	Menniségtan	Gazdaságtan	Szöveg
	11-12	Torna	Földrajz	Gazdaságtan	Természetrajz	Szöveg
	12-1	Természetrajz	Zene (a)	Kántorság	Földrajz	Ének
3-4	—	Zene (b)	Torna	Játék	—	Természetrajz
4-5	—	Karzene	—	Játék	Karének	—
III. oszt.	8-9	Magyar	Lélektan	Német	Menniségtan	Hittan
	9-10	Menniségtan	Történelem	Természetrajz	Magyar	Történelem
	10-11	Német	Fizika	Földrajz	Lélektan	Természetrajz
	11-12	Földrajz	Rajz	Hittan	Torna	Ének
	12-1	Zene (a)	Rajz	Gazdaságtan	Gazdaságtan	Kántorság
3-4	Zene (b)	—	—	Játék	Zene (hegedű)	
4-5	Torna	Karzene	—	Játék	Karének	—
IV. oszt.	8-9	Történelem	Neveléstan	Módszertan	Tan. gyakorlat	Neveléstan
	9-10	Tan. gyakorlat	Fizika	Menniségtan	Fizika	Magyar
	10-11	Módszertan	Magyar	Német	Hittan	Ének
	11-12	Rajz	Hittan	Természetrajz	Földrajz	Természetrajz
	12-1	Rajz	Kántorság	Torna	Zene	Gazdaságtan
3-4	Játék	Gazdaságtan	—	—	Zene (hegedű)	
4-5	Játék	Karzene	—	—	Karének	—
V. oszt.	8-9	Hittan	Menniségtan	Alkotmánytan	Magyar	Menniségtan
	9-10	Neveléstörténet	Német	Neveléstörténet	Szervezés	Német
	10-11	Alkotmánytan	Egészségtan	Ped. gyakorlat	Neveléstörténet	Közgazdaságtan
	11-12	Zene	Tan. gyakorlat	Rajz	Hittan	Tan. gyakorlat
	12-1	Tan. gyakorlat	Tan. gyakorlat	Rajz	Tan. gyakorlat	Tan. gyakorlat
3-4	Torna	—	Játék	—	Zene (hegedű)	
4-5	—	Karzene	Játék	—	Karének	—

Gáspár Mancsi – egy kicsit később – a családjával

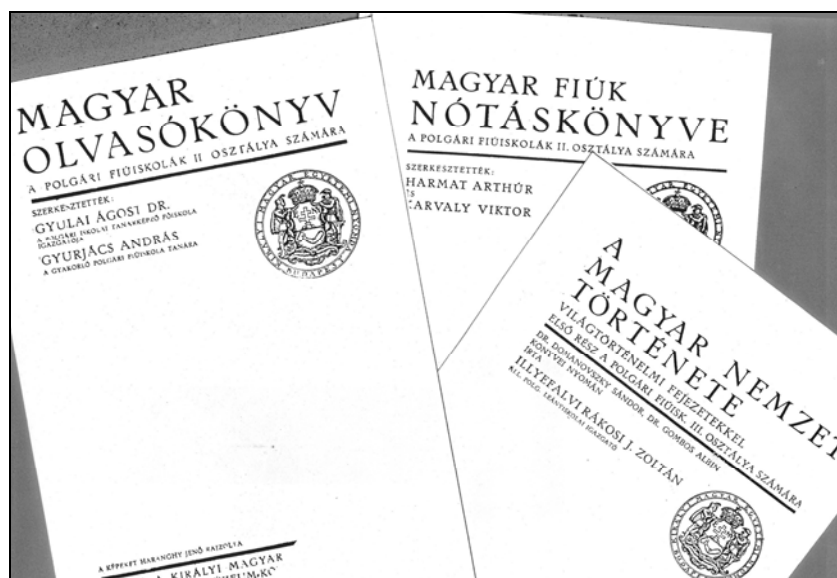

Ágasváry Lajos igazgató értékelése az internátusról:

„A tanári kar teljes egésze teljes önzetlenséggel állott ezen szép intézmény élére. Elismerés illeti Dubravitzky Erzsébet tanárnőt, Oldall Ida, Havas János, Munka Sándor és Hajós Kornél tanárokat, mint tanulmányi felügyelőket, Nagy József tanárt, Nagy Gizella és Vértes Imre tanítókat.”

A drága kántor bácsi, Fliegler Lajos, sokat hadakozott, „talpalt” a polgári iskola beindulásáért (1895)

66. ÉVFOLYAM. 20. SZÁM. 1933. OKTÓBER 16.

Néptanítók Lapja

ÉS
NÉPMŰVELÉSI TÁJÉKOZTATÓ

„Ezek a kis tanyai iskolák azért mégis itt vannak. Itt lesznek majd, ha meghaltam is” – mondotta egyszer Klebelsberg Kuno gróf, míg a budapest-szegedi út mentén itt is, ott is felbukkant egy piros hátú iskolaépület.

1922-ben lett Magyarország vallás- és közoktatásügyi minisztere, és az volt 1931-ig. Közel egy évtized! Ennek elején az 1920-as népszámlálás 15% analfabétát talált Magyarországon. Az 1930-as már csak 9%-ot. Ezt a két számot fel lehetne írni Klebelsberg sírkövére: ezek jelzik a

magyar népkultúra első nagy csatanyerését, azt a diadalt, amit Klebelsberg végvárainak kapitányai, a magyar tanítók és tanítónők vívtak ki az apró iskolákban, amelyek mégis csak megvannak.

(Részlet az 1933. október 16-án Néptanítók Lapjában a halála évfordulóján megjelent cikkből.)

Gr. Klebelsberg Kuno

Petri Pál államtitkár cikke a magyar tanítóról (1933)

Az Állami Tanítók és Óvónők Országos Egyesülete Budapesten közgyűlést tartott. Petri Pál kultusz-államtitkár beszédéből idézet:

Meghajtom az elismerés zászlaját a magyar tanítóság előtt december 2-i közgyűlése alkalmából és kívánom, hogy összejövetelük is legyen újabb elősegítője hazafiasságukban, lelkesedésben, nemes munkájukban való kitartásuknak.

A tanító mindig népszerű tagja volt a városi, a falusi közéletnek, hiszen talán ő az egyedüli közfunkcionárius, aki mindig csak ad és soha sem követel, ahogy a kisgyermeknek szeretetteljes nevelője, úgy a falu felnőttjeinek is egyik természetes tanácsadója, irányítója és támogatója. A magyar néptanítókat régebben sokan a nemzet napszámosaiknak nevezték, újabban egyesek apostoloknak hívják. Mind a két elnevezésben benne van az, hogy feladatuk betöltése szeretetteljes lelkületet, a nép érdekében való fáradhatatlan munkálkodást követel, de anyagiakban aránylag keveset nyújt.

A magyar néptanítók, leventeoktatók, ifjúsági egyesületek, énekkarok és dalárdák vezetői, a Hangyaszövetkezetek könyvelői, vezetői. A téli népművelődési előadásokat 90%-ban a vármegyei népművelési bizottságok a helyi tanítóság kezeibe teszik le. A falusi tanító oktatja a felnőtt analfabétákat, ő tart hazafias szépirodalmi, egészségügyi, jogi és közigazgatási előadásokat és így nemcsak a jövő Magyarország, de a jelen generáció gondolkodásának kialakításában is vezető szerepe van.

(Néptanítók Lapja, 1933. október 16.)

Az én Zsigerhátam

Zsigerhátam, mert a zsigereimbe ivódott és édes teherként cipelem a hátamon életem első hat éve emlékeként. Addig éltem ott.

Időben távol már, de lélekben közel, egyre közelebb. Jaj ez a fordított arányosság!

Gondolataimban gyakran járok ott, mikor a szegedi határban sétálok a kutyával. Nem is a tudom melyikünknek van nagyobb szüksége erre a - „messze távolba ellátok és ne is találkozok senkivel” - késő esti sétákra.

Nem a város vonz, hanem a határ, mint Zsigerháton régen a libákkal még az '50-es évek végén. Ez belém ivódott, mint korszóba az első illat.

Most találkoztam először Vértés Judittal a készülő könyv kapcsán. Tudtam az alapítványáról – csodáltam érte. Ő az idegen kötődik ilyen mértékben Szegvárhoz – példát mutat - példát állít élénk. Mintha mindig is ismertük volna egymást, éreztük az első találkozáskor. Neki is milyen fontos az a zsigerháti iskola, pedig nem is élt ott; mégis érzi, átérzi a múltat. Mintha akkor és ott együtt éltünk volna. Valami mégis lehet a lélekvándorlásban.

Emlékszem, az Édesapja tisztelte meg volt iskolásait – 1970 novemberében - látogatásával. Hogyne emlékeznék, hisz akkor már gimis voltam. Szervezték, várták mindannyian. És a vendégek az én szobámban aludtak. Micsoda megtiszteltetés!

Most olvasva Judit édesapjának élettörténetét meghatott: milyen nehéz sorsa volt, mire ide jutott az Isten háta mögé, Zsigerhátra. Milyen mélyek, meghatóak az emlékei.

Másoddiplomáztam Jászberényben, nem számítottunk rá, hogy szakdolgozatot kell írni, mert az előző évfolyam még nem írt. Olvastam - az üveg alatt - a hirdetőablán sorakozó címekeket. Mind lélektelen mondat, bármely tanszék is adta ki – gondoltam.

Egyszer csak a sok közül „egy” szíven ütött. Minden nyomasztó érzésem elszállt. „Egy tanyai iskola története” ezt a témát a Közművelődési Tanszék írta ki.

Ez az enyém! Igen! Zsigerhát! Itt éltem a mellette lévő tanyában életem első hat évét. Éppen hozzánk volt a legközelebb. Itt élt a Bacsza család akkor.

Lelkem lobogni kezdett a gondolattól. Ez az én témám, az enyém! Nem is lett olyan könnyű munka, hisz hiányzott a tartalom a gondolat mögül. Támpont volt Vértes tanító úr levele, és a találkozón készült fénykép és családom emlékei.

Mi következett ez után? Sok-sok óra a szentesi levéltárban, hisz akkor már ott éltem a családommal. Felkerestem a régi tanítókat, diákokat. Kirajzolódott a szakdolgozat címe is: *Fejezetek a szegvári Zsigerháti tanyai iskola történetéből*. (Ekkor 1989-et írtunk). A szegvári múzeum őriz egy példányt szakdolgozatomból.

Szép, tartalmas munka lett, jó bírálattal, dicsérettel. Öröm rá visszagondolni. Pedig a tanítás, a két gyerek, kertes családi ház mellett, elfoglalt férj oldalán nem is volt könnyű az időmet beosztani. De úgy érzem megérte.

Most pedig készül egy életpálya története, fűszerezve szeretettel, mély emberi érzésekkel, gyönyörű szófordulatokkal, ahogyan egy pedagógus lány írhat a pedagógus apáról. Példát mutat tiszteletből, szeretetből, emberségből: hogyan értékeljük, tiszteljük, szeressük a múltat, hisz így értjük meg önmagunkat, kik is vagyunk és mi a dolgunk ezen a világon.

Szeged, 2007. március 27.

Nagyillés Béláné
Szül.: Bacsza Katalin

Levente tiszteletparancsolat.

- 1.) *Et levente meg tartja fogadalmát.*
- 2.) *Et levente istenfélő és vallásos kötelességeit teljesíti.*
- 3.) *Et levente szereti haráját, a nemret hágyományait és hőseit tiszteli s önmagában a harcos erényeket neveli.*
- 4.) *Et levente hű az állampolgár: a törvényeket és a hatóságok rendelkezéseit tiszteletben tartja.*
- 5.) *Et levente szereti szüleit és ragaszkodik az családjához.*
- 6.) *Et levente előljáróinak és fellebbvalóinak bizalommal és nyívan engedelmeskedik.*
- 7.) *Et levente lovagias megbecsüli, segíti leventebajtársait és magyar testvéreit.*
- 8.) *Et levente nemesíti lelkét a polgár és adri a testét: harcra késül.*
- 9.) *Et levente fellemes, józan életű és vidám: mindig igazat mond a fellejése öntudatos: katonais és fegyelmereit.*
- 10.) *Et levente orvja és gyógyítja a nemreti vágont, a harájáért magyar becsülettel el, tanul, dolgozik és küzd.*

Barkeci Andrius 22-62 év

1939. évi.

ÉVVÉGI ÉRTESÍTŐ.

Vígh Ferenc

a mindennapi el. iskola V. oszt.-nak tanulója az 1935/1936. iskolai év végén a következő osztályzatot érdemelte:

Magaviselete . . . . . *kiemelte*

Szorgalma . . . . . *kiemelte*

Hit- és erkölcstan . . . . . *kieluno*

Magyar nyelv:

a) Olvasás és olvasmánytárgyalás . . . . . *kieluno*

b) Írás . . . . . *kieluno*

c) Fogalmazás . . . . . *kieluno*

d) Helyesírás és nyelvi magyarázat . . . . . *kieluno*

Számítan és mértan . . . . . *kieluno*

Földrajz . . . . . *kieluno*

Történelem:

a) Történelem és alkotmánytan . . . . . *kieluno*

b) Polgári jogok és kötelességek . . . . . *kieluno*

Természeti és gazdasági ismeretek:

a) Természettan és vegytan . . . . . *kieluno*

b) Természetrájk, gazd.-tan és háztartás . . . . . *kieluno*

c) Egészségtan . . . . . *kieluno*

Rajzolás . . . . . *kieluno*

Éneklés . . . . . *kieluno*

Kézimunka . . . . . *kieluno*

Testgyakorlás . . . . . *kieluno*

E l ő m e n e t e l e:

Mulasztott *20* félnapot.

Nem igazán *20* félnapot.

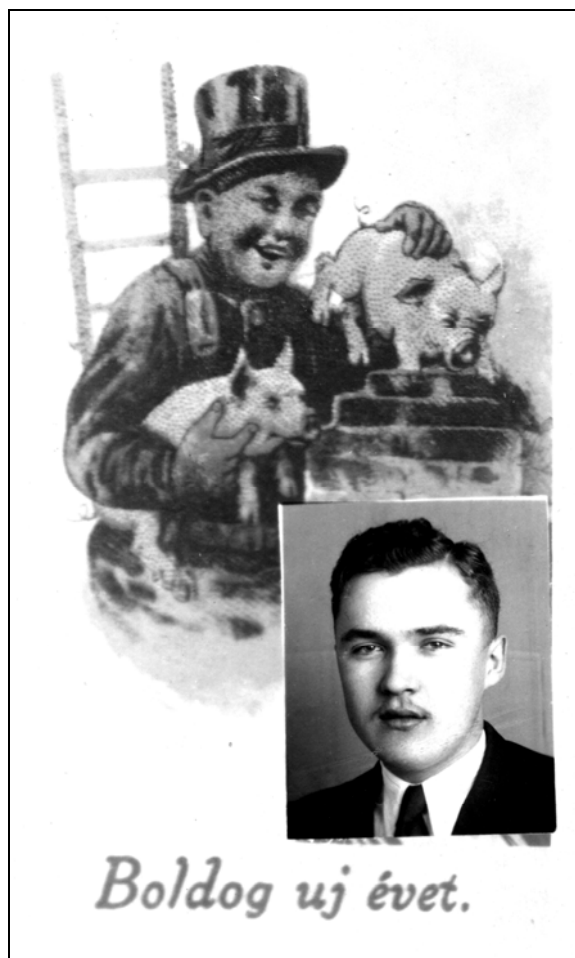
Rev. *1936* évi *11* V. n.

[P. H.]

Vígh Ferencné (Gizike), aki minden kincset megőrzött

A tanyától...

... a felsőfokú kereskedelmi iskoláig

Évvégi értesítő.

Gajda Tamás
a mindennapi elemi iskola IV. osztályának tanulója az 1937/1938. iskolai év végén a következő osztályzatot érdemelte:

- Magaviselete ..... *kiemeltes*
- Szorgalma ..... *kiemeltes*
- Vallástan ..... *kitűnő*
- Magyar nyelv:
  - a) Beszéd- és értelemgyakorlat ..... *kitűnő*
  - b) Olvasás és olv. tárgy ..... *kitűnő*
  - c) Írás ..... *jól*
  - d) Fogalmazás ..... *jóles*
  - e) Helyesírás és nyelvi magy. .... *jóles*
- Számolás és mérés ..... *kitűnő*
- Földrajz ..... *kitűnő*
- Term.-rajz, gazd.- és háztartásban ..... *kitűnő*
- Rajzolás ..... *jól*
- Eneklés ..... *jóles*
- Kézimunka ..... *jóles*
- Testgyakorlás ..... *kitűnő*

Egész évben mulasztott ..... *26* félnapot. Nem igazolt .....
félnapot. Ha ezen iskolai év elején még nem tudott magyarul,
megtanult-e és mily mértékben? .....

Kézeltetve ..... 1938. évi június hó 14. n.

Horváth Márta
 igazgató-tanító
 (iskolavezető című)
 (P. H.)
 Gajda Tamás

Aki emlékezik: Gajda Tamásné, Marika

Évvégi értesítő.

Gajda Maria

a mindentápi el. isk. VI. osztályának tanulója az 1937./1938. iskolai év végén a következő osztályzatot érdemelte;

Magaviselete *Kitűnő*

Szorgalma *Kitűnő*

Előmenetele:	Magyar nyelv	Hit és erkölcsstan	<i>Kitűnő</i>
		<ul style="list-style-type: none"> a) Olvasás és olvasmánytárgyalás b) Írás c) Fogalmazás d) Helyesírás és nyelvi magyarázat 	<i>Kitűnő</i>
			<i>Kitűnő</i>
			<i>jeles</i>
			<i>jeles</i>
	Számтан és mértan	<i>Kitűnő</i>	
	Földrajz	<i>Kitűnő</i>	
	Történelem	<i>Kitűnő</i>	
	<ul style="list-style-type: none"> a) Történelem és alkotmánytan b) Polgári jogok és kötelességek 	<i>jeles</i>	
		<i>jeles</i>	
	Természeti és gazdasági ismeretek:	a) Természettan és vegytan	<i>jeles</i>
		b) Természetrajz, gazdaságt. és háztartást.	<i>Kitűnő</i>
		c) Egészségtan	<i>Kitűnő</i>
	Rajzolás	<i>Kitűnő</i>	
	Éneklés	<i>jeles</i>	
Kézimunka	<i>Kitűnő</i>		
Testgyakorlás	<i>Kitűnő</i>		
Általános osztályzat	<i>Kitűnő</i>		

Mulasztott *25* félnapot.

Nem igazolt *—* félnapot.

Kelt *Szovár*, 1938. évi *június* hó *11.* n.

igazgató tanító
[gondnoksági elnök]

tanító.

Schmidt Miklós (P. H.)

Álláshirdetések – „keserves krónikák”

Néptanítók Lapja, 1931. június 16. (64. évf. 12. sz.)

„A m. kir. Vallás és közoktatásügyi miniszternek az 1930. évi XVII. tc. alapján kiadott 1930. évi 865-1-70. sz., s a nem állami elemi népiskoláknál a segédtanítói szolgálat rendszeresítésére vonatkozó végrehajtási utasítása.

A nem állami elemi népiskoláknál megüresedett, vagy újonnan szervezett tanítói állások – 1931. évi január hó 1-től kezdődőleg – rendszerint nem rendes, hanem segédtanítóként töltendők be.”

Néptanítók Lapja, 1931. július 15. (64. évf. 14. sz.)

„GYAKORLOTT TANÍTÓNŐ helyettesítést, házi tanítást keres bárhol. Meghívást Kuruczay Lajosné Szeged, Alsóváros pf. szívésségből továbbít.”

Néptanítók Lapja, 1932. augusztus 1. (65. évf. 15. sz.)

„MAGÁNYOS TANÍTÓNŐ német-francia nyelvtudással házitanítónőnek vagy anyahelyettes gazdaasszonynak ajánlom falura vagy pusztára is. Megkereséseket „Jóindulatú” jeligére továbbít a kiadóhivatal.”

Néptanítók Lapja, 1932. augusztus 1. (65. évf. 15. sz.)

„ÁLDJA meg a jóságos Isten nemes szívű jóindulatában azt, ki okleveles kántortanító fiamat a közeljövőben állás-hoz juttatja. Jeles zenész, hatalmas hang. Senki nem bánja meg. Bognár Pál igazgató-tanító, Teklafalu.”

Néptanítók Lapja, 1932. október 1. (65. évf. 19. sz.)

„KÖLTSEGES pályázatokra nincs pénzem. Létküzdelmemben kartársaimat kérem, hogy négyéves helyetteskántortanítói működésem folytatásához bármily, csak létminimumot biztosító állásról is tudnak – értesítsenek.”

Szentlélek-egyház kántora.

CSITÁR

Néptanítók Lapja, 1933. szeptember 15. (66. évf. 18. sz.)

„Csitár (Nógrád m.) községben megüresedett I. számú községi Róm. Kat. Kántortanítói állásra pályázatot hirdet az iskolaszék. Javadalma: két szoba, konyha, kamra, istálló és kert. Fizetéskiegészítő államsegély. Helyi járandóság fejében 26 értékegység. Kötelesség díjlevél szerint. Javadalom minden adóját kántortanító fizeti. Kellően felszerelt kérvények, iskolaszék címére, alulírotthoz, szeptember 30-ig küldendők. Állás november 1-én elfoglalandó. Föld jövedelme, párbér, fa erre az évre az elődöt illeti. Krajcsir István s. k. iskolaszéki elnök, plébános, Nógrádmarcfal, u.p. Szügy.”

BECSKE

Néptanítók Lapja, 1934. június 1. (67. évf. 11. sz.)

„Becske (Nógrád megye) római katolikus egyházközsége halálozás miatt megüresedett okleveles kántortanítói állásra pályázatot hirdet. Javadalom 48 értékegység, több államsegély: lakás természetben. Kötelessége kántoriakon kívül az elemi iskola III–IV. vegyes osztályának tanítása, ismétlő iskolások oktatása, gyermekek és felnőttek egyházi énekekre tanítása, Szívgárda és énekkar vezetése. Katonai kötelezettségüknek eleget tett, kimondottan „kántori oklevél”-lel bíró tanítók pályázhatnak, akik tanítói képesítésü-

ket már régebben megszerezték, tanítói oklevelük legalább jórendű, alkalmaztatásukat súlyos családi, szociális és egyéb méltányos körülményeik, rászorultságuk, kifogástalan erkölcsi és társadalmi magatartásuk indokolják. Szükséges okmányokkal ellátott kérvények június hó 24-ig Góczy Géza esperesplébánoshoz küldendők Becskére. Választás július 4-én 11 órakor, melyet 10 órakor próbaéneklés előz meg. Mindennemű korteskedés akár közvetve, akár közvetlenül kizáró ok. Minden kántortanítói adót javadalmas fizet. Semmiféle költség nem térített meg. Állás szeptember 1-én elfoglalandó. Elmúlt iskolai évben gimnáziumi érettségivel bíró, követelményeknek megfelelő kántortanító működött, mint helyettes.”

<p>A tanítószög régi kedvelt bevásárlóhelye a</p> <h2 style="text-align: center;">TRIBON</h2> <p style="text-align: center;">RUHÁZATI R. T. BUDAPEST VIII, ÜLLŐI-ÚT 14. SZ. TELEFON: 39-2-85, 31-2-97.</p> <p><i>Mérsékelt árak. Megbízható minőség. Pontos kiszolgálás. Legkedvezőbb fizetési feltételek.</i></p> <p><i>Ajánlattal és mintával készséggel szolgálunk.</i></p> <p><i>Az őszi idényújdonságok már beérkeztek.</i></p>	<p>Reform Ruházati Részvénytársaság Budapest, VI., Vilmos császár-út 5. szám Telefon: Aut. 13-0-96 és 13-2-96</p> <p>Az igen tisztelt tanítói kar szíves figyelmét felhívjuk jövő hó közepén megjelenő képes árjegyzékünkre, amely a rakárunkon dús választékban levő mindennemű ruházati cikkeink legolcsóbb árait tartalmazza.</p> <p>Olcsó beszerzéseink következtében a legutóbbi fizetésredukción egy rendeléssel kárpótolni tudjuk. Ezenfelül kedvező fizetési feltételeinket az i. t. tanítói kar részére továbbra is érvényben tartjuk.</p> <p>Minta- és választékküldeményel készséggel szolgálunk. 201</p>
<p style="text-align: center;">Tantermek fűtésére:</p> <div style="display: flex; justify-content: space-between;"> <div data-bbox="491 1518 603 1691"> </div> <div data-bbox="619 1518 973 1691"> <p>Fafűtés terén vezet a világhírű ZEPHIR kályha. Ár: 70.— pengőtől.</p> <p>Hazai barnaszemekre 2-aknás REKORD az ideális folytonégő kályha. Ár: 60.— pengőtől.</p> <p>Árjegyzéket díjtalanul küld</p> <p>HÉBER kályha- és tűzhelygyár Budapest VI, Vilmos császár-út 39. Kívánságra könnyített fizetések.</p> </div> <div data-bbox="997 1518 1101 1691"> </div> </div>	

Részletek Édesapám leveleiből

Kedves Jóska és Családja!

Találomra írok, hátha megtalálja Magukat levelem.

Talán emlékeznek, hogy 3 évet (pályám kezdetén) ott töltöttem Maguk közelében Szegvár Zsigerháton, a tanyai iskolánál. Gondolkoztam, hogy kinek is írjak annyi idő után, hiszen egyformán kedves emlék számomra mindenki az ottaniak közül. Eszembe jutott Levendovics Sándor is, Bacsáék előszomszédja, de tőlük nem járt hozzám senki sem akkor. Aztán eszembe jutottak a Mezeiek is a sarokról, ahol a keskeny vágánytól befordul az út Zsigerhát felé..., de senki címét nem tudtam.

Tervezek egy utat Szegvár Zsigerhátra, legelső állomáshegyemre most, hogy már nyugdíjas lettem. Érdekelne, hogy hogyan mire emlékeznek az ottaniak. Mert én most pályám végén nagyon szépen emlékezem vissza pályám elejére.

Elöttem fekszik az akkori időkből egy színdarab fényképe, innen szedegetem elő az ismerős arcokat, a Mezeieket, Bacsákat, Mészáros Lászlót, Vígh Ferit és édesapját Vígh Miklóst, Szécsényi Palkót, Mezei Ilonkát, Magyar Rozikát, Bottyán Ferkót, Gajda Marikát, akik akkor hatodikosok lehettek.

Ezért kérem, bárki is legyen, válaszoljon Nekem. Akkor meglátogatnám Magukat. A pontos időt még nem tudom, de majd szerét ejtem a választól függően.

A viszontlátásig szeretettel üdvözlöm Mindnyájukat:

Nagykanizsa, 1970. augusztus 12.

Vértes Imre
Nagykanizsa,
Báthori u. 3. I. em. 1.

Kedves volt Zsigerháti Iskolások!

Majdnem azt írtam, hogy kedves gyerekek, de hát meggondoltam a dolgot. Először is azért, mert Bacsa Jóska, az akkori másodikos azt írta válaszlevelében, hogy Ő 42 éves, három gyermekes családapa. Az ilyeneket pedig mégsem illik legyerekezni. Hátha beperel becsületsértésért!? Szóval nem illik visszagyerekíteni azokat, akik maguk is igen tisztelt kedves szülők.

Én a volt tanítók azt vettem a fejembe, hogy ha törik, ha szakad, meglátogatom Zsigerhátat, mert ez a tanító a pályája végén felelevenítené a soha meg nem ismételt múltat. De hát jól is esik visszaemlékezni a pályakezdésre az életpálya végén. Azt írom meg még, hogy úgy látom a tervezett látogatásból csak tavasszal lesz valami, ha addig élek, vagy most ősszel. Nekem igazán kedves és szép emlék marad mindig Zsigerhát, ahová ilyen októberi napokban érkeztem. Sohasem felejttem el, hogy az idősebb Bacsa József vitt ki szekéren és mindenkinek odakiabálta, hogy „van ám már tanítónk”. Még nem is tudta szegény, hogy milyen lesz az a tanító, de előlegezte a bizalmat és magának a büszkeséget erre a „tanítóra”.

Írjatok Kedves Szülők sorsotokról, életetekről, és bocsássatok meg Tisztelt Szülők a tegező formáért.

Ha akad, akkor küldjétek valami fényképet önmagatokról. Köszönöm előre is és szeretettel búcsúzom, a volt tanító.

Nagykanizsa, 1970. október 9.

Kedves Magyar Rozália!

Egy kicsit előkapartam a múltat, az emlékeket. Köztük Zsigerhátat is. Hogy könnyebben menjen, kivettem magam elé egy régi fényképet. Ott vagy Te is a Kovács Ilonka előtti sorban a feleségem mögött. De hogy kik vannak melletted, nem mind tudnám már megmondani. Pedig rengeteg névre emlékszem, csak nem tudom már társítani az arcokkal. Pedig olyan kedves emlék mind, mind egy szálig. Az jutott eszembe, hogy az egyik népművelődési előadáson édesapád Magyar Kálmán, amikor a bányászokról volt szó, azt mondta: ... Igen, igen tanító úr, de azok szépen keresnek legalább. Igen, mondtam rá Én is, de mégis jobb a parasztembernek, mert nem kell félnie, hogy rászakad a csillogos ég.

Ki gondolta volna akkor, hogy egyszer Én is bányász leszek, és nekem kell attól tartani, hogy rám szakad a bánya. Egyszer-kétszer meg is próbálta, de nem nyomott agyon, így hát hazakerültem és már eljutottam a nyugdíjkorhatárhoz.

Rozikám! Segítsél megszépíteni öreg tanítódnak az emlékeit. Próbáld összeszedni kik azok, akik még ott élnek esetleg még a tanyákon, a régi ismerősök közül. Ha küldesz fényképet, azt visszaszolgáltatom majd, ha eljutok Szegvárra. A Ti sorotokon Purgel Palira emlékszem, bár onnan nem járt hozzám gyermek.

Kedves férjedet, Tóth Mihályt szeretettel üdvözlöm, mint tiszteletbeli volt tanítványomat, felesége révén.

Szervusz. Tisztelettel: Vértés Imre

Nagykanizsa, 1970. október 9.

Kedves Zsigerháti Öregdiákok!

Úgy jött ki a lépés, hogy a két egymás után következő piros betűs nap, szinte parancsolja, hogy akkor utazzam Szegvárra. Ha még azt is számításba veszem, hogy milyen kedves levelet kaptam egy-némelyik öreg diákoktól, akkor meg szinte dupla parancs, hogy november 8-án, vasárnap ott legyek Szegváron. Várni nem kell, mert Bacsa Jóska még azt is följánlotta, hogy várnak az állomáson. Nem tudom mivel és mikor érkezem, ezért ne várjatok, hiszen nem olyan nagyúr érkezik, akit bandériummal szoktak várni, hanem csak egy egyszerű tanyai tanító, aki ott kezdte működését.

Szeretettel és nagy örömmel készülök volt tanítványaimhoz. A viszontlátásig Mindenkit, Kicsiket, Nagyokat szeretettel köszönt a régi tanító

Vértés Imre

Nagykanizsa, 1970. november 2.

Kedves Volt Diákjaim!

Vége az „érettségi” találkozónak. Tanyai tanulókról van szó, mégis ezt írom, hiszen érett emberek vagytok Mindannyian. Köszönöm, hogy olyan sokan megjelentetek rajta. Húztak Benneteket az emlékek, hozott a szívetek. Engem könnyekig meghatott a jelenlétetek a sok ismerős név, a sok megváltozott, megidősödött emberarc, asszonyossá vált gyerekarca, a rengeteg zsigerháti emlék, melyről számot sem tudnék adni, annyi van.

És mind-mind melegíti a szívemet, mert bizony az öregember emlékeiből él, hiszen azok éltetik őt, különösen, ha szépek.

Az Én emlékeim Rólatok pedig nagyon szépek. Széppé tette őket nemcsak az elfutott sok év, hanem a Ti 35 év előtti és ma is melegen érző szívetek, a szegvári viszontlátás, melynek emléke ma is úgy él öreg szívemben, mint óriási erő. Erőt ad a további esetleges évek elviseléséhez, hacsak valami még nagyobb erő közbe nem talál szólni.

Szeretném megismételni a szegvári utazást, ha ilyen értelmű válaszfélét kapok Tőletek. És akkor magammal viszem a szegvári születésű Gellért fiamat, ő pedig magával hozza filmfelvevő gépét, hogy élő mozgó emlékeket is hozhassak magammal Rólatok „kedves Gyerekek”, még ha amúgy „Isten igazából, vagyis alaposan fel is találtatok nőni, mert ahogy Bacsa Jóska írta „Telt, múlt az idő, megnőtünk, mint szokás.”

Ehhez kívánok további jó szerencsét! Öreg tanítótok

Nagykanizsa, 1970. november 19.

Vértes Imre
Nagykanizsa
Báthori u. 3. I. em. 1.

Kedves Pista Bátyám!

Egy nagyon kedves régi ismerősömnek, Pista Bátyámnak írok most. Sok minden összekapcsol Bennünket. Ősszeköt Marika emléke, Palkó emléke, összekötnek a közös élmények a múltból: a számtan-mértan tanfolyam, a közös

lovaglás Szegvár Újfaluba, a kukoricafosztás, aztán Pista bátyámnak a mosolygós, derült arca, szorgalmas élete munkája, mind-mind együttesen teszik kedvessé emlékét. Nem is beszélve a legutolsóról a szegvári „érettségi, tanyai találkozóról”. Hát ez nagyon-nagyon kedves előttem. Kitörölhetetlen emlékként rajzolódik belém.

Eszembe jut, amikor csináltuk a szarkalábból font színpalakat a tanyai előadáshoz, az iskolaudvaron, meg az emlékfeliratot a nyári iskolához a fészert alá, ahol a nagy meleg idején tanítottak. Egynek nagyon örülök: mindenki megtalálta valahogy a számára elrendelt életutat, mindenki boldogul valahogy a tanítványaim közül. Azt azonban nagyon sajnálom, – ugyanis a háború alatt katona voltam és ott motoroztam el a szélmalmi iskola mellett – hogy nem motorozhattam be a Zsigerhátra. Senki nem tiltotta meg csak az a becsület, ami óriási erő, Szentesre igyekeztünk a huszárlaktanyába. Elég meleg napjaink voltak ott. Láttam egy huszárőrmestert sírni. Siratta a huszárjait, azt mondta az őrnagyomnak: „Az a sok jó huszár, az a sok jó huszár.” Fájt ez nekem bizony még ma is. Fájt az egész buta, otromba háború. Bár ne lett volna! Csak soha többé ne is lenne! Rengeteg keserűséggel jár. A béke az igazi. Hát még ha a szív békéje is hozzájárul. Ezt kívánom kedves Mindnyájuknak. Isten áldja meg Pista Bátyám, a legközelebbi viszontlátásig:

Vértes Imre

Nagykanizsa, 1970. november 23.

Kedves Rozikám!

Kis elnézést kérek, hogy ilyen ünnepi piros színnel gépelek, de elkopott a fekete szalagrész. Most kérek bocsánatot, így utólag, hogy nem éltem kedves meghívástokkal és nem mentünk el hozzátok, hiszen autóval mentünk Budapestről Szegvárra, elég későn értünk oda, este.

Hát Bacsa Jóskánál horgonyoztunk le, és mindjárt Őt neveztem ki főintézőnek, aki előírta, hogy a rövid két napban, mikor kihez mehetünk.

Majd kipótoljuk, ami elmaradt. Külön megköszönöm Rozikám a kedvességeteket. Meg azt is, hogy bizony elég korán reggel beálltál a díszkíséretbe, az állomásra, olyan messziről. Üdvözlöm Apukát, Anyukát, az egész kedves családot és még egyszer köszönök mindent, amit tapasztaltam: a szívmeleget, a kedvességet és mindent. Sok sikert kívánok az ifjú hölgynek az érettségihez, és mindenkinek az egész élethez, mert bizony az elég nehéz tantárgy.

Szeretettel búcsúzom: Imre bácsi.

Nagykanizsa, 1970. november 23.

Kedves Marikám!

Látod, ugyanúgy tegezlek, mint a valamikori Gajda Marikát, aki oly hűségesen elszavalta versemet. Tanítványként könyvelem el apukádékat is, akikkel olyan szép emberi kapcsolat fűzött össze, hogy ma is emlékszem rá, amint lovagolunk újfaluba előadást tartani, vagy megyünk az állomásra lovas szánkóval, az el nem jött népművelési titkár elé.

Apukád igen hűséges jó tanítványom volt a számtan tanfolyamon. Emlékszik is egy-két dologra, különösen a később megvalósult Holdutazást illetően. Mostanában talán megint megvalósul egy ilyesmi. Látod így jártunk mi akkor mérföldekre előbbre a múltban.

Palkó emléke is fel-felbukkan emlékezetemben, amint hozza naponta az egy kukorica csutka helyett a csutka köteget a begyújtáshoz, vagy amint a kéményseprőnek segít és megírja valaki róla, hogy kormos is lett a Szécsényi Palkó orra. Vagy amint talicskával feltolja a Szarvas Tónit a dobogóra, mert fizikából a lejtőt tanultuk... Vagy amikor a fizikai nótát mondtuk együtt: „Minden vízbe mártott test stb., stb.

Kívánok Neked is és Mindnyájotoknak nyugodt, szép további életet.

Búcsúzik öreg tanítórokonod: Imre bácsi

Nagykanizsa, 1971. január 26.

Kedves Rozikám!

Ne haragudj, hogy ilyen későn igyekszem osztolni fájdalmatokban. Korán értesültem a szomorú halálesetről, Scmidt Miklós leveléből.

Másodszor Bacsa Jóska adott hírt róla a minap írt levelében. Az ő szavait most idemásolom: „Ez az élet rendje”. Sajnos így van, bármennyire is szomorú, de ez a keserű rendje az életnek. Mikor elérünk valamit magunk is, gyermekeink is, akkor el kell távoznunk.

Így aztán kettős jelentőséget tulajdonítok első leveled szavainak Apukádról „szeretné látni Vértes tanítót”. Bizony Én is szerettem volna látni Őt. Mindig úgy emlékszem rá vissza, mint nagy derék, erős, nagy bajuszú emberre.

Szeretettel búcsúzom: Imre bácsi.

Nagykanizsa, 1971. március 15.

Az utolsó előtti út: szüleim Budapestre költöztek

Emlékezünk, köszönjük!

2/a	Szegvár Közgazdasági 1935-1938 ig Elteltek felettünk az évek! Tisztelettel gondolok Vértés Imre tanító úrra, annyi sok szépre jöve tanított bentnőnket. Ugy elmagyarázta, képtelenség lett volna menni megérteni. Pedig 6 osztályt tanított napi 3 órában.
	Szépnek voltak az iskolás évek, szálaról tartozunk minden mondattáért és kedves humoráért. Minden szava szent és Parancs volt előttünk! Volt régi tanítványa.
	Szécsényi Pálné Gajda Mária.

A harmincas évekbe kezdtem az iskolát.
Egész más volt a tanítás, mint a mai
iskolában. A tanyai iskolába egy
tanterembe járt mind a 6 osztály.
Megtanultunk esendben írni-olvasni,
míg a másik osztállyal foglalkozott a
tanító ír. Már alsó osztályba föld-
razot tanultunk. Minket a tanító ír
arra tanított, hogy először is ismerjük
meg szülőhelyünket, falunkot.
Igy megtanultuk minden jelentős vízeit,
épületét, határrészeit, halmait.
Mikor már a szülőfalunkat megismertük,
utánna a járást és a megyét tanultuk.
Máiban az időben szinte minden határ-
résnek volt iskolája. A miénk a
szigerhátí volt. Még mai napig jó
rögzödni.

Szarka Józsefné
Vigh Rózsa

A tanító úrról nagyon jó
emlékem van. Sok gondja
volt a tanítványaira. Nekem
is ő mentette meg az életem.
Meglátta, hogy nem jól vagyok
és ment az édesapámmal hogy
orvoshoz kell menni. Az orvos
 azt mondta, ha $\frac{1}{2}$ órát később
ittrogyékis lett volna.

Tanítványját szerető, szigorú
Tanító-úr volt.

A család tagjai ölnak és
nehéz is jó egészséget kívánunk
és sok szeretettel várunk

Tisztelettel
Fanni és
Pomika

2006 május 2

Kedves Juditka!

Emlékeim a "szigerháti iskoláról"

A tanító, aki kedves édesapád volt,
jót és szépet tudok leírni, ő tanított
inni, olvasni számolni és hogyan kell
tanulni. Az iskolában 6 osztály és 3 ismétlő
volt. Ismétlő szerda és szombat délután.
Mikor mentünk renolben hozzá, vigyázó volt
Gla felnőttekkel találkoztunk, köszöntünk.
Szénél tüzeltünk és mindegy nap vinni

kelllet gyújtást, kukoricacsutkát
A tanítónak vége volt, 2 személynek
ott kellett maradni takarítani

Volt nagy sár és hó is, le kellett
pucolni a cipőket, ha hó volt szánkóval
vittek. Glabár egy kicsit régen volt
de azért visszaemlékszem mindenre.

Megköszönöm, amit írtam a tanítómról.
Szere és jóra tanított. En eddig mindent
betarttam vagyis tisztességesen élni,
ami a legfontosabb.

Barkó Ródló

A harmincas évekbe kezdtem az iskolát.
Egész más volt a tanítás, mint a mai
iskolában. A tanyai iskolába egy
tanterembe járt mind a 6 osztály.
Megtanultunk esendben írni-olvasni,
míg a másik osztállyal foglalkozott a
tanító ír. Már alsó osztályba föld-
razot tanultunk. Minket a tanító ír
arra tanított, hogy először is ismerjük
meg szülőhelyünket, falunkot.
Igy megtanultuk minden jelentős vízeit,
épületét, határrészeit, halmait.
Mikor már a szülőfalunkat megismertük,
utánna a járást és a megyét tanultuk.
Mivel az időben szinte minden határ-
résznek volt iskolája. A miénk a
szigerhátí volt. Még mai napig jó
rögzödni,

Szarka Józsefné
Vigh Timoska

Kedves Bertus, Judit
Először is elnézést kérem a kicsi vá-
laszért. De sajnos háromszor voltam
kórházban. Kétzer bentesen, utána
meg majdnem három hétig Desében.
Az eredmény sajnos nem bízható, mert
a fulladás mellett más problémák is
adódtak, ami még nehezíti az életet.
De az emlékek megmaradtak, amik
magyon, szüpek is kedvesek, az egészse-
ges vidám gyermekkorra és iskolai
évekre emlékeztetnek. Nagy meghatódott-
sággal olvastam feljegyzéseit is vissza-
gondoltam a régi szüny, de egyben
magyon gazdag gyermekkoromra.
Nagyon köszönöm, hogy ennyi időt for-
dit arra hogy vit mind átadja nekem.
Szeretném még ha a továbbiakban is
fennmaradna ez a kapcsolat.
Ha az Egiek is úgy döntenek a sorom
felett
Nagyon hála's szeretettel és üdvözléssel
Gajda Tamás és felesége

Édesanyám, „Magyar Kozika”, sajnos már nincs
közöttünk.

Valamikor sokat mesélt a gyermekkoráról,
iskolás éveiről. Síp emlékeit felidézve
a Szegevár-Zsigerháti iskola életéről, akkori
kedves tanítókról.

Vétes Imre a 6. osztályban tanította édesapámat.
Ők az 1970-es iskolatranszfer után lelebertek.
Ezüket a leveleket, a halála ^{után} megfala'ltam
az interneti között.

Boldogan emlékezem tudatunk édesapja
írásait.

Szegevár, 2007. 03. 30

Agó Fekete
Tóth Klára

Nagyon nagy örömet ért meg a Bacsó család 1970-ben.
Vétes Imre tanító úr és kedves felesége látogatott
el Szegevárra. Boldogan sütöttem és főztem, nálunk
voltak, és látogattak a volt diákokat és este vasó-
rára estek haza, és aludni.

Kirándultunk a volt Zsigerháti iskolába, öröm
volt látni a régi visszaemlékezést, a hulló könyveket.
Sok fényképet készítettünk róluk,
Nagyon szép emlékem maradt róluk.

Szegevár 2007. III. 6.

Bacsó Józsefné

A harmincas években 11-12 éves koromban, a szegvári várudvarban láttam egy színdarabot. Szereplői háttermett felnőttek voltak. A darabnak sem a címe, sem a tartalmata nem emlékszem. Hetvenkét év távlatából, lelkiismeretimmal, ma is tisztán látom, amint a Tamibúr, sudár természetű, rövidke vdgott ruhával, kőgalléron, betobban a színpadra, felkarját magába emelve, teljes átéléssel mondja a szövegét.

Fő visszagondolni, akóra az időre, amikor a tanítók a falu és a környék legmegbecsültebb emberei voltak, akik plhivatottsággal, nemcsak a gyermekek, de példás magatartásukkal, idős emberek tanítói is voltak.

id. Joth Lászlóné, Bereznai Justina.

Itt 1970-es években izgalommal várta a harmin-
cas években a szegedi Trigettházi iskolába járó ta-
nulók egykori tanítójukat, beles Imrét.

Itt varakozás napjaiban emlékek idéződtek fel.

Itt szinkarab, amelyben apunak először volt hangszor
a kezében, egy hegedűt kapott a tanító bácsitól a
szerephez. Ezzel meg is határozta jövőbeli életét.

Itt zene, a zene's, a hangszerek szeretete volt az
életelme. Itt tanyai életformába nem illett bele a
műszikalds, nem volt hasznos dolog. Bárdny tatám
mondásait mai napig emlegetjük. Amikor már 192-
mára malmassá vált a trombitán való gyakor-
lás azt mondta: "Kisfia! Peztek is van, köd is
van, nem hagyjad abba.

Nem hagyta abba. Főleg a harmonika volt a
legkedvesebb hangszere, de játszott tubán, cimbalmon,
hegedűn, trombitán. Kiskorunk óta emlékeztünk
arra, hogy szinte minden szombaton felakolta
a nézfűzőt a biciklikormányra, a harmonikát a
csomagtartóra és elindult a lakodalmas hátkoz.
Ha sükség volt a cimbalomra is, azt alkalmai jár-
mível már előző nap vagy azért délelőtt előtte
valaki a lakodalom színhelyére.

Itt féltékeny mosolygós arc, a kisé félrecsanott
kalap több mint 30 év távlatából is megmaradt
emlékezetünkben.

Kosztolányi Sándorné
Bárdny Bernika

Hálával köszönöm a könyv kiadásában nyújtott támogatást és önzetlen segítséget Szegvár, Szentes, Pásztó, Esztergom városok polgármesteri hivatalainak és könyvtárainak.

Csongrád-, Nógrád-, Heves megyék önkormányzatainak, a Balassi Bálint. Megyei Könyvtárnak, az esztergomi Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola könyvtárosainak, az Országos Pedagógiai Könyvtár- és Múzeumnak.

Köszönöm – és soha nem felejttem el – a szegváriak fogadókészségét, vendégszeretetét, a régi kedves tanítványok és hozzátartozóik nélkülözhetetlen segítségét, gyűjtőmunkáját.

Sok szeretettel, megbecsüléssel köszönöm Labádi Lajosnak, Csúcs Bélának, hogy bizonytalanságaimmal, szorongásaimmal együtt partnerként fogadtak el, s szinte napi segítséget nyújtottak. Nélkülük e könyv nem jelenhetett volna meg.

Teljeségre törekvően nem sorolhatom fel név szerint mindazokat, akiknek hálával tartozom. Sokan vannak. Tudom, megértik. Ígérem, személyesen pótolom. Kivételt kell tennem azonban azokkal, akiktől már az induláskor „erősítést” és segítséget kaptam. „Országjáró-szervező” munkámhoz a feltételeket biztosította dr. Karvalics László, továbbá Ballai László, Polgár Ferencné, Sebestyén Sarolta, dr. Tóth Lóránd és Tóth Zsuzsanna.

„Jó mulatság”, közös munka volt. K Ö S Z Ö N Ö M!

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
AJÁNLÁS	6
I. ÁLLÁSHÁBORÚ	9
Nem kötök békét.....	9
Aranyállás aranytálcán	20
Kis hangyák, nagy kutyák	25
Tekintetes igazgató úr.....	37
Kántorbojtár-installáció	42
Cirkusz és kenyér.....	55
Állástalan álláshalmozó	59
Keréketbötés	70
„Borban az igazság...”	76
Család és állás.....	88
A koporsó árnyékából.....	95
II. TANYAI ÉVEK.....	101
Van már tanítónk	101
Hétköznapok – ünnepi pillanatok	120
Népművelés – közélet.....	134
„Hej, élet, élet”	149
Utószó.....	162
MELLÉKLET.....	163